

Tuhat ja yksi tapaa ilmaista mielipidettä

-Asenteiden ja mielipiteiden ilmaiseminen S2-oppijoiden akateemisissa
esseevastauksissa-

Noora Hämäläinen

Pro gradu -tutkielma

Turun yliopisto

Kieli- ja käännöstieteiden laitos

Suomen kieli ja suomalais-ugrilainen kielentutkimus

Marraskuu 2019

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

TURUN YLIOPISTO

Kieli- ja käännöstieteiden laitos / Humanistinen tiedekunta

HÄMÄLÄINEN, NOORA: Tuhat ja yksi tapaa ilmaista mielipidettä. Asenteiden ja mielipiteiden ilmaiseminen S2-oppijoiden akateemisissa esseevastauksissa.

Pro gradu -tutkielma, 68 s., 3 liitettä.

Suomen kieli

Marraskuu 2019

Pro gradu -tutkielmassani tarkastelen Edistyneiden suomenoppijoiden korpuksen (LAS2) esseevastauksia mielipiteenilmaisun näkökulmasta. Tarkastelen työssäni, miten suomi toisena kielenä (S2) -oppijat ilmaisevat mielipiteitään ja kuinka teksteissä asennoidutaan lausuman sisältöön. Tutkin lisäksi, millaisin keinoin akateemiseen tekstidiskurssiin lukeutuvissa esseevastauksissa käytetään suoran ja epäsuoran mielipiteenilmaisun keinoja. Tutkimuksen kohteina ovat myös lausumien modifioiminen ja suhtautumisen osoittaminen mielipiteissä. Tutkin siis, millaisin modaalisuuden eri keinoin mielipiteitä modifioidaan ja minkälaisia intensiteettimääritteitä mielipiteissä esiintyy asiointilaa kuvailtaessa. Keskityn analyysissä etenkin adjektiivisiin mielipiteenilmaisutapoihin ja verbi-ilmaisuihin.

Tutkielmani taustateorioina toimivat sosiokulttuurinen kielikäsitys ja Penelope Brownin ja Stephen C. Levinsonin (1987) kohteliaisuusteoria. Kohteliaisuusteorian mukaan ihmisillä on positiiviset ja negatiiviset kasvot, joita tulee suojella vuorovaikutustilanteissa eri keinoin. Sosiokulttuurisen kielikäsitteen mukaan kieltä ja kielenkäyttöä ei voi nähdä kontekstista irrallisena, vaan kielenkäyttö on aina sosiaalista ja vuorovaikutteista toimintaa. Eri kulttuureilla on eri tavat ja tottumukset, jotka ohjaavat yksilön toimintaa yhteiskunnassa. Ihminen sosiaalistuu kielen välityksellä sosiokulttuurisiin käytänteisiin ja erilaisten diskurssiyhteisöjen toimintatapoihin. Nostan työssäni esille myös joitain kulttuurienvälisen viestinnän piirteitä etenkin kohteliaisuusteorian ja kasvojen suojelustrategioiden näkökulmista. Kohteliaiseen vuorovaikutukseen vaikuttavat monet asiat, kuten statuserot, puhelumppanien välinen etäisyys ja käsiteltävänä oleva puheenaihe. Kasvojen suojelustrategiat ovat osittain kulttuurisidonnaisia, ja eri kulttuureissa voidaan siksikin käyttää erilaisia kasvojen suojelemisen tapoja.

Analyysiluvun tukena hyödynnän J.R. Martinin ja P. R. R. Whiten (2005) suhtautumisen teoriaa ja Douglas Biberin (2006) asennoitumista koskevaa tutkimusta. Suhtautumisen teorian hyödyntämisessä keskityn erityisesti asennoitumisen systeemiin kuuluvien kielenpiirteiden tarkasteluun. Asennoitumiseen liittyvät affektiivisuus eli tunteiden ilmaiseminen sekä asiointilojen arvottaminen. Suhtautumiseen vaikuttavat lisäksi lausuman intensiteettiä modifioivien ilmaisujen käyttö, joita ovat erilaiset ilmaisua vahvistavat ja lieventävät kielenpiirteet. Biber kuvaa asennoitumista vastaavanlaisesta näkökulmasta. Asennoitumisen teoriassa asennoitumista osoittavat kielenpiirteet voivat ilmaista esimerkiksi kirjoittajan tunteita, näkökulmia, asiointilan arvottamista ja kannanottoja. Suhtautuminen, asennoituminen ja asiointilan arvottaminen luovat subjektiivista sävyä teksteihin ja ilmaisevat siten kirjoittajan henkilökohtaisia kannanottoja ja mielipiteitä.

Aineiston mukaan edistyneet suomenoppijat varioivat mielipiteenilmaisua monin eri keinoin. Yleisimmät mielipiteenilmaisukeinot ovat adjektiivisissa ilmaisutavoissa predikaatiivilauseet ja erilaiset subjektiivista mielipidettä ilmaisevat sanavalinnat, joilla osoitetaan asennoitumista proposition ilmaisemaan asiaan. Verbi-ilmaisuihin osoitetaan mielipidettä tavallisesti tunneverbein (*harmittaa, yllättyä*), mentaaliverbein (*epäillä, tietää*) ja yleisvaikutelmaverbein (*tuntua, näyttää*). Mielipiteitä modifioidaan pääasiassa modaaliverbeillä ja modaalisilla adverbeilla sekä partikkeleilla,

kuten sanoilla *hyvin*, *kovin* ja *tietenkin*. Suomenoppijoiden teksteissä käytetään vaihtelevasti sekä epäsuoria mielipiteenilmaisukeinoja että suoran mielipiteenilmaisun tapoja.

Asiasanat: asennoituminen, diskurssiyhteisö, intensiteetti, mielipiteenilmaisukeinot, modalisuus, sosiokulttuurinen kielikäsite

Sisällys

1	Johdanto	3
1.1	Mielipiteiden maailma.....	3
1.2	Tutkimuskysymykset ja työn kulku	6
2	Sosiokulttuurinen kielikäsitys ja mielipideteksti	8
2.1	Sosiokulttuurinen kieli- ja tekstilajikäsitys	8
2.2	Mikä tekee tekstistä mielipidetekstin? Mielipidetekstille tyypillisiä tekstilajipiirteitä.....	10
2.3	Kielitaju ja toisella kielellä kirjoittaminen.....	11
3	Kulttuurisidonnaisuus mielipiteen ilmaisemisessa	14
3.1	Kulttuurienvälinen viestintä ja mielipiteen ilmaisemisen kulttuurisidonnaisuus	14
3.2	Kasvojen suojelu ja kohteliaisuusstrategiat mielipiteenilmaisuisissa.....	17
4	Suhtautuminen ja asennoituminen mielipiteenilmaisuisissa	22
4.1	Suhtautumisen ja asennoitumisen teorat.....	22
4.2	Suhtautumista ja asennoitumista osoittavat kielenpiirteet: modaalisuus, affektiivisuus ja intensiteetti.....	23
5	Tutkimusmenetelmä ja LAS2-osakorpus.....	26
5.1	Tutkimuksen aineisto	26
5.2	Tutkimusmenetelmä ja aineiston analyysi	27
5.3	Aineiston analyysin ongelmat ja rajanvedot	28
6	Aineiston käsittely.....	31
6.1	Adjektiiviset mielipiteenilmaisukeinot	31
6.1.1	Yleiskatsaus adjektiivilmaisukeinoihin	31
6.1.2	Predikatiivirakenteet	32
6.1.3	Adjektiivimääräinen lausekkeessa	36
6.1.4	Mielipiteenilmaisun keinot kokoavasti adjektiivilmaisuisissa.....	40
6.2	Verbi-ilmaisut	42
6.2.1	Yleiskatsaus verbi-ilmaisukeinoihin.....	42
6.2.2	Adjektiivirakenteet verbin osana	43
6.2.3	Mentaaliset tunneverbit.....	45

6.2.4 Ajattelutoimintaa ilmaisevat verbit	46
6.2.5 <i>Voi olla</i> -verbirakenne ja <i>voida</i> -modaaliverbikonstruktio	49
6.2.6 Suora ja epäsuora mielipiteenilmaisu kokoavasti verbi-ilmaisuisissa.....	50
6.3 Partikkelit ja adverbit mielipiteenilmaisuisissa	52
6.3.1 Yleiskatsaus partikkeli ja adverbi-ilmaisukeinoihin	52
6.3.2 Asiointilan epävarmuus, arvelu ja mahdollisuus.....	53
6.3.3 Intensiteettimääritteet mielipiteenilmaisuisissa	56
6.4 Muut mielipiteen ilmaisukeinot	60
6.4.1 Tekstin asemoiminen omaksi	60
6.4.2 <i>Jos</i> -lause, vertailu ja tyylikeinot mielipiteenilmaisussa.....	62
7 Lopuksi.....	63
Lähteet.....	65
Aineslähteet.....	65
Muut lähteet	65
Liitteet	68

1 Johdanto

1.1 Mieli­piteiden maailma

Mieli­piteen ilmaiseminen tilanteeseen sopivalla tavalla on olennainen osa vuorovaikutustaitoja. Aihe on yhteiskunnallisesti kiinnostava ja ajankohtainen, sillä nyky-yhteiskunnassa vaaditaan yhä enemmän vaikuttamisen taitoja. Arkipäiväisissä tilanteissa voi nähdä, kuinka tavallisessa kielenkäytössä toistuvat usein erilaiset mieli­piteenilmaisut, kuten ”Hieno!”, ”Hyvä juttu”, ”Oli kiva tavata!”. Arkitilanteissa toimiva kieli ei kuitenkaan sovi kaikkiin kielenkäyttötilanteisiin, vaan kieli vaihtelee kontekstin mukaan. Kasvotusten käytävässä vuorovaikutuksessa käytetään eri ilmaisutapoja kuin kirjallisissa asiayhteyksissä. Eri tekstilajeilla on lisäksi ominaiset ilmaisutavat. Mieli­pidettä osoitetaan eri keinoin esimerkiksi kolumnissa, opinnäytetyössä ja tieteellisessä esseevastauksessa. Tilanteeseen sopivan mieli­piteenilmaisun käyttäminen vaatii harjoittelua. Yksilö sosiaalistuu mieli­piteenilmaisun käyttötapoihin yhteisön jäseneksi kasvaessaan (Kalliokoski 2006: 240–242).

Myös suomi toisena kielenä (S2) -oppijoiden olisi hyvä osata ilmaista mieli­piteitään kohdekielen mukaisesti, sillä sujuva kielitaito vaikuttaa merkittävästi koulutusmahdollisuuksiin, työllistymiseen ja sosiaalisten suhteiden luomiseen (Tarnanen–Suni 2005: 12, 21). Yksistään kielitaito ei kuitenkaan riitä sujuvien vuorovaikutustaitojen saavuttamiseksi, vaan tarvitaan myös tietämystä kohdekielen kulttuurin mukaisista käyttäytymistavoista. Kirjoittaessa on tärkeää esimerkiksi omaksua kohdekielen mukaiset tekstilajien konventiot ja kohteliaisuusstrategiat, joilla pehmennetään omia mieli­piteitä. Kielenkäyttötilanteiden ja tekstilajien moninaisuus on otettava huomioon toista kieltä opiskeltaessa, sillä oikeanlaisella kielenkäytöllä on paljon vaikutusta erilaisissa vuorovaikutustilanteissa. Äidinkielen yhtenä tehtävänä on sosiaalista oppilaat yhteiskunnan ja kulttuurin tekstimaailmoihin (Leiwo–Luukka 2002: 178). Myös S2-oppija on alun perin sosiaalistunut oman kielensä ja kulttuurinsa tapoihin. Uudessa kieli- ja kulttuuriympäristössä onkin haasteena oppia ja omaksua kohdekulttuurin uudet tavat ja tottumukset. Vuorovaikutustaitojen ja siihen kytköksissä olevien konventioiden oppiminen on kuitenkin tärkeää, sillä S2-oppija tarvitsee vuorovaikutustaitoja toimiakseen yhteiskunnan aktiivisena ja tasaveroisena jäsenenä.

Tutkielmassani tarkastelen S2-oppijoiden asennoitumista ja mieli­piteen ilmaisukeinoja. Tutkimus sijoittuu toisella kielellä kirjoittamisen ja toisen kielen oppimisen tutkimusalaan, ja se on luonteeltaan kvalitatiivinen ja aineistolähtöinen. Suomenoppijoiden mieli­piteenilmauksen tutkimukselle on

tarvetta, sillä mielipiteen ilmaisukeinoja on tutkittu aikaisemmin vähän. Lisäksi tarvittaisiin tutkimusta äidinkielisten mielipiteen ilmaisemisen keinoista (Kajaan 2012: 1). S2-tutkimuksessa Eija Aalto (1997) on aikaisemmin tutkinut S2-opiskelijoiden mielipiteenilmaisua keskustelututkimuksen näkökulmasta. Aalto on tutkinut lisensiaatintyössään suomenoppijoiden mielipiteen vuorovaikutuksellista muodostumista keskusteluissa syntyneiden suomenpuhujien kanssa. Tutkimuksessaan Aalto tarkastelee, kuinka suomenoppijat rakentavat mielipiteitään edellisen puheenvuoron varaan. Hän tarkastelee myös, kuinka suomenoppijat modifioivat kategorisuuden astetta ja kuinka mielipiteenilmaisut muodostavat puhujien interpersoonallisia suhteita.

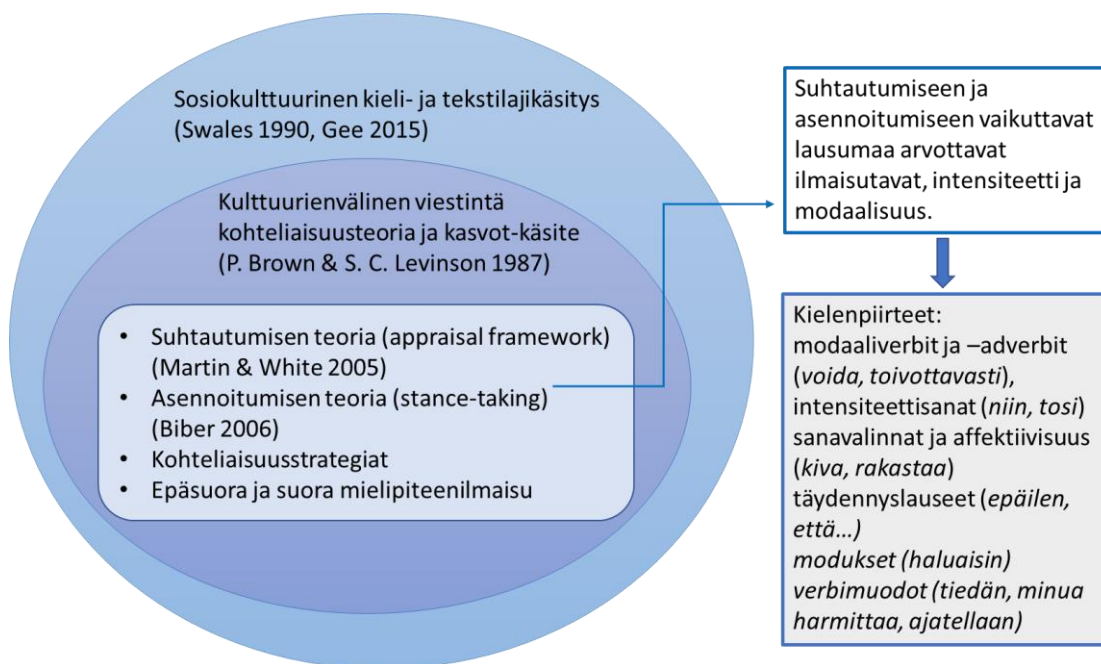
Äidinkielisten mielipiteenilmausta on aikaisemmin tutkittu etenkin argumentaation tutkimuksen näkökulmasta. Inka Mikkonen (2010) on esimerkiksi tutkinut väitöskirjassaan lukiolaisten yleisönosastotekstien rakennetta, ja niissä ilmeneviä mielipiteenilmaisuja. Anna Rätty (2001) on puolestaan tutkinut 9.-luokkalaisten mielipidekirjoituksia mielipidetekstin kokonaisrakenteen kannalta. Vastaavasti S2-oppijoiden argumentointia on tutkinut pro gradu -työssään Johanna Pensas (2013). Paula Kajaan (2012) tarkastelee pro gradu -tutkimuksessaan suomenoppijoiden teksteissä ilmeneviä mielipiteenilmaisuja. Hän keskittyy siihen, kehittyvätkö suomenoppijoiden mielipiteenilmaisut vieraan kielen oppijoista toisen kielen oppijoiksi siirryttäessä. Kajaan tutkii myös, vaikuttavatko vuorovaikutus ja autenttinen oppimisympäristö mielipiteenilmauksien kehittymiseen. Tutkimukseni tuo lisätietoa S2-oppijoiden käyttämisestä mielipiteen ilmaisukeinoista sekä niissä käytetyistä kohteliaisuuden, modaalisuuden ja intensiteetin ilmaisemisen keinoista.

Työni taustateorian toimii sosiokulttuurinen kielikäsite. Analyysini taustalla vaikuttaa ajatus kielestä sosiaalisena toimintana. Kieli on vuorovaikutteista ja tavoitteellista. Yhteisössä syntyneet säännöt ja normit opitaan kielen välityksellä siinä yhteiskunnassa ja kulttuurissa, jossa toimitaan. Oppiminen tapahtuu implisiittisesti erilaisissa sosiaalisissa tilanteissa. Kielen välityksellä opitaan sosiaalisen kontekstin arvot, asenteet, käyttäytymistavat ja tekstimaailmat. (Luukka 1995: 23.) Hyödynnän työssäni myös funktionaalista ja sosiaalista kieli- ja tekstikäsitteitä. Näen tekstin kontekstisidonnaisena ja kommunikatiivisena, sillä tekstin tuottaja viestii tekstin vastaanottajalle tekstin avulla. Tekstit ovat vuorovaikutustilanteessa syntyneitä tuotteita, eikä niitä voi tulkita irrallaan sosiaalisesta ja tilanteisesta kontekstistä (Luukka 1995: 53–54).

Toisena teoreettisena taustana työssäni toimii Penelope Brownin ja Stephen Levinsonin (1987) kohteliaisuusteoria ja kasvot-käsite vuorovaikutuksen suhteita ylläpitävänä ja suojelevana voimana. Hyödynnän myös kulttuurienvälisen viestinnän näkökulmaa, sillä koen saavani sitä kautta lisää syvyyttä mielipiteen ilmaisun tarkasteluun ja kommunikointikäytänteisiin. Haluan tuoda kulttuurienvälisen viestinnän näkökulman työhöni, koska kulttuurienvälisyys on jo jonkin aikaa ollut yhteiskunnallisesti vaikuttava puheenaihe. Olisi mielenkiintoista hyödyntää kulttuurienvälisen

viestinnän näkökulmaa kielentutkimuksessa enemmänkin, mutta tietääkseni kulttuurisia käytänteitä vertailevia tutkimuksia ei ole vielä tehty paljoa ainakaan Suomen osalta. Yhteiskunnan kehittymiseen vaikuttavat esimerkiksi maahanmuutto, kansainväliset suhteet ja globalisaatio. Kulttuurienvälisen viestinnän näkökulma tulee päivä päivältä yhä ajankohtaisemmaksi ihmisten ollessa vuorovaikutuksessa eri puolilta maailmaa kotoisin olevien ihmisten kanssa. Kulttuuri- ja kielivaikutelmia saadaankin yhä enemmän muista yhteiskunnista. Suomalainen yhteiskuntakin on nykyään monikulttuurinen ja esimerkiksi eri kulttuurialueiden kohteliaisuuskäytännöt ja toimintatavat saattavat aiheuttaa hämmennystä, ihmettelyä ja yhteentörmäyksiä suomalaisten kulttuuristen tottumusten kanssa. S2-oppijan onkin hyvä olla tietoinen eri tavoista toimia eri yhteisöissä.

Sosiokulttuurinen kielikäsitys ja kohteliaisuusteoria toimivat siis tekstien analysoimisessa taustateorioina. Tekstejä tutkiessani hyödynnän lisäksi J. R. Martinin ja P. R. R. Whiten (2005) suhtautumisen teoriaa (appraisal framework) ja Douglas Biberin (2006) asennoitumisen teoriaa. Teorioissa keskiössä ovat kielelliset keinot, joilla ilmaistaan tunteita ja arvioita. Keskityn työssäni suhtautumisen teorian pohjalta modaaliisiin ilmauksiin ja varmuusastetta määrittäviin tekijöihin eli intensiteetin ilmauksiin. Lisäksi kiinnitän huomiota Arja Lampisen (1990) määrittelemien suomen kielen kohteliaisuusstrategioiden esiintymiseen aineistossa. Alla olevaan taulukkoon on kuvattu analyysin taustateoriat ja tärkeimmät mielipiteenilmaisuun vaikuttavat tekijät, kuten modaalisuus, intensiteettisanat ja kohteliaisuusstrategiat.

KUVIO 1. Analyysin taustalla vaikuttavat teoriat tässä työssä.

Kuten kuviossa 1 voi nähdä, koostuu tutkielmani teoriatausta useasta eri tieteellisestä kielentutkimuksen suuntauksesta. Aineistoni analyysi on siten monilähtöinen. Olen holistisella näkökulmalla pyrkinyt nostamaan esille työni kannalta tärkeitä teorioita, jotka taustoittavat työni aineiston analyysia. Tutkimustani voi luonnehtia tekstilingvistiseksi diskurssintutkimukseksi, ja se on luonteeltaan kvalitatiivista ja deskriptiivistä. Pyrin kuitenkin luomaan joitakin yleistäviä kvantitatiivisia päätelmiä kielellisten piirteiden esiintymisestä ja käyttöyhteyksistä.

1.2 Tutkimuskysymykset ja työn kulku

Tutkimuksessani tarkastelen S2-oppijoiden akateemisissa esseevastauksissa esiintyviä mielipiteen ilmaisukeinoja ja asennoitumista asiointilan esittämään asiaan. Kiinnitän huomiota kohteliaisuusstrategioiden, modifiointikeinojen sekä eksplisiittisen ja implisiittisen ilmaisutavan esittämisen keinoihin. Pyrin määrittämään, kuinka S2-oppijat lieventävät tai vahvistavat mielipiteenilmauksia ja kuinka modaalisuus ilmenee S2-oppijoiden teksteissä. Aineistonani toimivat Edistyneiden suomenoppijoiden korpuksen (LAS2) esseevastaukset soveltuvien osien. Tarkemmin sanottuna tutkimuskysymykseni ovat:

- (1) Millaisin kielipöillisin, leksikaalisin ja syntaktisin ilmaisukeinoin mielipidettä ilmaistaan S2-oppijoiden akateemisissa esseevastauksissa?
- (2) Kuinka mielipiteen ilmaisua modifioidaan ja minkälaisia kohteliaisuusstrategioita teksteissä käytetään?

Pyrin tarkastelemaan aineistoa monesta eri näkökulmasta saadakseni kattavan kuvauksen aineistossa esiintyvistä mielipiteen ilmaisukeinoista. Aineiston analyysin holistista lähestymistapaa tukee käsitys mielipiteenilmaisusta monitahoisena ilmiönä. Mielipiteen ilmaisukeinojen ja niihin liittyvien kohteliaisuusstrategioiden käyttäminen on haastava ja monipuolinen aihe, sillä kohteliaisuus ja mielipiteenilmaisuus vaikuttavat ilmiönä pakenevan tyhjentyvää ja tarkkarajaista luokittelua. Työni ei pyri kaikenkattavaan kuvaukseen mielipiteen ilmaisukeinoista ja niiden modifioinnista, vaan tarkoitukseni on kuvailla aineistosta nousevia keinoja. Mielestäni mielipiteenilmaisuus on laaja ilmiö, jota on vaikea luokitella tarkasti. Mielipiteen ilmaiseminen on kuin puro, joka laajenee ja laajenee luoden aina uusia uomia. Vertauskuva kuvastanee hyvin analyysivaiheeni etenemistä.

Esittelen seuraavissa luvuissa (luvut 2, 3 ja 4) tutkimuksen taustateorioita ja tutkimuksen kannalta tärkeimpiä käsitteitä. Tutkimuksen aineistoa ja tutkimusmenetelmää esittelen tarkemmin luvussa 5. Luvussa 6 käsittelen korpuksen esseevastauksien analyysissa ilmenneitä asioita aineistolähtöisestä

näkökulmasta. Lopuksi kokoaan yhteen tutkimuksessa esiin nousseet asiat ja pohdin yleisesti tutkimuksen antia (luku 7). Liitteinä tutkielmassa on mielipiteen ilmaisukeinoista kokoavia taulukoita, joiden tarkoituksena on helpottaa kokonais kuvan hahmottamista.

2 Sosiokulttuurinen kielikäsitys ja mielipideteksti

2.1 Sosiokulttuurinen kieli- ja tekstilajikäsitys

Lähestyn tekstiä, tekstilajia ja tekstitaitoja holistisesta näkökulmasta hyödyntäen funktionaalista tekstilajiteoriaa ja sosiokulttuurista näkökulmaa kieleen sekä teksteihin. Sosiaalisessa ja kulttuurisessa tekstilajimääritelmässä korostuu ajatus kielestä sosiaalisena vuorovaikutuksena ja teksteistä tekoina. Sosiokulttuurinen kieli- ja tekstikäsitys on näkyvissä John Swalesin (1990) funktionaalisessa tekstilajiteoriassa. Swalesin teoriassa tekstilaji nähdään sosiaalisena ja kulttuurisena abstraktiona, jota yksittäiset tekstit edustavat (Mäntynen–Shore 2006: 27).

Tekstilajiteoriassa tekstin määrittelyssä korostuu tekstin kommunikatiivinen päämäärä. Samaan tekstilajiin kuuluvilla teksteillä on yhdenkaltaiset päämäärät, ja ne on suunnattu samalle yleisölle. Tekstilaji muodostuu näin ajatellen tietyssä diskurssiyhteisössä. Tekstien samankaltainen rakenne, sisältö ja muoto auttavat hahmottamaan tekstit tietyn tekstilajin edustajaksi. Tekstilajit ovatkin ennen kaikkea diskurssiyhteisön toimintaa, ja niillä on päämäärät juuri tietyssä yhteisössä. Swalesin tekstilajiteoriassa korostuu tekstilajin prototyypisyys ja piirreyhtäläisyys. Samaan tekstilajiin kuuluvilla teksteillä voi olla erilaisia piirteitä, kunhan ne kuitenkin muistuttavat riittävässä määrin prototyypistä tekstilajia. (Mäntynen–Shore 2006: 27; Mäntynen 2006: 51–52; Mikkonen 2010: 45.) Diskurssiyhteisön jäsenet ymmärtävät tuttuun tekstilajiin kuuluvien tekstien tavoitteet ja rakenteelliset ominaisuudet ja tällä tavoin tunnistavat tiettyä tekstilajia edustavan tekstin (Komppa 2006: 304).

Sosiokulttuurisesta näkökulmasta tarkasteltuna tekstilajit ja tekstitaidot ovat kytköksissä tilanteisiin sekä yhteisöjen käytänteisiin, sillä teksteihin liittyvät ihanteet, normit ja arvostukset vaihtelevat eri yhteisöissä ja kulttuureissa. Tekstit ovat kulttuurisesti rakentuneita tapoja ilmaista asioita. Tekstit eivät ole autonomisia vaan yhteisöllisiä kielenkäyttötapoja, jotka ovat muodostuneet yhteisön sosiaalisessa vuorovaikutuksessa. Teksteihin liittyy tekstin sisäisten piirteiden lisäksi myös ulkoisia piirteitä, kuten tilannekonteksti. Näin ollen tekstitaidoilla tarkoitetaan yhteisöjen sosiaalisten käytänteiden hallintaa sekä toimintaa tekstien kanssa tilanteeseen sopivalla tavalla. Tekstitaidot opitaan ja omaksutaan parhaiten toimimalla yhteisössä ja autenttisissa tekstitilanteissa eli sosiaalistumalla kulttuuriin tekstimaailmihin. Kulttuurinen lukutaito tarkoittaa siten kykyä ymmärtää teksti tekstilajinsa edustajana. Kyse onkin kulttuurisista tekstiprototyypeistä, joita yksittäiset tekstit muistuttavat. (Leiwo–Luukka 2002: 180, 189, 190; Luukka 2009: 15–16.)

Toinen sosiokulttuurista lähestymistapaa edustava teoria on peräisin James Geen (2015) kieliteorioista. New Literacies Studies -teoriasuuntaus (NLS) sai alkunsa 1980-luvun alussa, jolloin kieltä alettiin tarkastelemaan sosiaalisiin käytänteisiin kytkeytyneenä toimintana. Teorian keskeisimpänä ajatuksena on analysoida kieltä yhteisön käytöstä käsin. Kieli nähdään erilaisina diskursseina ja erilaisten diskurssiyhteisöjen toimintoina. Teoriasuuntauksessa kieltä tarkastellaan diskursseissa, joissa kieltä käytetään. Kieli ja tekstit nähdään laajoina kokonaisuuksina, joihin vaikuttavat diskurssiyhteisön konventiot sekä totut kielenkäyttötavat. Geen määritelmän mukaan diskurssit ovat tapoja toimia ja käyttäytyä yhteisön konventioiden mukaisesti. Diskursseihin sisältyvät käytänteet muodostuvat sosiaalisissa tilanteissa, ja ne perustuvat sosiokulttuurisiin sopimuksiin. Määritelmän mukaan ei ole vain yhtä sosiaalista kieltä, vaan useita eri kieliä, jotka muodostavat omia diskurssiyhteisöjään. (Gee 2015: 2, 4, 27, 245.) Gee määrittelee diskurssit seuraavasti:

”A Discourse is a socially accepted association among ways of using language and other symbolic expressions, of thinking, feeling, believing, valuing and acting (- -). (Gee 2015:178.)”

Diskurssiajattelun näkökulmasta kielen oikeanlaisen käytön ohella kielen tulee ilmaista oikeanlaisia arvoja, uskomuksia ja näkökulmia. Tarvitaan siis myös tietoa, kuinka käyttää kieltä eri tilanteissa. Diskurssit voidaan jakaa ensisijaisiin ja toissijaisiin diskursseihin. Ensisijaisiin diskursseihin sosiaalistutaan jo varhaisessa vaiheessa tietyssä yhteiskunnassa ja lähiyhteisössä. Myöhemmin tuleviin diskursseihin sosiaalistutaan erilaisten toissijaisten yhteisöjen kautta. Toissijaisia diskursseja ovat esimerkiksi erilaiset organisaatiot, opiskeluryhmät ja työskentelyryhmät. Diskursseja ei opetella, vaan ne omaksutaan vuorovaikutuksessa diskurssiyhteisön jäsenten kanssa. Diskurssit ovat aina muotoutuneet ja määrittäneet tietyssä historiallisessa ja sosiokulttuurisessa yhteisössä. (Gee 2015: 167–168, 174–178, 190.)

Geen kieliteoriassa otetaan kantaa myös kielitaidon määritelmään. Kielitaito ei ole ainoastaan mentaalisia kykyjä, vaan ”literacies” toimii kattoterminä, johon sisältyy eri sosiokulttuuristen käytänteiden variaatio. Kielitaito on näin ollen kytköksissä sosialisointiin ja kehitykseen sosiokulttuurisissa ryhmissä, kuten kouluissa ja instituutioissa. Kielitaito nähdään laajempaan kykyynä toimia yhteiskunnassa ja eri yhteisöissä. Kielitaitoa ei siis nähdä ainoastaan vain yksilön kykyinä lukea ja kirjoittaa, vaan se nähdään laajempaan kokonaisuutena. Geen mukaan kielitaitoa ei voi nähdä irrallisena sosiokulttuurisista konteksteista. Tekstit ja lukemisen tavat ovat sidoksissa sosiaalisiin ja historiallisiin ryhmiin. Jokainen kielenkäyttäjä on sosiaalistunut monien erilaisten ryhmien ja sosiaalisten instituutioiden käytänteisiin. Esimerkiksi jokainen koulu käynyt on sosiaalistunut koulukontekstin käytänteisiin ja niiden tekstimaailmoihin. Lukemista ja kirjoittamista ei voikaan

irrottaa sosiokulttuurisesta kontekstista, vaan kieli on aina sidoksissa kulttuuriin. (Gee 2015: 45, 53, 90–91.)

2.2 Mikä tekee tekstistä mielipidetekstin? Mielipidetekstille tyypillisiä tekstilajipiirteitä.

Mielipideteksteillä ilmaistaan omia mielipiteitä, asenteita ja suhtautumista (Kajaan 2012: 22). Tyypillistä mielipideteksteille on keskusteleavuus ja kaksijakoiset asetelmat, joilla tarkoitetaan kahden näkemyksen ja mielipiteen vastakkainasettelua ja niistä toisen kannalle asettumista. Mielipideteksteissä vastakkainasettelun muodostavat aiemmin esitetyt näkemykset jostakin asiasta sekä kirjoittajan kanta samaiseen asiaan. Mielipideteksteille on lisäksi tyypillistä se, että niissä otetaan huomioon vastakkaiset näkemykset. Vastaväitteet kumotaan vasta-argumentein. Tärkeää on, että kirjoittajan näkemys tulee ilmi selkeänä ja johdonmukaisena. Mielipidetekstin kaksijakoisuus ilmenee esimerkiksi passiivimuodoissa ja myönnyttelevissä sanoissa, joita ovat esimerkiksi *vaikka, tietysti ja toki*. Kaksijakoisuus ilmenee myös vastakohtapartikkeleissa, joita ovat *kuitenkin, toisaalta ja silti*. (Kauppinen–Laurinen 1987: 61–61.)

Tekstiin rakentuu mielipiteenilmaisun ja argumentaation seurauksesta yleensä pääväite ja sitä tukevia ja tarkentavia väittämiä. Tavallisesti pääväitteen paikka on tekstin alussa tai lopussa. Anna Rätty (2001: 28, 34) on havainnut 9.-luokkalaisten mielipidetekstejä ja niiden argumentointia tarkastelevassa pro gradu –työssään, että mielipidetekstin alussa esitettyyn pääväitteeseen viitataan usein *mielestäni*-ilmauksella. Lopussa sijaitseville pääväitteille on tyypillistä *siis*-partikkeli, joka tekee ikään kuin loppuyhteenvedon ja johtopäätöksen sanotusta. Tyypillisiä mielipidetekstejä ovat esimerkiksi pääkirjoitukset ja kolumnit (Kauppinen–Laurinen 1987: 60–61).

Tekstin kokonaisrakenne on merkittävässä asemassa määriteltäessä tekstiä tiettyyn tekstilajiin kuuluvaksi. Mielipideteksti koostuu tavallisesti neljästä jaksosta, joita ovat otsikointi, aloitus, sisällön käsittely ja lopetus. Mielipideteksteille on tyypillistä mielipidejaksojen runsaus. Mielipiteen ilmaisujaksoja voi olla samassa tekstissä useita, ja ne voivat sijaita missä kohtaa tekstiä tahansa. Oma mielipide -jaksoissa kirjoittaja esittää subjektiivisia näkemyksiä asiointilasta tai asiointilan osallistujista. Jaksoissa käytetään yleensä *minä*-pronominia, yks. 1. persoonaa ja *mielestäni*-ilmausta. (Mikkonen 2010: 102.) Mielipidejaksoista näkyy, kuinka paljon kirjoittaja on esillä ja läsnä teksteissä. Kirjoittaja voi häivyttää itsensä tekstistä ja välttää minäkeskeisyyttä tai olla vahvasti läsnä ja kirjoittaa omasta näkökulmasta käsin. Minän häivyttäminen tekee tekstistä neutraalimman ja etäisemmän. Minän käytön avulla kirjoittaja voi kuitenkin perustella mielipiteitään paremmin

tukeutuen subjektiiviseen näkökulmaan, ja siten myös minäkeskeisyyttä esiintyy mielipideteksteissä. (mt.: 102; Luukka 1994: 26.)

Tekstilaji asettaa sisällöllisiä, sanastollisia ja tyyllisiä vaatimuksia tekstin kirjoittamiseen (Göös–Karppinen 2014: 78). Tekstilajin esitysmuotojen lisäksi mielipiteenilmaisu on sidoksissa kielen rakenteeseen. Edellä mainitut piirteet sisältyvät tietoon mielipideteksteistä tekstilajinsa edustajana. Tekstilajin tajuksi kutsutaan kykyä tunnistaa teksti tiettyyn tekstilajiin kuuluvaksi. Siten esimerkiksi tekstin kokonaisrakenne on hahmotettavissa tekstilajin edustajaksi. Göös ja Karppinen toteavatkin, että kielen opetuksessa tulisi kiinnittää huomiota tekstin ja eri tekstilajien yleisrakenteeseen, sillä se selvästi lisää tekstin sujuvuutta. Eksplisiittinen tekstilajin kokonaisrakenteen opettelu on tärkeää, sillä tekstilajit ja niiden konventiot ovat osittain kulttuurisidonnaisia asioita, eikä niitä opita ilman opettelua. (mt.: 9, 94.) Taitavallakin toisella kielellä kirjoittavalla voi olla hankaluuksia ymmärtää kulttuurisesti muodostuvia tekstilajeja ja kohdekielen kulttuurin eri yhteisöjen jäsenten odotuksia. Opetuksen yhdeksi tavoitteeksi tulisikin asettaa oppilaiden sosiaalistaminen eri tekstilajeihin ja niiden konventioihin entistä paremmin. (Luukka 2004: 149–151; Ks. Matsuda ym. 2009: 462; Göös–Karppinen 2014: 9.)

2.3 Kielitaju ja toisella kielellä kirjoittaminen

Yhteisön jäsenet ovat kasvaneet kieliyhteisönsä tekstimaailmoihin sosiaalistumisprosessin myötä. Tällä tavoin muodostuu kielitaju ja tekstilajin taju. Käsitteellä tekstilajin taju tarkoitetaan kielenkäytön sosiokulttuuristen käytänteiden tuntemusta sekä kykyä tunnistaa ja erotella tekstilajeille ominaisia piirteitä ja rakenteita. Kieli on sosiaalista toimintaa, ja siten sosiokulttuurinen ulottuvuus on kytkeytynyt kielitajuun. Tekstilajien sanastolliset, kieliopilliset ja tekstuaaliset valinnat ovat siis sosiokulttuurisesti muotoutuneet. Eri diskurssiyhteisöjen konventioihin opitaan sosialisoinnin kautta yhteisön jäsenten välisessä vuorovaikutuksessa. (Kalliokoski 2006: 240–242.)

Kielitaju liittyy myös kirjoittamiseen ja kykyyn tuottaa tilanteisiin ja tavoitteisiin nähden sopivia tekstejä (Luukka 2004: 16). Kirjoittaminen pakottaa yksilön tarkastelemaan itseään kirjoittajana ja diskurssiyhteisön jäsenenä (Kalliokoski 2008: 355). Sosiokulttuurisen näkemyksen mukaan kirjoittaessa muokataan identiteettiä, ja samoin toisella kielellä kirjoittaja rakentaa omaa minuuttaan kirjoittamisen kautta. Kirjoittajat hyödyntävät kielellisiä ja kulttuurisia resursseja määritellessään suhdettaan maailmaan, olivat ne sitten peräisin omasta tai vieraasta kulttuurista ja kielestä. Toisella

kielellä kirjoittaminen voidaan nähdä aktiivisena, identiteettiä rakentavana osallistumisena. (Latomaa 2013: 97–98.)

Kirjoittaminen on monialainen prosessi, ja se vaatii asian käsittelyä monelta kannalta. Kirjoittamiseen liitetään joitakin yleisiä kulttuurista riippumattomia piirteitä. Kirjoitusprosessilla on jokin tarkoitus, päämäärä, ja se on ennen kaikkea viestintätapahtuma kirjoittajan ja lukijan välillä. (Vähäpassi 1987: 9.) Kirjoittamiseen vaikuttavat muun muassa kirjoittajan tietämys maailmasta, tekstilajin tuntemus ja monet rakenteelliset seikat, kuten sopivan sanaston löytäminen. (Schoonen ym. 2009: 78, 80). Kirjoittamisessa ei olekaan kyse ainoastaan yksilön taidoista vaan kulttuurisista tekstikäytännöistä, jotka ovat sidoksissa sosiaalisiin, yhteisöllisiin ja kulttuurisiin toimintoihin. Teksteillä on eri kulttuureissa omanlaiset konventiot mutta myös yhteisiä piirteitä. Kirjoittamaan oppimisella tarkoitetaan näiden tekstikäytänteiden oppimista. (Luukka 2004: 15.) Monikielinen kirjoittaja rakentaa identiteettiään oppiessaan tekstikäytänteitä tietyssä yhteisössä. On kuitenkin huomioitava, että kielenoppijalla voi olla hyvin moninainen tausta, eikä kulttuuriperinne ja identiteetti pakosti ole sidoksissa vain yhteen kielimuotoon ja valtioon. Tekstimaailmojen moninaisuus vaikuttaa siten myös uusien tekstikäytänteiden oppimiseen. (Latomaa 2013: 98–99.)

Toisella kielellä kirjoittaminen ja toisen kielen tekstilajien sekä niiden konventioiden oppiminen voi tuottaa ongelmia ja viedä toisilla oppijoilla enemmän aikaa kuin toisilla. Äidinkielen puhuja on oppinut kielenkäytön sosiokulttuuriset käytännöt jo lapsuudessa. Vastaavasti S2-oppija on alun perin omaksunut oman kielensä ja kulttuurinsa kirjoittamisen konventiot sosiaalistumisprosessissa omassa diskurssiyhteisössään. Kalliokoski (2008: 356) toteaa, että kirjakieli ja sen konventiot ovat opiskeltavissa olevia asioita. Myös suomenoppija voi harjaantua kirjoitetun kielen käyttäjäksi. Eri tekstilajien hallinta ja suomenkielisten diskurssiyhteisöjen jäsenyyteen kasvaminen voi kuitenkin viedä S2-oppijalta äidinkielistä kielenkäyttäjää enemmän aikaa. (Kalliokoski 2006: 263.) Yhteisöjen kirjoitustaidot on mahdollista oppia, vaikka niitä ei usein opetuksessa eksplisiittisesti käydäkään läpi (Luukka 1995: 127). Tekstitaitojen oppiminen ja omaksuminen on elinikäinen prosessi. Yksilö sosiaalistuu erilaisiin tekstimaailmoihin ja kasvaa kirjoitettuun kielimuotoon tekstitaitojen opetuksen myötä. (Luukka 2004: 149–151.)

Toisella kielellä kirjoittamisen oppiminen ja yhteisöjen tekstimaailmoihin sosiaalistuminen vie aikaa, ja se eroaa äidinkielellä kirjoittamisesta monin tavoin. Kirjoitettaessa muulla kuin äidinkielellä tehtäviin asennoidutaan eri tavalla. Oppijoilla on myös usein enemmän ongelmia kirjoitustehtävien tuottamisessa. On havaittu, että toisella kielellä kirjoittavat suunnittelevat kirjoittamista vähemmän, aikaa menee enemmän sanaston miettimisen ja tekstin tuottamiseen. Tyypillistä on myös, että kirjoittamista rytmittää useat keskeytykset. (Matsuda ym. 2009: 462.) Kirjoitustapahtuma ei ole suoraviivaista, vaan kirjoittaminen on vaiheittain etenevää syklistä prosessityöskentelyä

(Schoonen ym. 2009: 78–80). Toisella kielellä kirjoitettaessa tekstissä saattaa näkyä lähdekulttuurin vaikutuksia ja kohdekielen konventioista poikkeavia piirteitä. Oppija voi esimerkiksi käyttää äidinkielelleen tyypillisiä kohteliaisuuskeinoja säilyttääkseen identiteettinsä, vaikkei se kohdekielen mukaista olisikaan. (Tarnanen 2002: 103; Göös–Karppinen 2014: 3–13; Hyland 2003: 36.)

Toisen kielen kielitaidon hankkiminen edellyttää tekstimaailmoin sosiaalistumisen lisäksi kielen rakenteen, sanaston ja variaation hallintaa. Kieli on aina myös sosiaalista toimintaa ja siksi toisen kielen oppijan tulisi hallita myös kielen variaatiota, esimerkiksi eri tyylejä ja rekisterejä, sekä osata käyttää niitä oikeissa tilanteissa. (Kalliokoski 2006: 240–242.) Kielen oppiminen onkin paitsi kielen rakenteiden oppimista myös kielen käytön omaksumista. Voidakseen kirjoittaa asianmukaisen tekstin tulee oppijalla olla käsitys tekstilajin konventioista juuri siinä kulttuurissa ja kieliyhteisössä, jossa hän on osallisena. (Kalliokoski 1996: 73, 87.) Kieli ja kulttuuri ovatkin erottamattomasti yhteydessä toisiinsa. Kulttuurisilla vaikutteilla voi olla seurauksia siihen, kuinka oppija kirjoittaa ja millaiseksi kirjoitustapahtuma muodostuu. Kirjoittajilla voi olla esimerkiksi erilaisia odotuksia ja uskomuksia kirjoittamiseen liittyen. (Hyland 2003: 36.)

Kirjoittamista voidaan tarkastella myös kulttuurienvälisen viestinnän näkökulmasta. Esimerkiksi läntisissä konteksteissa opiskeluprosessit tavallisesti suosivat analyttistä kirjoitustapaa ja kysymyksenasettelua. Länsimaissa korostuu lisäksi tiedon arvottava näkökulma. Opiskelijoita rohkaistaan kriittiseen pohdiskeluun, monipuoliseen lähteiden käyttöön ja omien näkökulmien muodostamiseen. Monissa Aasian kulttuureissa lähestymistapa kirjoittamiseen ja oppimiseen on osittain erilainen kuin länsimaissa. Aasian maissa tekstejä kirjoitettaessa suositaan lähdetekstien uudelleenmuotoilua ja kunnioitetaan jo olemassa olevaa tietoa. Lisäksi arvostetaan muiden ideoita ja näkökulmia. Läntisillä alueilla korostuu yksilökeskeiset näkökulmat, joissa saa näkyä subjektiivisuus, persoonan ainutlaatuisuus sekä omat ideat. Aasian maissa arvostetaan puolestaan muiden ideoita ja näkökulmia, eivätkä omat tulkinnat ole niin keskeisessä asemassa. (Hyland 2003: 38.)

3 Kulttuurisidonnaisuus mielipiteen ilmaisemisessa

3.1 Kulttuurienvälinen viestintä ja mielipiteen ilmaisemisen kulttuurisidonnaisuus

Jokaisessa kulttuurissa on omat tapansa ja käytänteensä, joihin soviaistutaan kyseisessä kulttuurissa asuessa ja toimiessa. Ihmisen kulttuurinen ja sosiaalinen tietoisuus muodostuu osittain yleisistä maailmaa koskevista faktoista mutta myös uskomuksista, arvoista ja asenteista, jotka ovat muodostuneet tietyssä yhteisössä. (FitzGerald 2003: 10.) FitzGeraldin (2003) mukaan kommunikointi on kytköksissä kulttuuriseen arvosysteemiin (engl. *cultural value system*), joka toimii suurimmaksi osin tiedostamattoman mielen alueella. Eri taustoista tulevilla ihmisillä on erilainen maailmankatsomus perustuen erilaisiin uskontoihin, uskomuksiin ja ideologioihin. Nämä uskomukset ja käytänteet ovat kytköksissä tapoihimme toimia eri vuorovaikutustilanteissa. Arvosysteemi ja siihen kytkeytyvät kommunikointikäytänteet muodostuvat sosialisatioprosessin myötä siinä kulttuurissa ja yhteiskunnassa, jossa yksilö toimii. (mt.: 10-11.) Vastaavanlaista ajattelutapaa edustaa James Gee, joka kirjoittaa kulttuurisista malleista (engl. *cultural models*). Geen (2015) mukaan ihmisten ajattelua ja toimintaa ohjaavat erilaiset yleismaailmalliset teoriat, kulttuuriset mallit. Kulttuuriin toimintamalleihin sisältyy tieto siitä, mitä pidetään hyväksyttävänä ja arvokkaana. Tyypillisenä ja normaalina pidetyt asiat eivät ole staattisia, vaan niiden ilmenemistavat varioivat tilanteittain erilaisissa sosiaalisissa ja kulttuurisissa ryhmissä. (mt.: 115, 121.)

Kulttuuriseen arvosysteemiin vaikuttavat FitzGeraldin (2003) mukaan seitsemän osa-alueetta, joita ovat muun muassa yhteisöllisyys ja yksilöllisyys, valtasuhteet sekä maskuliinisuus ja feminiinisyys. Arvomaailman muodostumiseen vaikuttaa esimerkiksi valtasuhteiden jäsentyminen yhteiskunnassa. Yhteiskunnassa vallitsevat valtasuhteet ilmenevät valtastatukseltaan eri asemassa olevien ihmisten keskinäisessä toiminnassa. Korkeassa arvossa olevat henkilöt ovat oikeutettuja käyttämään valtaa. Heikomman statuksen omaavilla henkilöillä ei puolestaan ole yhtä paljon valtuuksia kuin korkeassa asemassa olevilla henkilöillä. (mt.: 22–23.) Valtasuhteiden lisäksi vuorovaikutustilanteiden rakentumiseen vaikuttavat myös esimerkiksi puhekumppanien välinen etäisyys ja statuserot. Puhujien välisen hierarkian muodostumiseen vaikuttavat erilaiset asiat eri kulttuureissa. (Scollon ym. 2012: 54–55.)

Myös yhteisön individuaalisuus ja yhteisöllisyys vaikuttavat vuorovaikutustilanteissa toimimiseen. Yhteisöllisissä ja kollektiivisissa kulttuureissa, kuten esimerkiksi Etelä-Aasian maissa, arvostetaan harmonisia suhteita. Suoria ristiriitoja ja kritiikkiä vältellään. Tällaisissa maissa käytetään usein epäsuoraa ilmaustapaa, kuten kolmatta persoonaa ilmaistaessa mielipiteitä. Kollektiivisissa maissa

yksilö on individuaalisia yhteiskuntia enemmän sidoksissa yhteisön jäsenyyteen ja erilaisiin rooliodotuksiin suhteessa yhteisöön ja perheeseen. Individuaalisemmissa yhteiskunnissa puolestaan itsekorostus on viestinnällisestikin sallittua. Yksilön toimintaa suosivissa kulttuureissa arvostetaan tavallisesti autonomiaa ja kielellistä itseilmaisua. Myös minäkeskeisyys ja subjektiivisen mielipiteen esittäminen on sallitumpaa kuin yhteisöllisiä viestintämalleja suosivissa kulttuureissa. (FitzGerald 2003: 26–27; Scollon ym. 2012: 47–48.) Todellisuudessa kieli- ja kulttuurialueet eivät ole jaettavissa pelkästään individuaalisiin ja kollektiivisiin maihin, vaan alueiden sisälläkin esiintyy vaihtelevuutta. Yksinkertaistettuna voidaan kuitenkin ajatella, että esimerkiksi Kiina on kollektiivinen maa, ja Englanti individuaalinen maa. (Scollon ym. 2012: 227, 273–274.)

Yhteiskunnan individuaalisuus ja yhteisöllisyys vaikuttavat kohteliaisuuden ilmaisukeinoihin ja kasvojen suojeluun. Kasvojen suojelulla tarkoitetaan sitä, että puhuja ottaa sekä omat että kuulijan sosiaaliset kasvot huomioon vuorovaikutustilanteessa (Brown–Levinson 1987: 15–16). Kasvot-käsitteen sanotaan olevan universaali, mutta sen ilmenemistavoissa on kulttuurien välillä eroavuuksia. Länsimaissa kasvot-käsite liitetään usein yksilöön. Aasian kulttuureissa kasvot ja kohteliaisuus ovat puolestaan sidoksissa enemmän perheeseen ja yhteisöön. (FitzGerald 2003: 26–27; Palmer–Sharifian 2007: 38.) Etenkin henkilökohtaisten mielipiteiden ilmaiseminen, erimielisyydet ja ristiriidat ovat yhteydessä kasvojen säilyttämisen strategioihin ja ihmisten välisiin kanssakäymistilanteisiin. (FitzGerald 2003: 136.) Toisella kielellä puhujalle saattaa esimerkiksi syntyä tahattomasti väärinkäsityksiä, jos kielenoppija käyttää kohdekulttuurin vastaisesti kasvotensuojelustrategioita ja kohteliaisuuskeinoja. Ristiriitatilanteissa kielenoppija saattaa esimerkiksi puhua liian tuttavallisesti formaalissa ja statushierakialta eriarvoisessa vuorovaikutustilanteessa. (Scollon ym. 2012: 56–58.)

FitzGeraldin (2003) mukaan individuaalisissa kulttuureissa arvostetaan suoraa keskustelua asioista. Vallitseva kommunikointityyli on tavallisesti ongelmanratkaisukeskeisyyttä suosivaa. Kollektiivisissa yhteisöissä hyödynnetään puolestaan enemmän välttelevää tyyliä, eikä tunteiden ja mielipiteiden suora ilmaiseminen ole suotavaa. Kommunikointityylejä on useita ja se, minkälaisesta yhteiskunnasta ja yhteisöstä on kotisin, vaikuttaa tapoihimme toimia. Esimerkiksi Etelä-Aasiassa mielipiteitä ilmaistaan epäsuorasti ja joskus jopa vaikenemalla. Itä-Euroopan maissa erimielisyyttä voidaan puolestaan ilmaista paljon suoremmin ja mielipiteen ilmaisussa vahva ja henkilökohtainen, negatiivisiakin tunteita ilmentävä kielenkäyttö on sallittua. (mt.: 136–138.) Vuorovaikutukseen ja kommunikointityyleihin vaikuttaa myös, miten tunteita on totuttu ilmaisemaan tietyssä yhteisössä. Eri kulttuureissa on erilaisia tapoja ilmaista tunteita. Opitut tavat vaikuttavat tapoihin toimia vuorovaikutuksessa muiden kanssa. Esimerkiksi Persiassa emotionaaliset skeemat suosivat vahvoja ilmaisutapoja, kun taas länsimaissa tunteita ilmaistaan tavallisesti heikommin. Arabimaissa on

puolestaan tavanomaista voimakastunteinen ja intuitiivinen kielenkäyttö. Esimerkiksi dramaattiset väittämät, kaunopuheisuus ja kiertely ovat yleisiä monissa arabimaissa. (Palmer–Sharifian 2007: 44–45; FitzGerald 2003: 138.)

FitzGerald (2003) jakaa tutkimuksessaan kommunikointityylit alueittain kuuteen eri kategoriaan. Jaottelu on yksi mahdollisuus, eikä pakosti kata kaikkia mahdollisia kommunikointitapoja. On huomattava, että yksittäisen alueenkin sisällä saattaa esiintyä vaihtelua. Olen kuitenkin halunnut nostaa esille FitzGeraldin jaottelun, sillä alueiden jakaminen kommunikointityyleihin tukee työn sosiokulttuurista taustateoriaa ja ajatusta kulttuureittain ja diskurssiyhteisöittäin vaihtelevista kielenkäytön konventioista. Alla FitzGeraldin kommunikointityylejä luokitteleva taulukko, jossa näkyy alueittaiset kulttuuriryhmät, ja niissä tyypillisesti käytössä olevat kommunikointitavat.

TAULUKKO 1. Alueittaiset kommunikointityylit FitzGeraldin mukaan (FitzGerald 2003: 168)

TUNTOMERKIT	KULTTUURINEN ALUE
vaikuttava/vaativa (instrumental/exacting)	englanninkieliset kulttuurit, Pohjois- ja Länsi-Eurooppa
impulsiivinen/argumentatiivinen (spontaneous/argumentative)	Itä-Eurooppa
monimutkainen/ilmaisuvoimainen (involved/expressive)	Etelä-Eurooppa, Latalainen Amerikka
yksityiskohtainen/dramaattinen (elaborate/dramatic)	Lähi-itä
virkaaltainen/kontekstuaalinen (bureaucratic/contextual)	Etelä-Aasia
ytimekäs/hillitty (succinct/subdued)	Itä-Aasia

Kommunikointiluokittelun mukaan Suomi kuuluu samaan kategoriaan englanninkielisten maiden kanssa (FitzGerald 2003: 240). Kuvaan seuraavaksi lyhyesti ryhmälle tyypillistä kielellistä käyttäytymistä ja kommunikointityylejä. Muut ryhmät jätän määrittelemättä, sillä niillä ei ole työni kannalta olennaisesti merkitystä.

Englanninkieliselle kielenkäytölle on tyypillistä erimielisyyden modifioiminen, kritiikin impersonalistaminen sekä rauhallinen ja rationaalinen ilmaisutapa. Vahvoja tunteita vältellään ilmaisemasta. Fitzgerald mainitsee myös, että puhuja ei yritä pakottaa omia mielipiteitä toisille, vaan

puhekumppanille annetaan tilaa. Mielipiteen ilmaisuun vaikuttaa tilanteinen konteksti ja sen muuttujat, joten eri ilmaisutapojen käyttäminen vaihtelee konteksteittain. (FitzGerald 2003: 138, 205.) Suomen osalta kommunikointityylin tyypittely vaatisi kuitenkin vielä laajempaa tutkimusta. Tutkimusta tarvittaisiin, jotta voitaisiin antaa tarkempia tietoja siitä, mitä suomalaisessa puhelukulttuurissa arvostetaan, mitä vältetään sanomasta ja minkälainen kulttuuriarvojärjestelmä vaikuttaa vuorovaikutuksen taustalla.

Kommunikointitavat ja toimiminen eri kulttuureissa ei ole niin yksiselitteistä kuin alkuun saattaisi ajatella. Olen halunnut tuoda esille kulttuurienvälisen viestinnän näkökulmaa, sillä sosiokulttuurisen kielikäsitteiden mukaan yhteiskunta, kulttuuri ja kieli ovat vahvasti kytköksissä toisiinsa. Kulttuurienvälisen viestinnän teorialla haluan lisäksi havainnollistaa, että mielipiteen ilmaiseminen on monimutkainen ja monitahoinen ilmiö. Mielipiteenilmaisuun liittyy suomenoppijan oma kulttuuri sekä yhteisön käytännöt ja arvostukset mutta myös kohdekulttuurin tavat ja arvostukset. Yksilön kommunikointityyliin liittyy näin ollen yhteisun sosiaalistuminen sekä vallalla olevat arvostukset ja eri yhteisöjen konventiot. Seuraavaksi jatkan kulttuurisidonnaisen kommunikoinnin käsittelyä tuomalla esiin kohteliaisuusteorian ja kasvot-käsitteen.

3.2 Kasvojen suojeleminen ja kohteliaisuusstrategiat mielipiteenilmaisuissa

Kohteliaisuudesta puhuttaessa nousee keskeiseen asemaan Erving Goffmanin (1956; 1967) kasvot-käsite sekä Penelope Brownin ja Stephen C. Levinsonin (1987) kohteliaisuusteoria, joka on tunnetuin sovellus kasvot-käsitteestä (Aalto 1997: 40). Arja Lampinen (1990: 78) kirjoittaa, että Brownin ja Levinsonin kasvot-käsitteellä tarkoitetaan yhtäältä henkilön persoonaa ja toisaalta ulkoista minää. Nämä muodostavat yhdessä kasvot, jotka tarvitsevat hyväksyntää ja suojeleminen. Kasvot-käsitteeseen liittyy ajatus minäkuvasta ja sosiaalisen statuksen ylläpitämisestä. Viestijän tulee toimia sosiaalisessa vuorovaikutuksessa hyväksyttävästi suojelemaan omia sekä muiden viestijöiden kasvoja. (Luukka 1995: 90.)

Alkujaan kasvot-käsitteen on tuonut kielitieteeseen Erving Goffman (1956; 1967). Markku Varis (1998: 183) kirjoittaa, että Goffmanin kasvot voidaan ymmärtää ihmisten haluksi säilyttää itsestään myönteinen julkinen minäkuva. Brownin ja Levinsonin (1987) teoriassa kasvot-käsitettä lähestytään positiiviset ja negatiiviset kasvot -käsitteparin avulla. Positiiviset eli sosiaaliset kasvot tarkoittavat, että puhuja toivoo hänen kanssaan oltavan samaa mieltä. Niihin liittyy tarve tuntea olonsa hyväksytyksi ja arvostetuksi. Negatiiviset eli yksityiset kasvot puolestaan suojelevat puhujan

itseäänmääräämisoikeutta, ja niihin sisältyy vaatimus pystyä toimimaan ilman määräilyä oman tilansa säilyttäen. (Brown–Levinson 1987: 61–62, 66–67; ks. myös esim. Varis 1998: 183; FitzGerald 2003: 27.) Kasvoista puhuttaessa on kyse siitä, että viestijä tulee toisten hyväksymäksi. Toisaalta siinä on kyse myös yksityisyyden säilyttämisen tarpeesta ja itseäänmääräämisoikeuden säilyttämisestä. (Muikku-Werner 1993: 89–90; Varis 1998: 183; Piehl–Kankaanpää 1997: 276.)

Omien kasvojen suojelun lisäksi viestintätilanteessa tulee huolehtia vastaanottajan kasvoista. Kasvojen suojelun voidaan nähdä olevan vuorovaikutuksen taustavaikuttaja (Brown–Levinson 1987: 61). Kasvot voivat joutua uhan alle esimerkiksi erimielisyyden ja kritiikin takia. Tällöin sosiaaliset kasvot ovat uhattuna, sillä viestijä ei välitä vastaanottajan tunteista ja tarpeista. Yksityisiä kasvoja puolestaan uhkaavat esimerkiksi käskeminen, pyytäminen ja neuvominen, sillä niissä rajoitetaan toisen toimintavapautta. (Brown–Levinson 1987: 65; ks. myös Kunnas 2008: 19.) Kasvojen suojelemiseksi on kuitenkin olemassa erilaisia kohteliaisuusstrategioita. Kohteliaisuusteorian mukaan on olemassa viisi erilaista kasvojen suojelemisstrategiaa, joista puhuja valitsee käyttötarkoitukseensa sopivimman. Suojelemisstrategioita ovat esimerkiksi:

-suorasukainen puhe

-lievittelevä positiivinen kohteliaisuus

-vastaanottajaa kunnioittava ja hänen toiminnanvapautensa rajoittamista välttelevä negatiivinen kohteliaisuus

-asian esittäminen epäsuorasti ja peiteltysti

-vaikeneminen kasvoja uhkaavassa tilanteessa. (Varis 1998: 184.)

Positiivista kohteliaisuutta ilmaistaan hyväksymällä toisten näkökulmat ja osoittamalla samanmielisyyttä. Positiivinen kohteliaisuus perustuu yksilön tarpeeseen tehdä tavoitteista ja mielipiteistä hyväksytyjä. (Brown–Levinson 1987: 15–16; FitzGerald 2003: 27; Muikku-Werner 1993: 89–90.) Viestijä pyrkii osoittamaan, että vastaanottaja on tärkeä ja hänen tarpeistaan välitetään (Kunnas 2008: 19). Positiivinen kohteliaisuus käsittelee persoonallisuutta, sosiaalisia suhteita ja osallistujien välistä yhteistyötä. Negatiivisella kohteliaisuudella puolestaan tarkoitetaan sitä, että negatiivisten kasvojen tarpeet otetaan huomioon rajoittamatta yksilön toimintavapautta liiaksi. (Luukka 1995: 91; Kunnas 2008: 19; Muikku-Werner 1993: 89–90.) Tavallisesti positiivisen kohteliaisuuden strategiaa käytetään toisilleen tuttujen henkilöiden välisessä viestinnässä. Negatiivista kohteliaisuutta käyttävät etenkin toisilleen vieraat henkilöt ja statukseltaan eriarvoiset. (Muikku-Werner 1993: 89–90.) Viestintätilanteessa negatiivinen kohteliaisuus on positiivista peiteltympää. Negatiivisen kohteliaisuuden strategioiden avulla pidetään yllä sosiaalista etäisyyttä ja osoitetaan kunnioitusta vastaanottajaa kohtaan. (Luukka 1995: 91.)

Kasvojen menetys ja kohteliaisuus vaihtelevat kulttuureittain. Kasvojen suojelua ilmentävät keinot ovat kulttuurisidonnaisia ja siten kohteliaisuusstrategioilla on vaikutusta myös kommunikointityyleihin (esim. Varis 1998: 185; Muikku-Werner 1993: 93; FitzGerald 2003: 27). Kasvojen uhka on kontekstisidonnaista. Suojelemisstrategioiden valintaan vaikuttavat niin viestintätilanteen osallistujat kuin puheenaihe. (Varis 1998: 183, 188; Luukka 1995: 91). Kasvojen uhkaan vaikuttavat esimerkiksi viestijöiden sosiaalinen etäisyys ja valtasuhteet. Eniten kasvojen suojelutyötä vaativat tilanteet, joissa statukseltaan erilaiset viestijät ovat vieraita ja etäisiä toisilleen. (Brown–Levinson 1987: 74, 76; Luukka 1995: 91.) Erilaisissa diskurssiyhteisössä kasvot voi säilyttää kirjoittamalla diskurssiyhteisön käytänteiden mukaisesti. Vastaavasti kasvot voi menettää rikkomalla yleisiä konventioita ja tekstilajinormeja. (Luukka 1995; 93.) Esimerkiksi tieteellisessä tekstissä itsensä esille tuomisen voidaan nähdä kasvoja uhkaavaksi toiminnaksi, ja sen vuoksi itsensä häivyttäminen on eräänlainen kohteliaisuuden keino (Luukka 1994: 38).

Kasvojen syntymiseen ja säilymiseen vaikuttavat erilaiset kommunikointitavat. Uhkaa voidaan välttää käyttämällä erilaisia kielellisiä strategioita ja ilmaisutapoja. (Luukka 1995: 91.) Kohteliaista kielenkäyttöä tukee yleensä epäsuora ilmaustapa. On kuitenkin otettava huomioon, että liian epäselkeä ilmaisu rasittaa vastaanottajaa. (Muikku-Werner 1993: 95.) Epäsuoraa ilmaisutapaa voidaan pitää universaalina ilmiönä. Epäsuoruus, epäsuorasti esitetyt argumentit ja lausemuotojen toissijainen käyttö palvelevat usein kohteliaisuuden vaadetta. Kiertoilmausten onkin todettu edistävän kohteliaisuutta ja kuuntelijan tunteiden huomioimista. (Varis 1998: 183, 185.) Kasvoja uhkaavat viestit voidaan lisäksi esittää kohteliaammin modifioivia ilmauksia käyttäen. Pehmentämällä mielipiteitä ja välttämällä minä-keskeisyyttä huomioidaan vastaanottajan mielipiteet ja suojellaan näin ollen hänen kasvojaan. (Nikula 1995: 131; Luukka 1995: 91.)

Kasvojen suojeluun liittyvät olennaisesti kohteliaisuusstrategiat, jotka toimivat ilmausta lieventävinä keinoina. Arja Lampinen (1990) on kattavasti kuvannut suomen kielen kohteliaisuusstrategioita. Yleensä kohteliaisuudesta tulee mieleen vakiintuneet kohteliaisuusfraasit kuten *kiitos* ja *anteeksi*. Suomen kielessä on kuitenkin paljon muitakin kielellisiä keinoja ilmaista kohteliaisuutta. Kasvojen suojelun kannalta hankalimmiksi koetaan sellaiset tilanteet, joissa viestijät ovat toisilleen vieraita ja statukseltaan eriarvoisia. Myös puheenaihe vaikuttaa siihen, kuinka paljon kohteliaisuuden keinoja tulee käyttää. (mt.: 77–78.) Kohteliaista sävyä voidaan luoda tekstiin esimerkiksi modaaliverbin sisältävillä verbiketjuilla, konditionaalilla, 3. persoonalla, passiivilla ja partikkeleilla (Mikkonen 2010: 164).

Mielipiteen ilmaiseminen ei ole niin yksinkertaista kuin ensi alkuun saattaisi kuvitella. Esitettäessä mielipiteitä asiointilasta on olennaista kohteliaisuus sekä toisen mielipiteiden ja tunteiden

huomioiminen. Kohteliaisuudella on ilmiönä universaaleja piirteitä, jotka esiintyvät samankaltaisina eri kielissä. Universaalisuudesta huolimatta tulee kohteliaisuuden ilmaisukeinot opetella kohdekielen ja –kulttuurin mukaisesti, sillä kohteliaisuuden ilmaiseminen on sidoksissa kielen rakenteeseen. Esimerkiksi suomen kielessä kohteliaisuutta ilmaistaan usein morfologisin keinoin kuten liittein, päättein ja tunnuksin. (Muikku-Werner 1992: 283; Michler 2002: 17.) Kohteliaisuussäännöt vaihtelevat kulttuureittain, ja ne ovat usein myös syynä etnisten ryhmien välillä sattuviin väärinkäsityksiin (EVK 2003: 168). Väärin valittu käyttäytymismalli saattaa olla kielioppivirhettä haitallisempi. Esimerkiksi liian vähän pehmennetty eriävä mielipide voi tahattomasti luoda kielteisen mielikuvan kielenkäyttäjistä. (Muikku-Werner 1993: 98.)

Lampinen (1990: 79–89) jakaa suomen kielen kohteliaisuusstrategiat tekstuaalisiin ja metatekstuaalisiin kohteliaisuuden ilmaisukeinoihin. Tekstuaalisiin ilmaisukeinoihin sijoittuvat:

- kimperatiivit eli *-kO*-kysymykset,
- konditionaali ja *jos*-lause,
- verbiketjut,
- potentiaali ja pragmaattisesti käytetyt adverbit,
- imperfekti ja liitepartikkelit.

Myös impersonalistamisen keinot eli passiivi ja geneerinen yksikön kolmas persoona kuuluvat tekstuaalisiin kohteliaisuuden ilmaisukeinoihin. Impersonalistamisella tarkoitetaan sitä, että persoona epämääräistetään eikä sanottavaa kohdisteta erityisesti kehenkään. Minä-hyötyjä jätetään taustalle ja häiritsevänä oleva persoona jätetään mainitsematta. (Lampinen 1990: 88–89; Muikku-Werner 1992: 292–294.)

Lausuman merkitystä hämärtävät sanat eli himmentimet ovat etäännyttämisen keinoja. Näitä ilmauksia ovat esimerkiksi *yksi*, *pieni*, *vähän* ja *sellainen*. Edellä mainittujen keinojen lisäksi tekstuaalisiin ilmaisukeinoihin kuuluvat vielä varaukset ja kieltosana. Varaukset sisältävät merkityksen 'minun mielestäni'. Tällaisia ilmauksia ovat esimerkiksi *pelkään* ja *minua hämmästyttää*. Lausuman ilmaiseminen omana mielipiteenä toimii joissain tapauksissa keinona olla tungettelematta. Varaukset ovat aina yksikön ensimmäisessä persoonassa, ja siten ne ilmentävät kirjoittajan mielipiteitä. Kiellon toissijainen käyttö puolestaan tuo viestiin affektiivisen merkityksen, ja niistä välittyy viestin lähettäjän tunteet ja asenteet. Kiellon toissijaisessa käytössä kieltosana ilmenee kimperatiivissa kysymyksen muotoisena kehotuksena. Metatekstuaalisella kohteliaisuudella Lampinen tarkoittaa varsinaista sanottavaa asiaa edeltäviä kehyslauseita, jotka pehmentävät puhumisen aloittamista ja puheenaihetta. (Lampinen 1990: 79–89.)

Myös pragmaattisen voiman eli ilmauksen sävyn modifiointi liittyy kielelliseen kohteliaisuuteen ja kasvojen suojelemiseen. Tarja Nikula (1995) tarkoittaa modifioinnilla sitä, että viestin voimaa pehmennetään tai vahvennetaan erilaisin modifioivin ilmauksin. Tyypillisimpiä ilmauksia ovat varaukset esimerkiksi *vähän, jotenkin* ja *tosi*. Episteemisen modaalisuuden ilmaukset eli ilmaukset, jotka ilmentävät suhtautumista sanottavan totuudenmukaisuuteen, toimivat viestien modifioijina. Näitä ovat esimerkiksi *minä luulen, ehkä, kai, varmasti*. Kolmanneksi pragmaattisen voiman modifiointikeinoksi Nikula mainitsee liitepartikkelit. (mt.: 131–134.) Pragmaattisen voiman modifiointikeinot ovat osittain samoja kuin Lampisen määritelmät kohteliaisuuden ilmaisukeinoista.

Kuten jo aikaisemmin todettiin, on epäsuora ilmaisu yksi kohteliaisuuden keino. Epäsuoruus ja kohteliaisuus korreloivat keskenään. Vaikka epäsuoruus onkin tyypillinen keino ilmaista mielipiteitä toiset huomioiden, asiaa ei kuitenkaan saa ilmaista liikaa kierrellen, sillä se rasittaa liiaksi lukijaa (Muikku-Werner 1992: 283–286). Suomen kielessä ja suomalaisessa kulttuuriyhteisössä on tyypillistä etäisyyden ottaminen. Suomalaiset eivät esimerkiksi puhuttele vastaanottajaa etunimellä vaan kuulija mieluummin epämääräistetään. (Kankaanpää–Piehl 1997: 275; Michler 2002: 21.) Myös itsensä mainitsemista kierretään ja etäisyyden ottamiseen käytetään esimerkiksi passiivia. Passiivia käytetään, kun ei haluta tungetella ja kun halutaan luoda etäisyyttä lukijan ja kirjoittajan välille. (Kankaanpää–Piehl 1997: 276.)

Kohteliaaseen kielenkäyttöön kuuluu *minä*-hyötyjän taustalle jättäminen ja häiritävän persoonan epämääräistäminen. Muikku-Werner (1992: 292–294) on havainnut, että suomalaiset välttävät sekä itsensä että puhuteltavan mainitsemista enemmän kuin suomenoppijat. Suomen kielessä suora kohdistaminen kierretään käyttämällä kolmatta persoonaa, geneeristä kolmatta persoonaa, indefiniittipronomineja ja passiivia.

4 Suhtautuminen ja asennoituminen mielipiteenilmaisuiissa

4.1 Suhtautumisen ja asennoitumisen teorit

Kielenkäyttöä voidaan pitää asenteellisena eli tekstiin sisältyy kirjoittajan asenteita, arvoja ja mielipiteitä asiantilasta. Asenteellisuuden ovat tuoneet tekstintutkimuksen kenttään J.R. Martin ja P.R.R. White (2005) suhtautumisen teoriallaan (engl. appraisal framework). Suhtautuminen kuuluu intersubjektiveen metafunktion alaan. Sen avulla tekstiin rakentuu sosiaalisia suhteita ja sillä myös osoitetaan suhtautumista omiin ja toisten sanomisiin. (Shore 2012: 146, 154.) Tarkastelun kohteena on se, miten kirjoittaja suhtautuu omiin ja muiden esittämiin väitteisiin ja mielipiteisiin. Suhtautumisen teoria koostuu kolmesta osa-alueesta, joita ovat sitoutumisen systeemi (engagement), asennoitumisen systeemi (attitude) ja intensiteetin systeemi (graduation). Sitoutuminen osoittaa dialogisia ja intertekstuaalisia suhteita viestin välittäjän ja vastaanottajan välillä. Asennoitumisen systeemiin kuuluvat affektiivisuus eli tunteiden ilmaiseminen sekä asiointilojen arvottaminen. Suhtautumiseen vaikuttaa lisäksi lausuman intensiteettiä modifioivien ilmaisujen käyttö, joita ovat erilaiset ilmaisu vahvistavat ja lieventävät kielenpiirteet. (Martin–White 2005: 35, 40, 135; Mikkonen 2010: 65–66.)

Douglas Biber (2006: 87-90) puhuu vastaavista elementeistä asennoitumista osoittavina kielenpiirteinä. Hän on luokitellut asennoitumista ilmentäviä kielenpiirteitä ja käyttää ilmaisutavoista yhteisnimitystä *stance*. Kirjoittajan henkilökohtaista asennoitumista lausuman sisältöön voidaan ilmaista monien leksikaalisten ja kieliopillisten keinojen avulla. Asennoitumista osoittavat kielenpiirteet voivat ilmaista kirjoittajan tunteita, näkökulmia, asiointilan arvottamista ja kannanottoja. Biberin *stance*-teoria koostuu arvottavista kielenpiirteistä (evaluation), intensiteettiä lisäävistä ja vähentävistä sanoista (intensity), modaalisia suhteita osoittavista ilmaisutavoista (modality), puheenvuoron aloituksista (hedging) ja asennoitumisesta sanottuun asiaan (*stance*). Kaikki nämä eri tavat osoittavat asennoitumista ja muodostavat yhdessä teksteihin kirjoittajan subjektiivisia näkemyksiä kuvaavia piirteitä. Alla Biberin kuvaus asennoitumisesta ja siihen sisältyvistä arvioista:

”Stance expressions can convey many different kinds of personal feelings and assessments, including attitudes that a speaker has about information, how certain they are about its veracity, how they obtained access to the information, and what perspective they are taking. (Biber 2006: 87.)”

Suhtautumista asiointilaan voidaan osoittaa monin eri kielen keinoin. Biber mainitsee suhtautumista ilmentävinä kielenpiirteinä esimerkiksi adverbiaalit, modaaliverbit, sanavalinnat ja

sivulausetäydennykset. Suhtautumista ilmentävät adverbiaalit osoittavat kirjoittajan näkökulmia ja arvioita suhteessa päälauseeseen. Tällaisia lauseenalkuisia adverbiaaleja ovat esimerkiksi *valitettavasti* ja *ilmeisesti*. Modaaliverbit kuvaavat esimerkiksi kirjoittajan suhtautumista asiointilan totuusarvoon ja ottavat kantaa lausuman toteutumisen mahdollisuudesta. Myös sanavalinnat voivat toimia suhtautumista osoittavina kielenkeinoina. Sanavalinnat ovat affektiivisesti latautuneita tai arvottavia, kuten verbit *vihata* ja *rakastaa*. Monet sanat voivat toimia leksikaalisesti arvottavina kielenpiirteinä. Yleisimpiä suhtautumista ja arvottamista osoittavia sanavalintoja ovat predikatiiviset adjektiivit, kuten *hyvä* ja *kiva*. Täydennyslauseita tarkasteltaessa tilanne on suhtautumisen ilmentämisessä hieman toinen verrattuna adverbiaaleihin ja sanavalintoihin, sillä päälauseen verbi osoittaa suhtautumista vain yhdessä täydentävän sivulauseen kanssa. Adverbiaalit ja sanavalinnat voivat sen sijaan osoittaa suhtautumista jo yksistäänkin. Täydennyslauseen saavia verbejä ovat esimerkiksi verbit *epäillä* ja *toivoa*. (Biber 2006: 88-89, 93.)

Selkeimmin kirjoittajan suhtautumista osoitetaan ensimmäiseen persoonaan viittaavalla subjektilla. Tällaisia rakenteita ovat esimerkiksi suhtautumista osoittava verbi yksikön 1. persoonassa ja *että*-sivulausetäydennys (*minä tiedän, että*). Myös muut yksikön 1. persoonaan viittaavat pronominit voivat kuvata suhtautumista. Esimerkiksi *minä*-pronominin käyttäminen objektitapauksessa voi osoittaa suhtautumista mentaaliverbien yhteydessä (*minua kiinnostaa*). *Minä*-muotoon viittaavat pronominit voivat osoittaa suhtautumista myös muunlaisissa lauserakenteissa, joissa *minä* on esimerkiksi kokijan tai hyötyjän roolissa (*se on minulle hyödyllistä*). (Biber 2006: 91.)

4.2 Suhtautumista ja asennoitumista osoittavat kielenpiirteet: modalisuus, affektiivisuus ja intensiteetti

Suhtautumisen ilmaisemiseen liittyy olennaisesti kielen modalisuus ja affektisuus (Mikkonen 2010: 66). Modulaatio liittyy ehdotuksiin, ja sen avulla ilmaistaan velvoitetta (mitä täytyy tehdä, on hyvä tehdä) ja halukkuutta (innokas/vastahakoinen tekemään). Modalisuutta voidaan ilmaista monin kielellisin keinoin. Leksikaalisia keinoja ovat modaaliverbit, modaaliset adverbit ja adjektiivit. (Martin–White 2005: 10–11, 54; Luukka 1995: 32–33.) Kieliopillisia keinoja ovat verbin modusmuodoista etenkin konditionaali. Modalisuutta voidaan ilmaista myös modalisuuteen erikoistuneiden lausekonstruktioiden avulla, kuten nesessiivirakenteella (*X:n täytyy, X:n on tehtävä*) ja mahdollisuusrakenteella (*on havaittavissa*). (Mikkonen 2010: 67.) Modalisuutta voidaan pitää universaalina ilmiönä, ja se toimii usein eri kulttuureissa kohteliaisuuden ja kasvojen säilyttämisen strategiana (Luukka 1995: 7).

Modaalisuudesta puhuttaessa on kyse modaalisisista jatkumoista. Sen avulla ilmaistaan proposition todennäköisyyden asteita (Luukka 1995: 32). Modaalisuudella ilmaistaan kirjoittajan subjektiivinen arvio tilanteesta, ja sillä myös luodaan osallistujien väliset roolit (Shore 2014: 51–59). Modaalisuus voidaan jakaa dynaamiseen, deonttiseen ja episteemiseen modaalisuuden lajiin. Dynaaminen modaalisuus ottaa kantaa asian mahdollisuuteen, tarpeellisuuteen ja välttämättömyyteen. Deonttinen modaalisuus ilmaisee normatiivisia käytäntöjä, kuten lupaa, velvollisuutta ja suosituksia. Episteeminen modaalisuus koskee asiantilan totuusarvoa eli kyse on viestijän tietoon tai päättelyyn perustuvista arvioista koskien asian mahdollisuutta tai välttämättömyyttä. (Kangasniemi 1992: 2–3; Mikkonen 2010: 66–67)

Deonttisen normin alkuperä voi olla yksilön, auktoriteetin tai ympäröivän yhteisön määrittämä. Yleisin vaatimuksen modaaliverbi on *pitää*+infinitiivi (*sinun pitää tehdä*). Yleisin oblikaation ilmaustapa on passiivinen *olla*+ *-(t)AvA* -strukturi (*se on suoritettava, sinun on lähdettävä*). Myös *olla*-verbin ja substantiivin, adjektiivin tai infinitiivin yhdistelmät ovat yleisiä (*on hyvä, on parempi*). (Kangasniemi 1992: 103–105.) Episteeminen arvio ilmaisee kirjoittajan suhtautumisen asiintilaan. Subjektiivinen episteeminen ilmaus tarkoittaa kirjoittajan omaa suhtautumista, ja objektiivinen episteeminen ilmaus sitä, että arvio on tieteellisesti tai yleisesti hyväksytty päätelmä. Episteemisten ilmausten voidaan aina olettaa olevan subjektin omia päätelmiä, vaikka ne perustuisivatkin yleisiin totuuksiin. Episteemisen modaalisuuden piiriin kuuluvat esimerkiksi sanat *luulla, olettaa, epäillä* ja *uskoa*. (mt.: 170.)

Kangasniemi (1992: 270, 272) määrittelee modaaliseksi ilmaisuiksi myös volatiivit, ja evaluatiivit. Volatiiviset verbit, kuten *haluta*-verbi, ilmaisevat emotionaalista tahtoa ja toiveita. Tavallisin volatiivinen adverbis on *toivottavasti*. Evaluatiivisilla ilmauksilla tarkoitetaan ilmauksia, joita ilmentävät tekstissä esimerkiksi arvottavat ja emotionaaliset adjektiivit (*esim. hyvä, ei ole oikein*). Adjektiiveja ja adverbeja käytetään modaalisesti, jos asiaa arvotetaan kirjoittajan tietoisuuden tai mielipiteiden kannalta (*esim. on hauskaa, että*). (mt.: 278.) Suhtautumista ilmaistaan tällä tavoin modaalisilla ja affektiivisilla ilmauksilla. Kielenkäyttäjät osoittaa edellä mainittuja ilmaisuja käyttäessään subjektiivista suhtautumista asiintilaan ja tuo näin lauseisiin affektiivista sävyä. Tällaisia ilmaisuja ovat esimerkiksi affektiivisesti latautuneet johdokset (*kirjanen*) ja voimasanat (*helkkari*). (Martin–White 2005: 45–46; Mikkonen 2010: 67.) Positiivisesti ja negatiivisesti arvottavia mielipiteitä ilmaisevat myös lauseadverbiaalit kuten *valitettavasti* ja *onneksi* ja intensiteettiadverbiaali *erittäin* (Saukkonen 2001: 124, 126).

Modaalisuutta käsiteltäessä voidaan puhua myös varmuusasteen modifioimisesta, intensiteetistä ja lieventelyn strategioista. Varmuusastetta modifioivien ilmausten avulla lievennetään ja pehmennetään väitteitä, pyyntöjä ja käskyjä. (Luukka 1995: 35, 99.) Varmuusaste ilmaisee

välttämättömyyden ja mahdollisuuden eri asteita, jolloin se on sekä episteemisen että viestijän asenteen ilmaisevan dynaamisen modaalisuuden piirre (Saukkonen 2001: 122). Sitoutumisen ja asennoitumisen ilmaisuja voidaan vahvistaa tai lieventää intensiteettisanoin niin, että ne saavat joko positiivisen tai negatiivisen sävyn. Intensiteettiä voidaan ilmaista erilaisten intensiteettisanojen, adverbien ja partikkeleiden avulla. (Martin–White 2005: 141, 148; Mikkonen 2010: 75.) Väitteen varmuusastetta ja intensiteettiä voi modifioida erilaisten pehmentimien avulla. Pehmentimien tarkoituksena on tehdä ilmauksesta hyväksytympi ja lievempi. Lieventelyn strategioissa varmuutta lievennetään verbien modusten, modaalisten apuverbien ja episteemisten adverbien avulla. Lieventelystrategiat ja varmuusasteen modifiointikeinot liittyvät usein kirjoittajan omien kasvojen suojeluun. (Luukka 1995: 35, 99.)

Suhtautumisen, modaalisuuden ja affektiivisuuden lisäksi mielipiteenilmaisuun liittyy olennaisesti tekstin interpersoonaiset suhteet. Interpersoonaisuus ilmenee tekstissä usein henkilöviittauksessa. Persoonaa ilmaistaan persoonapronomineilla, persoonapäätteillä, passiivilla, omistusliitteillä, geneerisesti käytetyillä verbeillä ja yksipersonaisilla ilmauksilla. Persoonaviittauksia voi esittää suorasti tai epäsuorasti. Suorassa esitystavassa persoonaan viitataan pronominilla, nimellä tai ryhmää kuvaavalla substantiivilla. Epäsuorassa strategiassa käytetään esimerkiksi passiivimuotoa tai geneerisiä ilmauksia, jolloin sanomaa ei kohdenneta tietylle henkilölle.

Implisiittiset ja eksplisiittiset henkilöviittaukset ovat sidoksissa positiivisen ja negatiivisen kohteliaisuuden strategioihin. Esimerkiksi minän ja vastaanottajan esiintuonti sekä yhteyden eli me-hengen luominen liittyvät vastaanottajien kasvojen suojeluun. Korostamalla yhteishenkeä ja luomalla me-henkisyyttä pyritään huolehtimaan molempien kasvoista. Epämääräisellä viittauksella voidaan puolestaan piilottaa varsinainen kritiikin kohde ja tällä tavoin suojella kasvoja. (Luukka 1995: 39–40, 109, 112.) Samoin esimerkiksi geneeriset pronominit *jokainen* tai *kaikki* toimivat implisiittisinä ilmauksina ja esittävät asian yleistävästi kohdistamatta lausumaa tarkasti kenellekään toimien samalla kasvoja suojelevana strategiana (Saukkonen 2001: 128).

Kuten edellä on havainnollistettu, voi mielipiteitä ja asennoitumista ilmaista monin eri keinoin. Modaaliset ilmaisut, kuten modaaliverbit ja modaalisesti käytetyt adverbit, vaikuttavat lausuman tulkintaan. Myös erilaiset suhtautumista osoittavat kielen keinot, kuten affektiivisesti latautuneet adjektiivit ja intensiteettimäärittäimet, varioivat virkkeiden merkityksiä. Esittelen seuraavaksi luvussa 5 tutkimukseni aineistoa ja analyysiin liittyviä tekijöitä. Sen jälkeen siirryn käsittelemään aineistosta esille nousevia mielipiteenilmaisukeinoja ja erilaisia asennoitumista sekä suhtautumista osoittavia kielenpiirteitä.

5 Tutkimusmenetelmä ja LAS2-osakorpus

5.1 Tutkimuksen aineisto

Pro gradu -tutkielmassani käyttämäni aineisto on osa Edistyneiden suomenoppijoiden korpusta (LAS2). LAS2-korpusta on alettu kerätä Turun yliopistossa 2007. Korpus koostuu S2-oppijoiden akateemisessa tekstidiskurssissa tuotetuista kirjallisista teksteistä. Tekstejä on kerätty suomen ja sen sukukielten maisteriohjelman opiskelijoilta. Korpuksessa on yhteensä 15 eri äidinkielen kirjoittajan tekstejä. Tässä työssä aineiston tekstit ovat muun muassa liettualaisen, puolalaisen, ruotsalaisen, venäläisen ja virolaisen kirjoittamia. Opiskelijoiden odotetaan pystyvän toimimaan sujuvasti suomen kielellä akateemisessa ympäristössä. Tekstien kielen on arvioitu olevan keskimäärin vähintään B2-tasolla. (Ivaska 2014b: 21, 23; Ivaska 2015: 58–59.)

Korpus koostuu tenttivastauksista, esseevastauksista ja pro gradu -tutkielmien käsikirjoituksista. Korpuksen esseet ja tenttivastaukset koostuvat eri tekstilajeista kuten tenttivastauksista, luentopäiväkirjoista, kirjoitelmista ja aihe-esseistä. Tekstien aihepiirit käsittelevät pääosin kielitiedettä ja muita humanistisia aihepiirejä. Tekstit on alun perin kirjoitettu osana suomenoppijan korkeakouluopintoja, ja ne on kirjoitettu akateemisessa kontekstissa. (Ivaska 2014b: 23; Ivaska 2014a: 57–58.) Korpus on saatavilla Kielipankin hallinnoimassa Korp.fi-palvelussa. Kaikki digitoidut tekstit ovat lisäksi lemmattu ja morfologisesti sekä syntaktisesti koodattuja.

Tässä tutkimuksessa käytän LAS2-korpuksen esseevastauksien tekstejä. Kokonaisuudessaan esseeosakorpus koostuu 4 025 virkkeestä ja 57 416 saneesta. (KORP). Rajasin korpuksen 205 esseevastausta niin, että valikoiduksi tuli kahdeksan eri kirjoittajan tekstiä. Valitsin kaikki esseevastaukset Kulttuuri ja yhteiskunta -otsikon alle kategorisoiduista teksteistä. Kaiken kaikkiaan esseekorpuksessa on 13 Kulttuuri ja yhteiskunta -otsikon alle luokiteltua esseetä. Rajasin valintani ulkopuolelle kaksi arvioni mukaan kielitasolta heikompaa ja kertomuksen kaltaista tekstiä. Lopuista yhdestätoista esseestä valitsin sattumanvaraisesti kahdeksan tekstiä. Esseiden aihepiirit käsittelevät opiskelijan Suomessa kokemia asioita, havaintoja suomalaisesta kulttuurista ja elämisestä Suomessa sekä Suomen ja kotimaan vertailua. Esseevastaukset kuuluvat akateemiseen tekstidiskurssiin. Tekstien aiheiden vuoksi on kirjoitettu tyyli vapaamuotoisempaa kuin esimerkiksi kielitieteellistä aihetta käsittelevässä kirjoituksessa. Katson esseiden silti kuuluvan akateemiseen tekstilajiin, sillä ne on kirjoitettu akateemisessa ympäristössä opiskelutarkoitukseen.

5.2 Tutkimusmenetelmä ja aineiston analyysi

Tutkimuksen aineiston analyysi perustuu tekstilingvistiseen diskurssintutkimukseen. Analyysi on luonteeltaan kvalitatiivista ja deskriptiivistä, mutta pyrin tekemään myös joitain kvantitatiivisia havaintoja korpuksesta nousseiden ilmaisukeinojen esiintymisfrekvensseistä. Käytän analyysissä aineistolähtöistä ja korpusmenetelmiä hyödyntävää näkökulmaa. Työni pohjautuu aineistovetoiseen analyysiin sikäli, että tutkimani asiat ilmenevät vasta esseevastauksia lukiessani tekemistäni havainnoista. Hyödynnän kuitenkin myös aikaisemmasta tutkimuksestani (Hämäläinen 2016) saamia tuloksia aineistoa analysoidessa, joten siltä kannalta analyysi on osittain myös korpuspohjaista. Olen rajannut korpuksen tutkimisen mielipiteen ja asenteiden ilmaisukeinojen tarkasteluun ja aikaisemman tutkimuksen valossa kiinnitän huomiota esimerkiksi konditionaalien käyttöön ja mielipiteen vahvuutta lieventäviin ilmauksiin, kuten intensiteettiä vähentävien partikkelien käyttöön ja modaalisiin ilmauksiin. Aikaisempi tutkimus ja työni teoria toimivat siten ohjenuorana, mutta pääsääntöisesti tutkimukseni pohjautuu korpuksesta itsessään nouseviin havaintoihin.

LAS2-korpuksen tekstit on digitoitu, lemmattu ja koodattu morfologisin ja syntaktisin tiedoin. Pelkkä annotoitujen tekstien tarkastelu ei olisi tuonut kokonaisvaltaista kuvaa käytetyistä mielipiteen ilmaisukeinoista, joten päätin käyttää analyysissä kokonaisia tekstejä. Päädyin valitsemaan kokonaisten tekstien tutkimisen annotoitujen virkejonojen sijasta, sillä analyysin metodisena lähtökohtana toimii aineistolähtöisyys ja teksteistä itsessään ilmenevät kielelliset ilmaisukeinot. Korp-palvelun hakutoiminnoilla olisi ollut käytännössä mahdoton saada selville tekstien koko variaatiota mielipiteenilmauksissa ja asennoitumisen osoittamisessa. Analyysini kohdistuu niin morfologisen, leksikaalisen kuin syntaktisen tason ilmiöihin.

Rajattuani aineiston kahdeksaan akateemiseen esseevastaukseen aloin käsitellä tekstejä NVivo 12 Plus -tekstinkäsittelyohjelmalla. Latasin kokonaiset tekstit ohjelman alustalle ja aloin systemaattisesti lukea tekstejä läpi yksi kerrallaan. Keräsin aineistosta kaikki mielipiteenilmaukset, jotka tekstejä lukiessani havaitsin ilmaisevan kirjoittajan kantaa tai asennoitumista esitettyyn asiaintilaan. Tarkastellessani mielipiteen ja asennoitumisen ilmaisukeinoja loin samalla aina uuden esiintymän mukaisen kategorian. Jaoin havainnot useaan kategoriaan, joita ovat esimerkiksi intensiteetin, adjektiivisten ilmaisukeinojen ja epäsuoran mielipiteenilmaisun kategoriat. Pääkategoriat sisältävät lisäksi alakategorioita, joissa on tarkemmin luokiteltu pääkategorian esiintymät. Luokittelu täsmentyi ja tarkentui prosessin edetessä, ja siksi luin tekstejä useaan otteeseen. Tein karkean ensijaottelun jälkeen tarkemman toisen jaottelun, joka toimii työni analyysin pohjana. Tarkastelen aineiston ilmauksia siten monesta eri näkökulmasta ja useaan kertaan.

Tehtyäni toisen tarkemman luokittelun havainnoistani siirryin varsinaiseen analyysiin. Tarkastelin, minkälaisin kielellisin keinoin virkkeissä ilmaistaan mielipidettä eli mitkä ovat ne kielenpiirteet, joilla virkkeessä osoitetaan kirjoittajan mielipidettä tai asennoitumista asiointilaan. Jaoin ilmaisutavat adjektiivisiin ilmaisuihin, verbi-ilmaisuihin, intensiteetin sisältäviin ilmaisuihin ja sekalaiseen kategoriaan. Lisäksi jaottelin kaikki aineiston mielipidettä tai asennetta ilmaisevat virkkeet neljään pääluokkaan mielipiteen alkuperän mukaan. Nämä kategoriat ovat omaan kokemukseen tukeutuva mielipide, subjektiivinen väite, yleinen mielipide ja mielipide joukon osana. Luokittelin virkkeet kokonaisrakenteen hahmottamisen vuoksi tiedon alkuperän mukaan. En kuitenkaan tee tarkempaa analyysia tiedon alkuperän vaikutuksesta mielipiteenilmaisun keinoihin.

LAS2-korpukselle on kerätty myös ensikieleltään suomenkielisten yliopisto-opiskelijoiden tekstien vertailuaineisto, mutta hyödynnän tutkimuksessani ainoastaan suomenoppijoiden tekstejä. Analyysin tavoitteena on selvittää kattavasti teksteissä käytettyjä kielenpiirteitä ja ilmaisukeinoja, joita käytetään asennoituessa omaan ja toisen sanomaan ja ilmaistaessa omia mielipiteitä. Analyysissa olen ottanut huomioon kaikki virkkeet, joista olen saanut selvää. Mielipiteen ilmaiseminen on aiheena monimutkainen ja erilaisia mahdollisia luokittelutapoja on varmasti monia. Olen kuitenkin päätenyt edellä kuvaamaani luokitteluun aineistossa esiintyvien havaintojen perusteella ja siksi uskon luokittelun toimivan tässä työssä.

5.3 Aineiston analyysin ongelmat ja rajanvedot

Tekstien analysointia aloittaessani havaitsin, että mielipiteenilmaisujen poimiminen ei ole niin yksinkertaista. Etenkin sivulauseiden mielipiteenilmaisu ja menneessä aikamuodossa ilmaistut mielipiteet tuottivat vaikeuksia. Mielipiteenilmausten rajaamista vaikeuttaa myös se, että usein yhdessä virkkeessä käytetään useita erilaisia mielipiteenilmaisukeinoja. Tällöin luokittelu monimutkaistuu. Kuvaan seuraavaksi havaintojen luokittelussa eteeni tulleita ongelmia ja tekemiäni rajanvetoja. Kaikki esimerkit tässä luvussa ovat keksittyjä, mutta ne havainnollistavat aineistossa käytettyjä ilmaisutapoja.

Ensimmäinen luokitteluun liittyvä haaste kohdistuu tapauksiin, joissa käytetään useaa mielipiteenilmaisukeinoja. Samassa virkkeessä käytetään tavallisesti useampaa kuin yhtä ilmaisukeinoja. Seuraavana esimerkki tällaisesta virkerakenteesta (1).

(1) Minä ajattelen, että opiskeleminen yliopistossa on ehkä kaikkein parasta Suomessa.

Esimerkkivirkettä on kahdella tapaa ongelmallista luokitella. Ensinnäkin virkkeen päälause on tavallaan yksinään merkitykseltään vaillinainen, sillä verbi *ajatella* vaatii usein ajattelemisen kohteen, objektin. Tällaisissa tapauksissa olen laskenut päälauseen omaksi esiintymäkseen ja sivulauseen mielipiteenilmaisukeinot omikseen. Eli vaikka päälause on esitetty yksikön ensimmäisessä persoonassa, katson sivulauseen muodostavan rakenteellisesti oman kokonaisuutensa ja siten analysoin sivulauseen ilmaisukeinot omina rakenteinaan.

Toinen luokittelun ongelma liittyy sivulauseen ilmaisutapoihin, sillä sivulause sisältää eri mielipiteenilmaisukeinoja ja intensiteettiä modifioivia ilmauksia. Sivulause on predikatiivilauseen muodossa eli lauserakenne muodostuu subjektista, kopulatiivisesta *olla*-verbistä ja predikatiivista (X on X). Lause on lausetyypiltään jo yksi mielipiteenilmaisutapa. Lisäksi lauseessa käytetään superlatiivista adjektiivia (*parasta*) ja ilmaisun intensiteettiä modifioivia ilmauksia *ehkä* ja *kaikein*. Olen analysoinut tällaiset lauseet lähtökohtaisesti lauseen kokonaisrakenteen mukaan adjektiivisiin mielipiteenilmaisuihin tai verbi-ilmaisuihin. Intensiteettiä ja lauseen totuusarvoa modifioivia ilmauksia olen pyrkinyt analysoimaan määrällisesti esiintymiä tarkastelemalla ja tutkimalla, minkälaisissa tekstiympäristöissä ilmaukset pääsääntöisesti esiintyvät.

Kolmas kategorisoinnin haaste liittyy mielipiteen alkuperään. Tavallisesti mielipide on tulkittavissa kirjoittajan subjektiiviseksi mielipiteeksi, mutta toisinaan kirjoittajan sitoutumisesta väitteen asiintilaan ei voi olla täysin varma. Ongelmalliset ilmaisut on esitetty epäsuorasti. Väitteen taustalla on usein yleinen mielipide, kolmannen persoonan väittämä tai jonkin asiintilan kuvailu. Alla muutama esimerkki tällaisista vaikeasti luokiteltavista mielipiteenilmaisuksista (2–4).

- (2) Suomi on virolaisille tärkeä naapurimaa.
- (3) Luonto vaikuttaa ihmisten terveyteen.
- (4) Liettuassa tunnetuin suomalainen merkki on Nokia.

Esimerkkivirkkeistä on vaikea arvioida, onko lausuma kirjoittajan omaa mielipidettä vai yleisen totuuden tai kuullun tiedon referointia. Virkkeistä ei pysty täysin sanomaan, sitoutuuko kirjoittaja sanomaansa. Olen kuitenkin analysoinut yleiseen väittämään ja totuuteen perustuvat väitteet niin, että kirjoittaja on ainakin jossain määrin samaa mieltä väitteen esittämän asian kannalta.

Edellä esitettyjen haasteiden lisäksi on hankalaa arvioida, onko virkkeessä esitetty väite todella mielipide vai onko väite vai menneen kerrontaa ja asiintilan kuvailua. Raja on toisinaan hyvinkin sumea. Mennyttä kuvailevissa tapauksissa olen laskenut mielipiteeksi sellaiset virkkeet, jotka selkeästi osoittavat kirjoittajan mielipidettä tietyssä menneen ajan hetkessä. Alla esimerkki (5) virkkeestä, joka kuvastaa kirjoittajan tahtoa menneessä tapahtumassa.

- (5) Minä halusin matkustaa Suomeen jo lapsena.

Varsinaisessa analyysiluvussa merkitsen aineistosta poimittuja tekstiesimerkkejä LAS2-korpuksen koodituksen mukaan. Jokaisella tekstillä on oma las2-alkuinen koodijononsa. Koodimerkintätavan avulla esimerkit ovat helposti löydettävissä LAS2-korpuksen teksteistä. Esimerkit on esitetty sellaisenaan kuin ne aineistossa ovat, eli en ole korjannut mahdollisia kielivirheitä.

Seuraavaksi esittelen aineiston teksteistä esiin nousseita mielipiteenilmaisukeinoja. Aloitan analyysin tarkastelemalla ensin adjektiivisia mielipiteenilmaisukeinoja (luku 6.1), jonka jälkeen siirryn käsittelemään verbi-ilmaisuja (luku 6.2). Päälukujen jäljessä ovat alaluvut (6.1.4 ja 6.2.6), joissa käsitelen suoran ja epäsuoran mielipiteenilmaisukeinojen käyttöä kokoavasti. Lopuksi pohdin vielä mielipiteenilmaisuun vaikuttavia tekijöitä modaalisuuden ja intensiteetin näkökulmasta luvussa 6.3.

6 Aineiston käsittely

6.1 Adjektiiviset mielipiteenilmaisukeinot

6.1.1 Yleiskatsaus adjektiivilmaisukeinoihin

Aloitan aineiston analyysin tarkastelemalla ensin tekstien adjektiivisia mielipiteenilmaisuja. Adjektiivin sisältäviä mielipiteenilmaisuja ovat adjektiivipredikatiivin sisältävä predikatiivilause, erilaiset adjektiivin ja verbin muodostamat konstruktiot ja adjektiivin substantiivin määritteenä substantiivilausekkeessa. Käsitelen tässä luvussa myös sanavalinnan avulla ilmaistua mielipidettä. Subjektiivista kannanottoa ilmaiseva sana on yleensä substantiivi tai verbi. Mielipide välittyy sanavalinnan affektiivisuuden tai asiointilan arvottamisen näkökulmasta. Mielipiteenilmaisu liittyy vahvasti yhteen sanaan, joka modifioi koko muun lauseen merkitystä. Olen halunnut käsitellä sanavalinnan avulla mielipiteitä ilmaisevia lauseita adjektiiviluvun yhteydessä, sillä myös adjektiiviset mielipiteenilmaisukeinot osoittavat yleensä suhtautumista ja asenteita yhden subjektiivisesti latautuneen lekseemin avulla.

Mielipidettä ja suhtautumista osoitetaan teksteissä aineiston mukaan eniten predikatiivilauseen avulla. Predikatiivilause sisältää adjektiivipredikatiivin, joka on usein evaluatiivinen ja asiointilaa modaalisesti arvottava. Tavallisesti adjektiivin luonnehtii nominaalisubjektia eli erilaisia nominatiivimuotoisia substantiivilausekkeitä. Suhtautumista ja asennoitumista ilmentää predikatiivilauseissa usein jokin intensiteettisana, kuten *niin* tai *hyvin*. Predikatiivilause on ilmaisutapana tavallisesti epäsuoraa mielipiteen ilmaisutapaa hyödyntävä, mutta käytetyt intensiteettisanat tuovat lausumaan subjektiivista sävyä.

Muita yleisimpiä adjektiivisia mielipiteenilmaisukeinoja ovat *on hyvä tehdä* -rakenne ja *se on kivaa, että* -rakenne. Taulukosta 2 näkyy aineistossa käytetyt adjektiiviset mielipiteenilmaisukeinot ja esiintymisfrekvenssit. *On hyvä tehdä* -rakennetta käytetään teksteissä yhteensä 39 kertaa. Tavallisesti ilmaisutapa esitetään epäsuorasti geneeristä 3. persoonaa hyödyntäen eikä lauseissa käytetä minä-tekijään viittaavia elementtejä, kuten ilmausta *mielestäni*. *Olen iloinen, että* -rakenne puolestaan esiintyy ainoastaan suoraa mielipiteenilmaisua hyödyntäen, sillä virkkeissä käytetään minä-tekijään viittaavaa verbimuotoa kaikissa esiintymisissä. Erilaisin adjektiivirakentein ilmaistaan mielipidettä ja suhtautumista yhteensä 66 kertaa.

TAULUKKO 2. Adjektiiviset mielipiteenilmaisukeinot aineiston teksteissä.

Adjektiivilmaisut	EP	SMP	INT	SMP+INT	YHT	Esimerkkilause
Predikatiivilause	24	14	45	8	83 (4-)	Talvi on niin pimeä.
Adjektiivirakenteet	49	11	16	8	66 (2-)	
On hyvä tehdä -rakenne	28	5	9	3	39 (1-)	On hyvä opiskella paljon.
Se on kivaa, että...	10	0	0	0	10	Se on hyvä, että Suomessa urheillaan.
Kauheaa, kun...	6	0	0	0	6	Ikävää, kun kaupat olivat kiinni.
Olen iloinen, että...	0	6	5	5	6	Olen iloinen, että saan olla täällä.
On hyvä, että...	5	0	2	0	5	On kiva, että opiskelu on halpaa.
Adjektiivimääräite	37	19	11	3	67 (1-)	Opettaja antoi hyvän vinkin.
Sanavalinta	23	25	3	0	51 (2-)	Uusi mahdollisuus tuli esiin.

Pääkategoriat on lihavoitu. EP = epäsuora mielipiteenilmaisu, SMP = suora mielipiteenilmaisu, INT = intensiteettisana, YHT = esiintymäärät yhteensä
 - = negatiivinen ilmaisu (suluissa oleva arvo sisältyy edeltävään lukuun)

Erilaisten adjektiivirakenteiden lisäksi adjektiivi voi toimia lauseessa myös substantiivin määritteenä. Tällaisia adjektiivin sisältäviä substantiivilausekkeita esiintyy teksteissä yhteensä 67 kertaa. Pääsääntöisesti mielipiteet ja asennoituminen osoitetaan epäsuorasti kuten taulukosta 2 näkee. Osassa lauseissa käytetään jonkin verran myös *minä*-subjektia ja *minun mielestäni* -ilmaisuja, jotka osoittavat lausuman kirjoittajan subjektiiviseksi mielipiteeksi.

Sanavalinnan, eli usein subjektiivisesti latautuneen substantiivin tai verbin, avulla mielipidettä ilmaistaan aineistossa 51 kertaa. Tavallisimpia mielipidettä osoittavia sanoja ovat esimerkiksi nominit *mahdollisuus*, *ongelma* ja verbit *auttaa* ja *antaa*. Virkkeet esitetään normaalisti positiivisin lauserakentein, sillä adjektiivisten mielipiteiden ryhmässä mielipidettä ja asennoitumista osoitetaan negatiivisesti vain kahdeksan kertaa. Käsittelen seuraavissa luvuissa edellä esittelemiäni ilmaisutapoja. Aloitan tarkastelemalla predikatiivilause tapauksia.

6.1.2 Predikatiivirakenteet

Adjektiivin sisältävät mielipiteenilmaisukeinot muodostavat yhden suurimmista muotoryhmistä verbi-ilmausten ohella. Aineistossa on yhteensä 216 adjektiivin sisältävää mielipidettä tai suhtautumista osoittavaa virkettä. Adjektiivi esiintyy esimerkiksi erilaisissa lausetyypeissä substantiivin määritteenä ja erilaisissa adjektiivisissa konstruktioissa. Tässä luvussa käsittelen adjektiivisia predikatiivirakenteita, joita ovat sekä perus- ja nominaalisubjektilliset virkkeet että *on hyvä* -ilmauksen tyyppiset virkerakenteet.

Prototyypinen predikatiivilause koostuu subjektista, predikatiivista ja kopulatiivisesta *olla*-verbistä. Predikatiivi luonnehtii toista lauseenjäsentä, yleensä subjektia. (VISK §868). Aineistossa esiintyvä adjektiivi on yleensä luonteeltaan evaluatiivinen eli se toimii modaalisesti arvottaen asiointilaa kirjoittajan käsityksen mukaan. Toisinaan modaalinen adjektiivi voi luonnehtia asiointilaa myös

emotionaalisesti. Kutsun tällaisia adjektiivipredikatiivin sisältäviä lauseita perus- ja nominaalisubjektillisiksi lauseiksi. Aineiston perusteella nominaalisubjektin saava predikatiivilause on eniten käytetty mielipiteen ilmaisutapa. Esimerkkien (6–11) lauseissa esiintyy predikatiivina adjektiivi.

- (6) Suomalaiset ovat ylpeitä heidän maan mahtavasta historiasta (- -) (las2-29tt03te02lo11)
- (7) (- -) opettajat ovat ankarampia, kontrollihakuisempia. (las2-4tt03te01lo47)
- (8) Suomen koulutusjärjestelmä on sopiva työssä oleville sekä äidille ja isille (- -) (las2-30tt03te02lo35)
- (9) Työ- ja elinkeinoministeriön kaikista pyrkimyksistä huolimatta kotoutuminen Suomessa on hankalaa. (las2-30tt03te02lo35)
- (10) Se on täysin ymmärrettävä. (las2-30tt03te02lo35)
- (11) (- -) kaikki on ihan mahdollista. (las2-29tt03te02lo11)

Esimerkeissä (6–7) lauseessa on elolliseen entiteettiin viittaava perussubjekti ja niitä luonnehtivat adjektiivit *ylpeitä* sekä *ankarampia, kontrollihakuisempia*. Esimerkeissä (8–9) adjektiivipredikatiivi luonnehtii nominatiivimuotoista substantiivilauseketta. Esimerkkien (10–11) mukaisesti teksteissä esiintyy substantiivilausekkeen ohella predikatiivilauseita, joissa predikatiivi luonnehtii demonstratiivipronominia tai kvanttoripronominia.

Aineistossa on yhteensä 83 adjektiivista predikatiivilauseita, jotka noudattavat prototyyppisen predikatiivilauseen mallia ja joissa käytetään kopulana *olla*-verbiä. Suurimmassa osassa virkkeitä käytetään elottomaan entiteettiin viittaavaa nominatiivimuotoista substantiivilauseketta. Elollisen subjektin saa kahdeksan virkettä. Pronominia käytetään subjektin paikalla 13 virkkeessä. Aineiston perusteella näyttää siltä, että mielipidettä ilmaistaan selvästi enemmän positiivisten mielipiteiden avulla, sillä adjektiivisista predikatiivilauseista vain neljä virkettä ilmaisee asiaintilaa negatiivisella lauserakenteella.

Seuraavissa esimerkeissä (12–13) adjektiivi esiintyy vertailuasteen komparatiivimuodossa. Esimerkin (14) virke on puolestaan superlatiivissa.

- (12) (- -) lehtorin ja opiskelijoiden välinen keskustelu oli vilkkaampi (- -) (las2-24tt03te02lo17)
- (13) Minusta kirjallinen tentti on aina helpompi kuin suullinen. (las2-33tt03te02lo13)
- (14) Kirjallisuus on minulle ollut kulttuurista ehkä aina mielenkiintoisin ja rakkain. (las2-2tt03tt10lo21)

Komparatiivin muotoista predikatiivina käytetään 11 virkkeessä. Superlatiivissa predikatiivi esiintyy aineistossa kaksi kertaa. Komparatiivi ja superlatiivi lisäävät lausuman intensiteettiä samoin kuin asennoitumista osoittavat intensiteettisanat. Adjektiivisten ilmausten yhteydessä käytetään aineiston perusteella usein intensiteettisanaa kuten esimerkissä (15) negatiivisessa yhteydessä adverbia *kovin* ja esimerkissä (16) adverbia *erittäin*. Intensiteettiadverbia käytetään joko lieventämään tai

vahvistamaan ilmauksen totuusarvoa. Aineiston 83 predikatiivilauseesta 45 lauseessa käytetään adjektiivilausekkeen pääsanana etumääritteenä jonkinlaista intensiteettiadverbia.

(15) Minä en ole kovin hyvä niiden käyttämisessä. (las2-33tt03te02lo13)

(16) (--) opiskelu Turun yliopistossa on ollut hyödyllistä ja erittäin mielenkiintoista (las2-33tt03te02lo13)

Intensiteettiadverbi toimii monesti predikatiivirakenteissa ainoana kirjoittajan asennoitumista osoittavana merkitsijänä muuten epäsuorasti ilmaistussa mielipiteessä. Toisinaan väite on ilmaistu epäsuorasti predikatiivirakennetta käyttäen niin, että väite asemoidaan omaksi mielipiteeksi suoraa mielipiteenilmaisua käyttäen. Tällaisissa virkkeissä mielipiteen omaksi asemoimista osoittavat esimerkiksi *mielestäni*-ilmaus ja *minä*-pronominin eri sijamuodolliset esiintymät. Aineistossa on käytetty 14 kertaa *minä*-pronominin muotoja, *minusta*-ilmausta tai possessiivisuffiksia osoittamaan predikatiivilauseen kuvaama asiointi kirjoittajaan itseensä kohdistuvaksi. Esimerkit (17–18) kuvaavat intensiteettiadverbilla modifioitua mielipiteenilmaisua ja virkkeet (19–20) suoraa mielipiteen ilmaisutapaa hyödyntäviä virkkeitä, joissa esiintyy jokin yksikön ensimmäiseen persoonaan viittaava kielenaines.

(17) Heidän puhensa oli liian nopea ja epäselvä (- -) (las2-29tt03te02lo11)

(18) Suomen opiskelu- ja kurssivalintasysteemi on niin vapaa (- -) (las2-24tt03te02lo17)

(19) Minä en ole kovin hyvä niiden käyttämisessä. (las2-33tt03te02lo13)

(20) Minulle se oli ihmeellistä (- -) (las2-24tt03te02lo17)

Samanlaista rakennetta, kuin *minä*-kokijaa esille tuovassa esimerkissä (20), käytetään kolmannen persoonan näkökulmasta esitetyissä ilmaisissa. Kirjoittaja lukeutuu usein itse allatiivimuotoisen adverbiaalinen määrittelemään joukkoon kuten esimerkissä (21) adverbiaali *venäläiselle* osoittaa. Toisinaan mielipide ilmaistaan kolmatta persoonaa hyödyntäen, vaikkei kirjoittaja itse lukeutuisikaan joukon osaksi. Tällöin kirjoittaja ikään kuin puhuu kolmannen persoonan äänellä, vaikka mielipide perustuukin subjektiiviseen havaintoon tai kokemukseen. Alla kaksi esimerkkiä (21–22) kolmatta persoonaa esille tuovasta allatiivisijaisesta mielipiteenilmaisusta.

(21) Venäläiselle nimen käyttö vuorovaikutuksessa on erityisen tärkeää. (las2-33tt03te02lo13)

(22) Suomalaisille tätä ei riitä: urheilu Suomessa on elämäntyyli. (las2-29tt03te02lo11)

Predikatiivi viittaa subjektiin *kuin*-rakenteen avulla neljässä tapauksessa aineiston teksteissä. *Kuin*-rakenteinen predikatiivi kertoo, että subjektin ja predikatiivin tarkoitteilla on yhteisiä ominaisuuksia. (VISK §945.) Toinen vähemmän käytetty lauserakenne on adjektiivipredikatiivilla asiointilaa luonnehtiva eksistentiaalilause. Subjektitonta eksistentiaalilauseetta esiintyy aineistossa kolme kertaa (23). Vastaavanlaista rakennetta käytetään myös virkkeissä, joissa pronominaalinen aines toimii subjektina (24). Alla esimerkit tilalauseesta (23), tilalauseen kaltaisesta virkkeestä (24) ja virkkeestä, jossa predikatiivin muodostaa *kuin*-rakente (25).

- (23) (- -) opinnoissa on paljon joustavuutta ja valinnanvaraa. (las2-33tt03te02lo13)
 (24) Liettuassa sekin oli mielenkiintoisemmin. (las2-24tt03te02lo17)
 (25) Ulkomaalainen on kuin lapsi, joka oppi omasta kulttuuristaan ajan myötä.
 (las2-30tt03te02lo35)

Perussubjektillisen predikatiivilauseen ja eksistentiaalilauseen rinnalla yleistä on ilmaista mielipide virkkeellä, jossa subjektina toimii sivulause tai infinitiivilauseke. Tällä tavoin virkkeen aloittaa *olla*-verbi yksikön 3. persoonassa ja siihen liittyvä modifioiva adjektiivi nominatiivissa tai partitiivissa, kuten esimerkiksi rakenteessa *on hyvä syödä*. Seuraavassa on lisää esimerkkejä tällaisista *tehdä*-tyyppisen A-infinitiivirakenteen sisältävistä virkkeistä:

- (26) Oli outoa puhua kahden metrin päässä (- -) (las2-30tt03te02lo35)
 (27) Ehkä vielä haasteellisempia oli muistaa esim. seuraavat termit: (las2-2tt03tt10lo21)
 (28) (- -) termeinä näitä sanoja on vaikeaa käyttää oikeassa kontekstissa. (las2-2tt03tt10lo21)
 (29) Minusta on aika helppo ymmärtää 40-vuotiaita ja vanhempia (- -) (las2-30tt03te02lo35)
 (30) On hauska nähdä keskustelevia suomalaisia ja esimerkiksi italialaisia. (las2-29tt03te02lo11)

Kolmen ensimmäisen esimerkin (26–28) *olla*-verbiin liittyy partitiivimuotoinen adjektiivi-ilmaus (*outoa, haasteellisempia, vaikeaa*). Esimerkeissä (29–30) adjektiivi-ilmaus on nominatiivissa (*helppo, hauska*). Aineiston *on hyvä tehdä* -rakenteen ilmaisuista 22 lausetta saa partitiivisijaisen adjektiivipredikatiivin. Nominatiivia käytetään 17 lauseessa. Yhteensä *on hyvä tehdä* -tyyppistä ilmausta esiintyy aineistossa 39 virkkeessä, ja se on perussubjektillisen predikatiivilauseen jälkeen toiseksi yleisin mielipiteen ilmaisukeino.

Edellä kuvattu rakenne toimii kolme kertaa nesessiivisen ilmaisun osana (31). Rakenteita, joissa *on hyvä tehdä* -ilmaisua seuraa sivulause, on teksteissä käytetty neljä kertaa (32). Vastaavaa rakennetta käytetään myös substantiivipredikatiivin saavissa lauseissa. Tällaista lausetta ilmentää virke (33):

- (31) Mielestäni suomenoppijan on hyvä tietää tällaiset yksityiskohdat. (las2-33tt03te02lo13)
 (32) On hyvä saada tietää, että suomen fonotaksiin ei kuulu sananalkuiset konsonanttiyhtymät.
 (las2-33tt03te02lo13)
 (33) On pakko tunnistaa, että ollessani Suomessa (- -) (las2-2tt03tt10lo21)

Predikatiivilauseen subjektina voi toimia myös sivulause. Tällöin virkkeen subjektina on usein *että*-sivulause. Virkkeet muodostuvat yksikön kolmannessa persoonassa olevasta *olla*-verbistä, adjektiivista ja sivulauseesta (*on hyvä, että*). Tällaisia virkkeitä on aineistossa viisi. Sivulause luonnehtii tilaa tai tilannetta kuten esimerkeissä (34–35).

- (34) On hienoa, että ihmiset puhuvat eri tavalla, siihen ei kyllästy. (las2-33tt03te02lo13)
 (35) Suomessa on todella luonnollista, että lapset itse menevät kouluun aamuisin (- -)
 (las2-29tt03te02lo11)

Edellä kuvatun kaltaisten virkkeiden rakennetta noudattaa myös lauserakenteet, joissa *olla*-verbin ja adjektiivin lisäksi esiintyy muodollinen subjekti *se* (ks. lisää esim. Jokela 2017). Lauseen subjektin paikalla toimii muodollinen *se*-pronomini 10 virkkeessä. Sanajärjestys vaihtelee virkerakenteissa, mutta tavallisin järjestys esiintymien perusteella noudattaa muotoa *se on kivaa, että*. Esimerkit (36–38) ilmentävät muodollisen *se*-subjektin sanajärjestysvariantteja.

- (36) On se kaunistakin, kun ihmisten asuintalot ovat tavallaan sopusoinnussa ympäröivän luonnon kanssa. (las2-4tt03te01lo47)
- (37) Sekään ei ollut reilua, koska tavallaan ihmisen sosiaalista taas vaikutti koulutusmahdollisuuksiin. (las2-19tt03te05loxx)
- (38) Mielenkiintoista oli Suomen historian kursissa myös se, että se oli Suomen historia suomalaisille opiskelijoille. (las2-2tt03tt10lo2)

Aineistossa esiintyy lisäksi sivulauseellisia virkeitä, joissa virkkeen aloituspaikalla toimii yksistään adjektiivi ilman *olla*-verbiä. Nominatiivi- tai partitiivisijaista adjektiivia seuraa selittävä sivulause (esimerkki 39) Tällaisia virkerakenteita esiintyy aineistossa 6 kertaa. Myös yksikön 1. persoonassa olevaa *olen iloinen (siitä), että* -rakennetta käytetään 6 virkkeessä (esimerkki 40). Seuraavassa esimerkit tällaisista sivulauseen täydennykseen saavista mielipiteen ilmaisutavoista (39–40):

- (39) Kauheaa, kun joku näöltään kaunis tyttö sytyttää savuketta (- -) (las2-30tt03te02lo35)
- (40) Olen todella tyytyväinen siihen, että asun ja opiskelen täällä (- -) (las2-29tt03te02lo11)

Edellä kuvaamieni ilmaisutapojen lisäksi adjektiivi esiintyy mentaaliverbien, kuten *kuulostaa* ja *näyttää*, muodostamassa lausekkeessa. Käsittelen tätä ilmaisutapaa tarkemmin verbi-ilmaisuja käsittelevässä luvussa (ks. luku 6.2.2).

6.1.3 Adjektiivi määritteenä lausekkeessa

Käsittelen tässä luvussa substantiivilausekkeita, joiden pääsanana adjektiivi määrittää. Toiseksi käsittelen ilmaisuja, joissa sanavalinta osoittaa lauseen mielipiteeksi. Tällöin mielipide on ilmaistu epäsuorasti ja ainoastaan valittu verbi tai substantiivi osoittaa väitteen perustuvan subjektiiviseen havaintoon tai kokemukseen. Adjektiivimääritteisiä substantiivilausekkeita käytetään eri lauseenjäsentehtävissä aineistossa 67 kertaa. Sanavalinta osoittaa väittämän kirjoittajan mielipiteeksi 51:ssä aineiston virkkeessä.

Adjektiivimääritteinen substantiivilauseke voi toimia lauseen subjektina, objektina tai predikatiivina. Muutama kertaan substantiivilauseke toimii myös adverbialina ja tilalauseen substantiivipredikatiivina. Selkeästi laajimmin käytössä on predikatiivilause, joka rakentuu adjektiivimääritteisestä substantiivilausekkeesta. Tällaisen lauserakenteen osana substantiivi voi

toimia sekä subjektina että predikatiivina. Subjektina *olla*-verbiä ennen lauseke esiintyy aineistossa 14 kertaa. *Olla*-verbin jälkikomponenttina, predikatiivina, lauseke esiintyy puolestaan 27 kertaa. Esimerkit (41–43) kuvastavat tilanteita, joissa lauseke toimii subjektina. Adjektiivimääritteinen substantiivi esiintyy predikatiivina esimerkkien (44–46) lauseissa.

- (41) Toinen hyvä seikka on suhteita opiskelijoiden ja opettajien välillä. (las2-29tt03te02lo11)
- (42) Mielenkiintoinen esimerkki on myös suomen kielen sana kuulustelu (- -)
(las2-33tt03te02lo13)
- (43) Täysin uusi ja tuntematon asia Suomessa minulle oli kirjatentti. (las2-24tt03te02lo17)
- (44) Rasismi on ongelmallinen ilmiö. (las2-30tt03te02lo35)
- (45) Suomen ääntäminen oli erityinen asia. (las2-29tt03te02lo11)
- (46) Laki Suomessa on hyvä keino järjestää julkista elämää (- -) (las2-29tt03te02lo11)

Usein substantiivipredikatiivi kuvastaa semantiikaltaan yleistarkoitteista asiaa tai toimintaa kuten esimerkeissä (44–46) substantiivit *ilmiö*, *asia*, *keino*. Substantiivi predikatiivina rajaa subjektin kuvaamaa luokkaa. Adjektiivimäärite puolestaan luonnehtii substantiivia. Mielenkiintoista on, että aineistossa esiintyvistä superlatiivisista ilmaisuista suurin osa sijoittuu tapauksiin, joissa substantiivilauseke toimii subjektina. Tällaisia tapauksia on aineistossa 6. Substantiivipredikatiiveissa omaksi ryhmäkseen muodostuivat rakenteet, joissa substantiivilauseke kuvaa pronominisubjektia. Esimerkki (47) havainnollistaa superlatiivitapauksia ja esimerkki (48) pronominaalisen aineksen subjektikseen saavia lauseita.

- (47) Maan turvallisuuden paras osoittaja mielestäni on lasten asema. (las2-29tt03te02lo11)
- (48) Minulle se on helppo tapa ansaita opintopisteitä ja hyvä tapa edistää muistia.
(las2-24tt03te02lo17)

Aineiston perusteella toiseksi suurimman luokan muodostavat virkkeet, joissa adjektiivimääritteinen substantiivilauseke toimii lauseen objektina. Objektitapauksia esiintyy teksteissä yhteensä 19 kertaa. Selittävä adjektiivimäärite osoittaa kirjoittajan käsityksen substantiivin luokittelemasta tarkoitteesta (*hyvää*, *mielenkiintoisen*) tai asenneadjektiivilla määritettäessä kirjoittajan asennoitumista ja suhtautumista (*hienon*, *typerä*). Tavallisesti substantiivilauseke esiintyy transitiivilauseen verbin täydennyksenä. Lauseen subjektina tai hyötyjä-lauseenjäsenenä toimivat elollista entiteettiä kuvastavat tarkoitteet kuten esimerkeissä (49–52).

- (49) Opiskeluni aikana olen saanut monta hyvää ystävää ja tuttavaa. (las2-33tt03te02lo13)
- (50) Olen huomannut mielenkiintoisen sinutteluun ja teitittelyyn liittyvän asian
(las2-33tt03te02lo13)
- (51) (- -) mutta näin näen tämän hienon maan ja sen kansan. (las2-29tt03te02lo11)
- (52) Kieltä osaaville ulkomaalaisille annetaan jokin muu typerä syy. (las2-30tt03te02lo35)

Monesti lauseet esitetään suoraa mielipiteen ilmaisutapaa käyttäen tuoden esille *minä*-kokijan. Tällä tavoin väite myös hahmottuu kirjoittajan omaan kokemukseen tai havaintoon perustuvaksi. Aineistossa käytetään passiivia vastaavassa rakenteessa kerran (52). Transitiiivilauseiden verbeinä toistuvat eniten *saada* ja *antaa* -verbit.

Subjektina adjektiivimääritteistä substantiivilauseketta käytetään aineistossa kolme kertaa (53). Samoin adverbiaalisia esiintymiä on teksteissä kolmessa virkkeessä (54). Tilalauseen *olla*-verbin jälkeisenä komponenttina substantiivilauseke esiintyy neljä kertaa (55). Alla esimerkit (53–55) luettelemassani järjestyksessä:

- (53) Nyt uusi ongelma tuli esille: (- -) (las2-29tt03te02lo11)
- (54) Suomen kielen opintoja aloitessani lausuin kaikkea kovalla venäläisellä aksentillä. (las2-29tt03te02lo11)
- (55) Suomessa on paljon myös kansainvälisesti menestyneitä metalyhtyeitä (- -) (las2-4tt03te01lo47)

Oman ryhmänsä muodostavat ilmaukset, joissa pelkkä sanavalinta osoittaa väitteen kirjoittajan subjektiiviseksi arvioksi, havainnoksi tai omaan kokemukseen perustuvaksi mielipiteeksi. Useasti käytetään substantiiveja *ongelma*, *hyöty* ja *mahdollisuus* tai verbejä *auttaa*, *antaa* ja *ansaita*. Sanavalinnoilla mielipidettä ilmaiseva ryhmä on lausetyypiltään sekalainen. Substantiivit esiintyvät pääsääntöisesti kuitenkin predikatiivilauseessa ja asennoitumista ilmaisevat verbit transitiiivilauseessa. Yhteensä väitteeseen asennoidutaan sanavalinnan avulla 51 kertaa, joista kaksi lausetta sisältää negatiivisen ilmauksen. Seuraavassa esimerkit (56–62) kuvaavat substantiivin välityksellä kirjoittajan arviota asiointilasta

- (56) Suomen suurin ongelma on rasismi. (las2-30tt03te02lo35)
- (57) Toinen loistava mahdollisuus saada yliopistokavereita on ottaa sivuaine. (las2-19tt03te05loxx)
- (58) Vertailu suomeen on ollut myös tässä kirjallisuuden kurssissakin usein hyödyksi. (las2-2tt03tt10lo21)
- (59) Minun lempisana oli vierasperäinen banaani (- -) (las2-29tt03te02lo11)
- (60) Opintoni ovat antaneet minulle valmiuksia jatkaa suomen kielen ja kulttuurin opiskelua itsenäisesti. (las2-33tt03te02lo13)
- (61) Itsekin istuin yksin ja jouduin tyytymään sanomaan vain ”kiitos” (las2-19tt03te05loxx)
- (62) Suomi toisena kielenä -kurssit ja tenttikirjapaketit auttoivat minua ymmärtämään suomea paremmin. (las2-33tt03te02lo13)

Esimerkeissä (56–59) valittu substantiivi sisältää kirjoittajan omaa arviota asiointilasta, mikä puolestaan tekee virkkeistä näkyvämmiin mielipiteen. Virkkeissä käytetyt substantiivit ovat emotionaalisesti latautuneita tai sisältävät asiointilaa subjektiivisesti arvottavia merkityksiä. Muita lauseissa esiintyviä substantiiveja ovat *haaste*, *etu*, *yllätys*, *lempi*- ja *suosikki*. Samoin esimerkkien

(60–62) verbit, *antaa, joutua, auttaa*, osoittavat kirjoittajan näkemystä asiointilan tapahtumista, kuten hyödyistä kirjoittajalle itselleen. Verbivalinta ilmentää kirjoittajan suhtautumista tapahtumaan, ja siten verbit voivat olla joko positiivisesti tai negatiivisesti latautuneita.

Substantiivisia mielipiteenilmaisuja käytetään aineistossa 31 kertaa. Asennoitumista osoittavan verbin avulla mielipidettä ilmaistaan 20 kertaa. Mielipide esitetään sanavalinnan luokassa kaksi kertaa negatiivisesti. Lauseiden substantiiveihin liittyy adjektiivimäärite neljässä tapauksessa ja kahdessa tapauksessa intensiteettiadverbi. Sanavalinnan keinoin ilmaistu mielipide saa seuralaisekseen näin ollen huomattavasti harvemmin väitteen intensiteettiä modifioivia jäseniä kuin predikatiivilauseetapauksissa.

Verbi-ilmauksissa esiintyy 12 kertaa jokin minä-tekijään viittaava kielenaines. Substantiivi-ilmauksissa vastaava luku on 13. Minään viittaavan pronominaalisen aineksen käyttöero liittyy usein siihen, kirjoitetaanko mielipidettä omasta kokemuksesta käsin vai yleisemmällä tasolla. Kuvaan alla esimerkein (63–64), kuinka virkkeen painoarvo muuttuu, kun käytetään epäsuoraasuoraa mielipiteen ilmaisutapaa (63) tai kun virkkeessä käytetään elementtejä, jotka tekevät lausumasta henkilökohtaisemman ja minä-kokijan näkökulmaa korostetaan enemmän.

(63) Etuja on muitakin. (las2-2tt03tt10lo2)

(64) Minulle oli iso yllätys, kun tullessani Suomeen ensimmäisen kerran huomasin, että suomalaiset puhuvat eri kieltä, kuin meille opetettiin yliopistossa. (las2-29tt03te02lo11)

(65) (- -) kursseista on ollut paljon käytännön hyötyä. (las2-33tt03te02lo13)

Esimerkki (63) on ilmaistu täysin epäsuorasti eikä virkkeessä ole käytetty mitään selkeitä mielipiteenosoittimia, kuten intensiteettiadverbia tai minä-ainesta. Väite kuvaa tilannetta yleisellä tasolla. Esimerkki (64) puolestaan kuvaa asiointilaa henkilökohtaisemmasta näkökulmasta hyödyntäen kirjoittajan omia kokemuksia. Virkkeessä on lisäksi käytetty *minä*-persoonapronominin allatiivisijaista muotoa, joka rajaa väittämän tapahtuman kirjoittajan omaksi kokemukseksi. Viimeinen esimerkki (65) on tavallaan kahden edeltävän esimerkin välimuoto. Lauseessa ei ole ilmipantuja ensimmäisen persoonan osoittimia, mutta ilmaisun epäsuoruudesta huolimatta väite on tulkittavissa kirjoittajan omaan kokemukseen perustuvaksi. Virkkeessä esiintyy kvanttoripronomini *paljon*, joka tukee tulkintaa siitä, että väite perustuu kirjoittajan näkemykseen.

6.1.4 Mielenpitoilmaisun keinot kokoavasti adjektiivilmaisissa

Adjektiivin sisältävien predikatiivilauseiden osalta näyttää siltä, että mielenpito esitetään usein epäsuorasti elollisen tai elottoman entiteetin ominaisuutta kuvattaessa. Tarkoitan tällä sitä, että predikatiivilauseessa ei ole suoran mielenpitoilmaisijaa kuten *mielestäni*-ilmaisuja tai intensiteettisanoja, kuten *niin*. Lauseissa on elollista tai elotonta tarkoittava subjekti, kopula *olla* ja adjektiivipredikatiivi. Tavallisesti epäsuoran lauserakenteen virkkeissä on kuitenkin jokin subjektiivista suhtautumista osoittava adjektiivi kuten esimerkeissä (66–68) adjektiivit *hankala*, *uskomaton*, *mukavia*. Esimerkit (66–68) ilmentävät tällaisia lauseita.

- (66) Suomalaiset ovat ylpeitä (- -)
- (67) Tulos oli uskomaton.
- (68) Myös seminaarikaverini ovat olleet mukavia.
- (69) Liettuassa korkeakoulujärjestelmä on tosi ankara.
- (70) Suomen arvosanasysteemi minun mielestäni on loogisemmin (- -)

Esimerkissä (69) partikkeli *tosin* lisää lausuman subjektiivista arvoa, vaikkei siinä kirjoitettuja suoran mielenpitoilmaisijoita olekaan. Aineiston 83 predikatiivilauseesta 45 sisältää jonkin intensiteettimääritteen, joka tuo muuten epäsuorasti ilmaistuun lauseeseen subjektiivista sävyä. Suoran mielenpitoilmaisijaa predikatiivilauseissa on puolestaan käytetty yhteensä 14 kertaa. Esimerkki (70) kuvaa virkettä, jossa on käytetty minä-persoonaan viittaavaa kielenainesta.

Lauseet esitetään epäsuorasti 37 kertaa tapauksissa, joissa adjektiivit toimivat substantiivin määritteinä (71–72). Vastaavassa ryhmässä käytetään suoran mielenpitoilmaisijaa 19 kertaa ja intensiteettisanoja 11 kertaa (73). Predikatiivilauseet suosivat selvästi enemmän intensiteettisanoja modifioijiksi kuin adjektiivimääritteiset substantiivilausekkeet. Toisaalta adjektiivimääritteisissä substantiivilausekkeissa käytetään predikatiivilauseita enemmän minä-tekijään tai -kokijaan viittaavaa sanaa kuten *minusta*, *minulle* (75) tai yksikön 1. persoonan verbimuotoa kuten esimerkiksi (74) *sain*. Tämän ryhmän virkkeet esitetään tavallisesti kirjoittajan omista havainnoista ja kokemuksista käsin.

- (71) Laki Suomessa on hyvä keino järjestää julkkista elämää.
- (72) Toinen ongelmallinen seikka on imperatiivin käyttö.
- (73) Pääsiäinen on tosi tärkeä juhla (- -)
- (74) Tuloksena sain hienon ystävän (- -)
- (75) Linja-auto on mielestäni erikoinen sana.

Sanavalinnan avulla ilmaistuissa mielenpitoilmaisijissa käytetään yksikön 1. persoonaan viittaavia pronomineja enemmän kuin muissa ilmaisuryhmissä. *Minä*-persoonan käyttäminen liittyy ryhmän lausetyyppimuotoihin, sillä tavallisesti lauseet ovat intransitiivi- ja transitiivilauseita. Tällöin lauseissa on minä-kokija tai -hyötyjä kuten esimerkeistä (76–77). Myös predikatiivilauseissa voi

sanavalinnan yhteydessä esiintyä kirjoittajaan viittaava pronomini kuten esimerkissä (78) sana *minun*. Ryhmään kuuluvista lauseista 25:ssä esiintyy jokin suoran mielipiteen osoitin. Intensiteettisanoja käytetään vain 3 kertaa tässä ryhmässä. Sanavalinnan mukaan mielipiteeksi muodostavia lauseita esitetään 23 kertaa epäsuorasti kuten esimerkin (79) lause osoittaa.

(76) Opintoni ovat antaneet minulle valmiuksia (- -)

(77) Suomen historian kurssi on auttanut minua ymmärtämään (- -)

(78) Minun lempisana oli vierasperäinen banaani (- -)

(79) Etuja on muitakin.

Olla-verbin sisältävät adjektiivirakenteet on ilmaistu pääsääntöisesti epäsuorasti. Vain ilmaisutapa *olen iloinen (siitä), että* esitetään suoran mielipiteen keinoin, sillä *olla*-verbi on yksikön 1. persoonassa. Tavallisesti esiintymissä modifioidaan lausuman propositionaalista sisältöä jollain intensiteettisanalla kuten esimerkissä (80) intensiteettisana *todella*. Modifioimattomia lauseita on vain yksi. Muissa adjektiivirakenteilla ilmaistuissa mielipiteissä ei käytetä intensiteettisanoja eikä minä-tekijään viittaavia elementtejä juuri lainkaan.

(80) Olen todella tyytyväinen siihen, että asun ja opiskelen täällä (- -)

Pelkällä subjektiivisesti latautuneella adjektiivilla ilmaistussa mielipiteessä (*kauheaa, kun*) ei käytetä suoran mielipiteen osoittimia kertaakaan. Myös *se*-apupronominista, *olla*-verbistä ja adjektiivista koostuva rakenne (*se on kivaa, että*) esiintyy vain epäsuorasti. Sen sijaan *on hyvä tehdä* -ilmaisutavassa osoitetaan mielipide 5 kertaa subjektin omaksi *mielestäni* tai *minusta* -ilmaisulla (81). Kokonaisuudessaan subjektin mielipidettä korostavia ilmaisuja on kuitenkin vähän, sillä mielipide esitetään 32 kertaa yksikön 3. persoonan verbimuotoa käyttäen (82). Intensiteettimääritettä käytetään 9 lauseessa. Yhteensä adjektiivirakenteet esiintyvät epäsuorasti 49 kertaa, 16 tapauksessa lausumaa on modifioitu intensiteettipartikkelilla ja 11 lausetta sisältää jonkin minä-tekijään viittaavan kielenaineksen.

(81) Mielestäni suomenoppijan on hyvä tietää tällaiset yksityiskohdat (- -)

(82) Oli outoa puhua kahden metrin päässä (- -)

6.2 Verbi-ilmaisut

6.2.1 Yleiskatsaus verbi-ilmaisukeinoihin

Adjektiivili- ilmausten ohella toisen ison mielipiteenilmaisun muotoryhmän muodostavat verbin sisältävät mielipiteenilmaisut. Verbi-ilmaisut voidaan jakaa verbien merkitysten mukaan kolmeen eri pääryhmään. Verbejä luokittelevat pääryhmät ovat yleisvaikutelmaverbit, kognitioverbit ja mentaaliset tunneverbit. Yleisvaikutelmaverbit saavat täydennykseksen usein ablatiivisijaisen adjektiivipredikatiivin. Verbit voivat saada myös infinitiivi- tai lausesubjektin. Tällöin päälause saa sivulausetäydennyksen. Useimmiten aineistossa esiintyy yleisvaikutelmaverbi *tuntuu*. Muita aineiston yleisvaikutelmaverbejä ovat *kuulostaa*, *näyttää* ja *vaikuttaa*. Yhteensä aineistossa ilmaistaan mielipidettä edellä luetelluin verbein 40 kertaa. Pääsääntöisesti virkkeet on ilmaistu epäsuorasti, mutta 11 lauseessa lausuman sävyä ja asennoitumista modifioidaan 11 kertaa jollain intensiteettimääritteellä.

Toisen suuren verbi-ilmaisuryhmän muodostavat mentaaliset tunneverbit. Tunneverbit voivat saada joko minä-subjektin tai minä-kokijan. Subjektin saavia verbejä ovat aineistossa esimerkiksi *yllättyä* ja *pelätä*. Kokijaobjektin täydennykseksen saavia verbejä ovat puolestaan esimerkiksi *harmittaa* ja *ärsyttää*. Aineistossa on yhteensä 42 mentaaliverbein ilmaistua mielipidettä, joista 34 on esitetty suoria mielipiteenilmaisukeinoja hyödyntäen. Intensiteettisanalla virkkeitä modifioidaan 7 kertaa.

Suurimman verbikategorian muodostavat ajattelutoimintoja ilmaisevat verbit eli kognitioverbit, joita esiintyy aineistossa yhteensä 89 kertaa. Ryhmän verbit voidaan jakaa kolmeen eri pääkategoriaan. Ensimmäinen ryhmä koostuu ajattelu- ja havaintoverbeistä, kuten *ajatella* ja *huomata*. Toinen ryhmä sisältää asiointilan totuusarvoon kantaaottavia verbejä, kuten *epäillä* ja *luulla*. Kolmannen ryhmän muodostavat erilaista tahtoa, velvoitetta ja pitämistä osoittavat verbit, joita ovat esimerkiksi *haluta*, *täytyä* ja *pitää*. Kolmas verbiryhmä on ryhmistä ainoa, jossa moduksena käytetään konditionaalialia. Tavallisesti konditionaalissa esiintyvät verbit *haluta*, *toivoa* ja *pitää*. Tahtoa ilmaisevat verbit ovat aina yksikön 1. persoonassa. Konditionaalien voidaan olettaa toimivan kasvojen suojelustrategiana, sillä konditionaalien avulla saadaan lievennettyä ilmaisun sävyä. Epäsuoraa ilmaisutapaa käytetään puolestaan aina nollapersoonaisissa nesessiivirakenteissa, joita esiintyy aineistossa yhteensä 20 kertaa. (ks. liite 2).

Konditionaalialia käytetään lisäksi *voida*-apuverbin ja A-infinitiivin muodostamisessa konstruktiossa. Kuten taulukosta 3 näkyy, esiintyy verbirakenne 9 kertaa konditionaalissa. Suhteutettuna koko aineistoon käytetään konditionaalialia kuitenkin melko vähän mielipiteen sävyä lieventävänä keinona. *Voida*-verbi esiintyy myös geneerisenä *voi olla* -ilmaisuisissa. Rakenne toimii epävarmuutta ja

mahdollisuutta osoittavissa lauseyhteyksissä yhteensä 28 kertaa. Alla olevassa taulukossa on tarkemmin esitetty eri verbi-ilmaisujen esiintymisfrekvenssit ja esimerkkivirkkeet eri ilmaisutavoista.

TAULUKKO 2. Yleiskatsaus aineiston verbiesiintymiin.

Verbi-ilmaisut	EP	SMP	INT	SMP+INT	YHT	Esimerkkilause
Voi+A-infinitiivi	20, (4-, 9c)	0	2	0	33	Opiskelija voi uupua helposti.
Voi olla	28	8	2	0	28	Suomessa voi olla vähän ongelmia.
Mentaaliset tunneverbit	6	34	7	5	42	
kokijasubjekti	0	12	2	2	14	Minä yllätyin kovin.
kokijaobjektin	6	22	5	5	28	Minua harmittaa rasismi.
Kognitioverbit	32	57	2	1	89	
Ajattelu ja havainto	11	15	0	0	26, (2-)	Huomasin, että...
Asiaintilan totuusarvo	1	14	0	0	15, (8-)	Luulen, että kokeet ovat helppoja.
Tahto, pakko ja pitäminen	20, (7c)	28, (12c)	2	1	48, (1-, 19c)	Kokeita pitäisi olla enemmän.
Yleisvaikutelmaverbit	30	10	11	0	40	Musiikki kuulostaa hyvältä. Näyttää siltä, että pian sataa.
Muut verbi-ilmaisut	35	0	2	0	37	Opiskelijat uskovat opettajaa.

Pääkategoriat on lihavoitu. EP = epäsuora mielipiteenilmaisu, SMP = suora mielipiteenilmaisu, INT = intensiteettisana, YHT = esiintymäärät yhteensä

- = negatiivinen ilmaisu, c = konditionaali (suluissa oleva arvo sisältyy edeltävään lukuun)

Kuten taulukosta 3 näkyy, jakaantuu epäsuoran ja suoran mielipiteenilmaisun hyödyntäminen verbiryhmittäin. Toisen ryhmän verbit suosivat enemmän minä-tekijän esille tuomista ja toiset jättävät subjektiivista näkökulmaa takaa-alalle, jolloin hyödynnetään pääsääntöisesti geneeristä nollapersoonaa. Taulukosta näkee lisäksi, että verbi-ilmaisuja ei modifioida kovin usein intensiteettisanoilla.

Seuraavassa luvussa käsittelen tarkemmin edellä kuvaamiani ilmaisutapoja. Aloitan analyysin käsittelyn tunneverbien esiintymien tarkastelulla, sillä predikatiivilauseiden tapaan myös tunneverbit voivat saada täydennykseen adjektiivipredikatiivin.

6.2.2 Adjektiivirakenteet verbin osana

Edellä käsittelin luvussa 6.1 adjektiivin sisältämiä rakenteita A-infinitiivirakenteissa ja *olla*-verbin sisältämiä predikatiivirakenteita. Seuraavaksi käsittelen adjektiivimääritteisiä vaikutelmaverbien muodostamia lausekkeita. Vaikutelmaverbit jaetaan aistivaikutelmaverbeihin, kuten *haista*, *maistua* ja yleisvaikutelmaverbeihin, kuten *kuulua*, *näyttää* ja *vaikuttaa*. Yksikön 3. persoonan muodossa vaikutelmaverbit toimivat modaalisesti ja edellyttävät elollista ja aistimiskykyistä kokijaa (VISK §1578). Virkkeen kokija jää usein kuitenkin implisiittiseksi, jolloin elollista minä-kokijaa ilmaiseva adverbiaali, esimerkiksi *minusta*, *minun mielestäni*, jää ilmaisematta. Vaikutelmaverbit saavat usein predikatiiviadverbiaalain täydennykseen. Yleisvaikutelmaverbit voivat saada myös infinitiivi- tai lausesubjektin (VISK §488).

Tuntua-verbi esiintyy aineistossa yhteensä 20 kertaa. Ablatiivisijainen adjektiivi on verbin seuralaisena seitsemän kertaa. Vain kerran verbi saa kokija-adverbiaalin *minusta*. Muissa tapauksissa vaikutelma on ilmaistu epäsuorasti yksikön 3. persoonan muotoa käyttäen. Esimerkit (83–84) kuvaavat tyypillisiä *tuntua*-verbiesiintymiä.

- (83) Silloin vastaus tuntui epäselvältä (- -). (las2-33tt03te02lo13)
- (84) Tämä tuntuu minusta vähän harmittavalta. (las2-33tt03te02lo13)

Muita yleisvaikutelmaverbejä aineistossa ovat *kuulostaa*, *näyttää* ja *vaikuttaa*. Kaikki muut verbit esiintyvät vain epäsuoraa ilmaisutapaa hyödyntäen, eikä minä-kokijaa tuoda esille. *Vaikuttaa*-verbi esiintyy aineistossa kuusi kertaa, *näyttää* ja *kuulostaa* -verbit neljä kertaa. Yhteensä vaikutelma- ja aistivaikutelmaverbejä esiintyy aineistossa adjektiivipredikatiivin kanssa 21 kertaa. Esimerkit (85–87) havainnollistavat vaikutelmaverbin ja ablatiivisijaisen predikatiiviadverbiaalin muodostamia virkkeitä ja esimerkki (88) aistivaikutelmaverbin, *maistua*, muodostamaa virkettä.

- (85) Suomi ja suomalaiset ovat aina vaikuttaneet erilaisimmilta kuin muut ulkomaalaiset (las2-29tt03te02lo11)
- (86) Suomen kaupunki näyttää illalla vähän kuin autio Tšelnobyl ydinvoimalaonnettomuuden jälkeen (las2-29tt03te02lo11)
- (87) (- -) a vain kuulosti niin pitkältä (- -) (las2-33tt03te02lo13)
- (88) Mämmi minusta maistuu pahalta (- -) (las2-29tt03te02lo11)

Vaikutelmaverbit esiintyvät myös ilman predikatiiviadverbiaalia, jolloin ne saavat täydennykseen usein sivulauseen. *Tuntua* ja *näyttää* -verbit saavat aineiston virkkeissä myös sivulauseitä täydennyksiä. Seuraavat esimerkit (89–92) kuvaavat sivulause-esiintymiä.

- (89) Tuntuu siltä, että he eivät ystävysty helposti (- -) (las2-29tt03te02lo11)
- (90) Näyttää siltä, että Suomessa voidaan sinutella kaikkia iästä, asemasta ja roolista huolimatta (las2-30tt03te02lo35)
- (91) Virolaisena suomen kieltä opiskellessa tuntuu aina välillä, ettei (- -) (las2-4tt03te01lo47)
- (92) (- -) minusta tuntuu, että juuri tämän vapauden takia monet suomalaiset opiskelijat ovat yksinäisiä (las2-33tt03te02lo13)

Esimerkit (89–90) havainnollistavat tyypillistä sivulauseitä täydennystä. Pääsääntöisesti verbit esiintyvät nollapersoonaisina yksikön 3. persoonan muodossa. *Tuntua*-verbi on verbeistä ainoa, joka saa adverbiaalitäydennyksen *minusta* (92). Minä-kokijaa esille tuovaa ilmaisutapaa käytetään aineistossa kuusi kertaa. Toisaalta kuten esimerkissä (91) myös essiivisijaista lauseenalkua esiintyy muutamia kertoja. Verbimuoto on edelleen yksikön kolmannessa persoonassa ja siten mielipide on ilmaistu epäsuorasti. Esimerkin (91) *virolaisena* määrittelee puhujan kuuluvan virolaisten rajaamaan joukkoon, jolloin virkkeen kirjoittajan ääni on selkeämmin läsnä mielipiteessä. Vaikutelmaverbit

esiintyvät pääasiassa epäsuoran ilmaisukeinon sisältävissä virkkeissä. Ablatiivisijaisen adjektiivitäydennyksen saavia rakenteita esiintyy vain kahdella aineiston informanttien teksteissä.

6.2.3 Mentaaliset tunneverbit

Mentaalisilla tunneverbeillä tarkoitan verbejä, jotka edellyttävät elollista ja aistimiskykyistä kokijaa. Kokija voi edustua virkkeessä subjektina (*Minä pelkään*) tai objektina (*Minua pelottaa*) (VISK §465). Aineistossa esiintyy kahdenlaisia tunneverbin sisältäviä virkkeitä. Ensimmäisessä ryhmässä tunnetiloja ilmaistaan verbeillä, joissa kokija on subjektina. Ryhmän verbejä ovat esimerkiksi *kaivata*, *pelätä*, *ihastua* ja *yllättyä*. Toisessa ryhmässä tunneverbit ilmaisevat ärsykkeen vaikutusta kokijaan. Virkkeissä on kokijaobjekti ja verbeinä toimivat esimerkiksi *harmittaa*, *surettaa* ja *jännittää*.

Yksittäisen tunneverbin esiintymät eivät ole frekvensseiltään suuria, sillä yhtä verbiä kohden on yksi tai kaksi esiintymää. Lauseenjäsennystehtäviltään tunneverbit luovat yhdessä kuitenkin ison mielipiteenilmaisuryhmän. Tunneverbit esiintyvät samankaltaisissa lauseyhteyksissä ilmaisten esimerkiksi kokijan ärsytystä, ihastusta, pelko tai surua. Aineistossa esiintyy yhteensä 15 tunneverbeihin luokiteltavissa olevaa verbiä. Esimerkit (93–96) havainnollistavat tyypillisiä tunneverbi-ilmaisuja.

- (93) Isossa luentosalissa minuakin jännittää kysyä kaikkein kuullen (- -) (las2-33tt03te02lo13)
- (94) Minua yllätti suomalaisten näkökulma ulkomaalaisiin (- -) (las2-24tt03te02lo17)
- (95) Minua surettaa suomalainen juomakulttuuri. (las2-30tt03te02lo35)
- (96) Tilanne harmittaa minua (- -) (las2-33tt03te02lo13)

Kaikissa edellä olevissa esimerkeissä verbi ilmaisee tunteen vaikutusta kokijaobjektiin. Tunneverbi-ilmaisut varioivat lauserakenteiltaan. Useimmiten kokijaobjektin ja verbin muodostama kokonaisuus on virkkeen alussa ja tunteen aiheuttaja lauseen lopussa (93–95). Myös lauseenalkuisia tunteen aiheuttajia esiintyy, mutta tapauksia on vähemmän. Tavallisesti virkkeen aloituspaikalla on tällöin pronomini kuten esimerkeissä (97–98).

- (97) Se kovin pelotti minua (- -) (las2-28tt03te05lo29)
- (98) Tämä yhä yllättää minua tosi paljon. (las2-29tt03te02lo11)

Toisessa ryhmässä tunneverbit esiintyvät virkkeissä, joissa virke rakentuu kokijasubjektin ympärille. Aineiston verbeistä tällaisia ovat esimerkiksi *viihtyä*, *pelästyä* ja *kaivata*. Kuten esimerkeistä (99–101) näkyy, esiintyvät kokijasubjektilliset verbit yksikön 1. persoonassa. Mielipide asemoituu

usein selkeämmin omaan kokemukseen perustuvaksi. Kaikkiaan tunneverbi-ilmaisissa käytetään suoran mielipiteen ilmaisukeinoja epäsuoraa ilmaisutapaa enemmän.

- (99) (- -) pelkäsin käyttää suomea julkisilla paikoilla (- -) (las2-29tt03te02lo11)
- (100) Viihdyn paremmin ulkomaalaisten seurassa (- -) (las2-30tt03te02lo35)
- (101) Joskus kaipasinkin keskusteluja tai pieniä vinkkejä opinnoista (- -) (las2-19tt03te05loxx)

Tunneverbien tapaan käyttäytyy lisäksi *kiinnostaa*-verbi, jonka esiintymät muodostavat oman ryhmänsä. *Kiinnostaa*-verbi toimii tunneverbien tavoin, sillä se voi saada sekä kokijaobjektin että kokijasubjektin. *Kiinnostaa*-ilmaisuja on aineistossa yhteensä 9, ja se on frekvenssiltään suurin yksittäinen tunneverbeihin lukeutuva verbi. Esimerkit (102–104) kuvaavat tunneverbimäistä käyttöä. Esimerkin (102) virkkeessä on kokijaobjekti ja (103) virkkeessä kokijasubjekti. Näiden lisäksi *kiinnostaa*-sanamuodot esiintyvät erilaisten konstruktioiden osina, joista esimerkki (104).

- (102) Jo opiskeluaikoina minua kiinnosti kovasti suomen kieli. (las2-28tt03te05lo29)
- (103) Olen kiinnostunut suomen murteista (- -) (las2-33tt03te02lo13)
- (104) Suomalaisesta nimistöstä tulin kiinnostuneeksi jo ennen tultuani Suomeen. (las2-33tt03te02lo13)

6.2.4 Ajattelutoimintaa ilmaisevat verbit

Toinen verbiryhmä koostuu erilaisista ajattelua ja havaintoa ilmaisevista verbeistä. Kognitioverbit ovat toiminnoiltaan ja lauseyhteyksiltään erilaisten verbien muodostama ryhmä. Osa verbeistä ilmaisee näköhavaintoa ja osa modaalisia merkityksiä. Kaikki verbit vaativat tajunnallista subjektia. Verbit ilmaisevat mentaalista tilaa, kuten havaintoa, ajattelutoimintoja tai tahtoa. Ryhmään kuuluvat ajattelutoimintoja ja havaintoja ilmaisevat verbit (*ajatella, mieltiä, ihmetellä, kuvitella, ymmärtää, huomata*), asiantilan totuusarvoon kantaaottavat verbit (*epäillä, luulla, uskoa, tietää*) ja erilaista pitämistä, tahtomista tai velvoitetta ilmaisevat verbit (*haluta, toivoa, tykätä, pitää, täytyä, olla pakko, kannattaa*).

Ajattelutoimintaa ilmaisevista verbeistä *ajatella*-verbillä on suurin frekvenssi. Verbi esiintyy aineiston teksteissä 13 kertaa. *Huomata*-verbi esiintyy viisi kertaa ja *tietää*-verbi 4 kertaa. Tavallisesti ajattelutoimintaa ilmaiseva verbi esiintyy päälauseessa, jota seuraa *että*-sivulause (105–107).

- (105) Olen ajatellut, että se on sama kuin Venäjällä, mutta olin väärässä. (las2-28tt03te05lo29)
- (106) Olen huomannut, että suomalaiset pitävät fyysisistä etäisyyttä ehkä enemmän kuin ei-suomalaiset. (las2-33tt03te02lo13)
- (107) (- -) ihmettelin, miksi Kauhajoki on kaupunki eikä joki (- -). (las2-33tt03te02lo13)

Kuten esimerkeistä (105–107) voi nähdä, ovat verbit yksikön 1. persoonassa. Ainoastaan *ajatella*-verbi varioi useammalla tavalla. *Ajatella*-verbirakenteiden käyttö on vahvasti edustettuna yhden informantin tekstissä, mikä lisää esiintymäfrekvenssiä mutta ei välttämättä anna totuudenmukaista kuvaa verbin todellisista esiintymämääristä. Verbi esiintyy kahdeksan kertaa epäsuoran mielipiteenilmaisun tapoja hyödyntävässä virkkeessä ja viisi kertaa minä-tekijän sisältävässä virkkeessä. Aineistossa hyödynnetään viisi kertaa yksikön 3. persoonan konditionaalissa olevan *voida*-verbin ja A-infinitiivin muodostamaa verbiketjua (108). *Ajatella* on passiivissa yhdessä virkkeessä (109) ja geneerisen 3. persoonan muodossa kahdessa virkkeessä (110).

(108) Voisi ajatella, että se olisi objektiivinen aiheen suhteen. (las2-2tt03tt10lo21)

(109) Jos ajatellaan tällaisia sanoja kuten rahvas, kansa tai kotimaa (- -) (las2-2tt03tt10lo21)

(110) Sitten alkaa ajatella, että ehkä meidän pitäisi kuitenkin enemmän iloita (las2-4tt03te01lo47)

Seuraavana merkitysryhmänä ovat verbit, jotka ottavat kantaa asiointilan totuusarvoon. Intensionaaliset verbit *epäillä*, *luulla*, *tietää* ja *uskoa* ilmaisevat propositionaalista asennetta (VISK §1561; §1578). Edellä luetellut mentaaliset verbit ilmaisevat puhujan arviointia kuvaamastaan asiointilasta tai asennoitumista proposition paikkansapitävyyteen. Verbit kuvaavat episteemisiä tajunnantiloja vaikuttaen lauseen tulkintaan. Verbien lausetäydennys voidaan esittää totena faktiiviverbeillä, kuten *tietää*. Ei-faktiiviverbeillä, kuten *luulla*, asia puolestaan esitetään epävarmemmin eikä tiedon todenperäisyydestä ole täyttä varmuutta. Ensimmäisen persoonan muotoa käyttämällä puhuja sitoutuu asian totuuteen. Yleisesti esitettyä arvioita ilmaistaan passiivissa.

Aineiston verbit ovat selkeästi jakautuneet ilmaisemaan positiivisia tai negatiivisia merkityksiä. Verbit *tietää* ja *uskoa*, esiintyvät vain negatiivisessa yhteydessä (111–112). Verbit *luulla* ja *epäillä* esiintyvät puolestaan vain positiivisessa yhteydessä (113–114). Ajattelutoimintoa ilmaisevien verbien tapaan myös asiointilan totuusarvoon kantaaottavat verbit saavat sivulausetäydennyksen.

(111) En usko että se eroaisi paljon muissa maissa. (las2-4tt03te01lo47)

(112) (- -) en tiedä, onko se hyvä vai paha (- -) (las2-2tt03tt10lo21)

(113) Mutta vaikeuksista huolimatta luulen, että Suomen historian kurssi (- -) (las2-2tt03tt10lo21)

(114) Minulla on taipumus epäillä, että hän käyttäytyy samoin suomalaisen kanssa.
(las2-30tt03te02lo35)

Kolmannen verbiryhmän muodostavat tahtomista tai velvoitetta ilmaisevat verbit. Haluamista ilmaisevat intentioverbit muodostavat A-infinitiiviobjektin kanssa verbiketjun (115–116). *Haluta*-verbi voi saada myös sivulauseobjektin (117) kuten *toivoa*-verbikin (118). *Haluta*-verbi esiintyy teksteissä yhteensä 19 kertaa, *toivoa* 7 kertaa, *pitää* positiivisessa merkityksessä 11 kertaa, *pitää* velvoittavassa merkityksessä 8 kertaa, *täytyä* 5 kertaa ja *kannattaa* ja *on pakko* -rakenne 4 kertaa. (Ks. liite 2).

- (115) Rehellisesti sanottuna haluan joskus lukea myös venäjänkielistä kirjallisuutta (- -)
(las2-33tt03te02lo13)
- (116) Haluankin nyt valmistumisen jälkeen sukella puhekielen viidakkoihin.
(las2-33tt03te02lo13)
- (117) Lopuksi haluaisin sanoa, että tämä tapahtuma oli (- -) (las2-28tt03te05lo29)
- (118) Toivoisin, että valmistumiseni jälkeen sitä olisi enemmän. (las2-33tt03te02lo13)

Esimerkit (115–118) osoittavat, että tahtoa ilmaisevat verbit ovat virkkeissä ainoastaan yksikön ensimmäisessä persoonassa. Verbiesiintymien modus vaihtelee kuitenkin niin, että *haluta*-verbi on 11 kertaa indikatiivissa ja 8 kertaa konditionaalissa. *Toivoa*-verbillä vastaavat luvut ovat 4 indikatiivissa ja 3 konditionaalissa. Voidaan olettaa, että haluamisen ilmaiseminen on ymmärretty kasvoja uhkaavana toimintana ja siksi tahtoa ilmaisevia verbejä pehmennetään käyttämällä konditionaalia.

Mieltymystä ilmaisevat verbit *tykätä* ja *pitää* ovat vain indikatiivin yksikön 1. persoonassa. Pitämisen kohde ilmaistaan selkeästi kirjoittajan omaksi kokemukseksi ja mieltymykseksi. Kirjakielistä *pitää*-verbiä käytetään teksteissä kahdeksan kertaa. Puhekielistä vastinetta, *tykätä*-verbiä, käytetään aineistossa vain kerran. Tyypilliset käyttötavat ilmenevät seuraavissa esimerkeissä (119–122).

- (119) Minä pidän suomalaisten yksinkertaisuudesta. (las2-30tt03te02lo35)
- (120) Koulutusjärjestelmä on se, mitä pidän eniten Suomesta. (las2-30tt03te02lo35)
- (121) Itse olen pitänyt tästä tenttitavasta (- -) (las2-28tt03te05lo29)
- (122) (- -) pidin tästä, että kaikki jättävät laukut jossain seinustalle (- -) (las2-24tt03te02lo17)

Epäsuora ilmaisutapa sen sijaan on ainoa vaihtoehto välttämättömyyttä tai kannattavuutta ilmaisevien verbien yhteydessä. Aineistossa välttämättömyyttä ilmaistaan nesessiiviverbien *täytyä* ja *pitää* avulla. Nesessiiviverbit muodostavat muiden modaaliverbien tapaan verbiketjun toisen infinitiivissä olevan verbin kanssa. Nesessiiviverbit kvalifioivat asiaintilaa ja ilmaisevat asiaintilan välttämättömyyttä, mahdollisuutta tai todennäköisyyttä (VISK §496; §1565). Nesessiivirakenteet ovat subjektittomia eli nollapersoonaisia. Lause tulkitaan kuitenkin ihmiseen viittaavaksi. (VISK §505; §1354.)

Aineiston teksteissä esiintyy *pitää* velvoittavassa merkityksessä kahdeksan kertaa. *Täytyä*-verbillä on puolestaan viisi esiintymää. Kuten esimerkeistä (123–126) näkyy, esiintyvät verbit aina yksikön 3. persoonassa. *Pitää*-verbin yhteydessä esiintyy genetiivisubjektia vain kerran (123). Muissa esiintymissä *pitää* on konditionaalissa. Neljässä virkkeessä *pitää*-verbin yhteydessä käytetään myös sävyä lieventävää *ehkä*-partikkelia (124). *Täytyä*-verbi esiintyy vain indikatiivissa. Kerran käytetään yksikön 1. persoonaan viittaavaa genetiivisubjektia (1125), mutta muutoin lauseet esitetään nollapersoonaisina (126).

- (123) Minä olen sitä mieltä, että pakolaisten pitää saada joku tuki (- -) (las2-30tt03te02lo35)
- (124) Mutta ehkä pitäisi muistaa riskejä (- -) (las2-2tt03tt10lo21)

- (125) Se tarkoittaa sitä, että minun täytyy oppia (- -) (las2-30tt03te02lo35)
(126) Joitakin asioita täytyy selittää täsmällisemmin (- -) (as2-2tt03tt10lo21)

Pakkoa ja täytymistä ilmaistaan myös *olla*-verbin ja passiivin VA-partisiipin verbiliitolla (*on tehtävä*) ja nominaalisella predikaatilla *on pakko* (VISK §1577). Asiointilan kannattavuutta osoittaa niin ikään nollapersoonainen *kannattaa*-nesessiiviverbi. *On pakko* -rakennetta käytetään neljä kertaa, kerran genetiivisubjektilla ja muuten nollapersoonaisena (127). VA-partisiipin muodostamaa verbiliittoa hyödynnetään mielipiteenilmaisussa viisi kertaa, joista esimerkit (128–129). *Kannattaa*-verbi esiintyy kaksi kertaa positiivisessa yhteydessä ja kaksi kertaa negatiivisena. Virkkeet on ilmaistu nollapersoonassa, eikä genetiivisubjektia ole ilmipantu (130).

- (127) (- -) kielen käsityksessään on pakko tehdä muutoksia. (las2-24tt03te02lo17)
(128) Kielipolitiikan on oltava varovainen (- -) (las2-24tt03te02lo17)
(129) Nyt minusta tuntuu, että minun on siirryttävä elämäni toiseen vaiheeseen.
(las2-33tt03te02lo13)
(130) Taloudellisesti kannattaa kuitenkin sellainen nopea nauhalta-opiskelu. (las2-4tt03te01lo47)

6.2.5 *Voi olla* -verbirakenne ja *voida*-modaaliverbikonstruktio

Asiointilan totuusarvoon ottavat kantaa *voida* ja *saattaa*-modaaliverbin sisältämät lauseet. Episteemiseksi tulkittavat modaaliverbit esittävät subjektin arvion asiointilan todennäköisyydestä. Verbin merkitys on episteeminen hallitsevassa lauseessa, joka sisältää *voida* tai *saattaa* -verbin yksikön 3. persoonassa, *olla*-verbin A-infinitiivin ja *että*-sivulauseen (*voi/saattaa olla + että*). Lausuman merkitys on 'on mahdollista että'. (VISK §1571.)

Aineistossa geneerinen *voi olla* -ilmaisun on yleinen epävarmuutta ja mahdollisuutta ilmaistaessa. Rakente esiintyy teksteissä 28 kertaa, ja se on suurin yhtenäinen muotoryhmä muiden mahdollisuutta ilmaisevien kielenainesten joukossa. Karkeasti jaoteltuna *voi olla* -verbiketjulla on kolmenlaista käyttötapaa. Suurin ryhmä muodostuu predikatiivilauseista, joissa *voi olla* -verbiketju korvaa *on*-kopulaverbiä (131–134). Toinen ryhmä koostuu lauseenalkuisesta *voi olla* -rakenteesta ja *että*-sivulauseesta (135–136). Kolmas ryhmä sisältää *voi olla* -ilmaisun ja A-infinitiivin (137). *Saattaa*-modaaliverbi esiintyy vastaavanlaisissa esiintymisympäristöissä neljä kertaa (138–139).

- (131) Etunimien vähäinen käyttö puhuttelussa voi olla hankala suomenoppijan näkökulmasta.
(las2-33tt03te02lo13)
(132) Selityksenä voisi olla Viron alueen ja kulttuurin yhteydet Keski-Eurooppaan (- -).
(las2-2tt03tt10lo21)
(133) Toinen asia, joka voi kurssista olla ulkomaalaiselle hyödyksi, on siinä käytetty kieli.
(las2-2tt03tt10lo21)

- (134) Ajattelin, voikohan se olla jokin laina ranskasta. (las2-33tt03te02lo13)
- (135) Voi olla, että tällainen suojaava katselu kieleen on syntynyt historiallisista syistä. (las2-24tt03te02lo17)
- (136) Jos siis puhutaan historiasta tai kulttuurista, voi olla, että on vähemmän ristiriidaista tehdä näin kielessä (- -). (las2-2tt03tt10lo21)
- (137) (- -) kulttuurivaikutuksilta niin erilaisen maan kasvatin näkemyksiä voi olla mielenkiintoistakin lukea. (las2-4tt03te01lo47)
- (138) Kysymyslauseessa, jossa tuntematon puhekielinen sana on pääasia, saattaa aiheutua ongelmia. (las2-33tt03te02lo13)
- (139) (- -) kieli itse saattaa olla ja usein on kansallisidentiteetin peruskivi. (las2-2tt03tt10lo21)

Esimerkeistä (131, 136, 1137) näkee, että mahdollisuutta ilmaiseviin verbirakenteisiin on usein predikatiivilauseen tapaan liittynyt jokin adjektiivi. Toinen usein esiintyvä lauseenjäsen on essiivisijainen nomini kuten esimerkissä (132) sana *selityksenä*. Muita aineistossa toistuvia vastaavan muotoisia sanoja ovat *syynä* ja *ongelmana*. *Voi olla* -rakenne saattaa esiintyä myös konditionaalissa, mutta tavallisesti rakenne esitetään indikatiivissa. Tästä voisi päätellä, että *voi olla* -rakenne suosii indikatiivisijaista käyttöä ainakin suomenoppijoiden käyttämänä. Ylipäätään konditionaalialia käytetään vähän aineiston teksteissä. *Voida*-verbi esiintyy konditionaalissa pääsääntöisesti toisen A-infinitiivin yhteydessä epäsuoran mielipiteenilmaisun keinona.

6.2.6 Suora ja epäsuora mielipiteenilmaisu kokoavasti verbi-ilmaisuissa

Verbi-ilmaisut on jaoteltu kolmeen pääryhmään, joita ovat mentaaliset tunneverbit (*harmittaa, viihtyä*), ajattelutoimintaa ilmaisevat verbit eli kognitioverbit (*epäillä, haluta, täytyä*) ja yleisvaikutelmaverbit (*tuntuu, vaikuttaa*). Lisäksi verbi-ilmaisiin kuuluvat olennaisesti epävarmuutta ja mahdollisuutta ilmaiseva *voi olla* -rakenne, *voida*-verbin ja A-infinitiivin muodostama konstruktio ja verbin modukset. Erikseen mainittakoon vielä passiivin ja generisen 3. persoonan eli nollapersoonan käyttö. Alla olevassa taulukossa 4 on esitetty aineistossa käytettyjä verbi-ilmaisuja ja esimerkkejä jokaisesta verbiryhmästä.

TAULUKKO 4. Aineiston verbi-ilmaisutavat.

Verbi-ilmaisut	Esimerkki
Arvelu: Voi olla Muut: saattaa olla, kai	Voi olla, että Suomessa asuminen on halvempaa. Kirjallisuus voi olla keino oppia uutta. Saattaa olla, että...
Mentaaliverbit: ajatella, huomata, ihmetellä, kuvitella, mieltä, ymmärtää, epäillä, luulla, tietää, uskoa, haluta, kannattaa, on pakko, pitää jostakin, pitää, toivoa, tykätä, täytyä	Voisi ajatella, että Lapissa on paljon lunta. Haluaisin lukea suomalaisia lehtiä. Minua kiinnostaa Suomen luonto. Virossa on pakko tehdä muutoksia. Ihmisten pitäisi ajatella enemmän toisiaan.
Yleisvaikutelmaverbit:	Minusta tuntuu, että olen hyvä suomen kielessä.

kuulostaa, näyttää, vaikuttaa, tuntua	Suomalainen puhe kuulostaa kivalta.
Tunneverbit: ihastua, kaivata, uskaltaa, yllättyä, harmittaa, hermostuttaa, häiritä, jännittää, kauhistuttaa, kiinnostaa, maistua, masentaa, pelottaa, surettaa, ärsyttää	En uskaltanut kysyä, voisiko hän auttaa. Kylmä sää masentaa minua. Kauhistuttaa palata Venäjälle. Harmittaa kaikki ilkeät kommentit. Minua ärsyttää meluavat ihmiset.
Nesessiiviset verbi-ilmaisut: on pakko, minun täytyy, pitää, on oltava	Minun täytyy lähteä huomenna. Opiskelijoiden on oltava hiljaa tunnilla.
Konditionaali ja potentiaali	Pitäisi opiskella ahkerammin.

Tunneverbit esiintyvät pääsääntöisesti siten, että niissä on joko minä-tekijä tai minä-kokija. Aineiston 49 esiintymästä vain 6 on ilmaistu epäsuorasti geneerisen 3. persoonan muotoa käyttäen. Yleisvaikutelmaverbit sen sijaan suosivat enemmän epäsuoraa ilmaisutapaa, sillä 40 esiintymästä 30 on ilmaistu epäsuorasti. Yleisvaikutelmaverbeistä *tuntua*-verbi saa seuralaisekseen *minusta*-tyyppisiä adverbialitädennyksiä.

Ajattelutoimintoja ilmaisevan ryhmän verbeillä on edellisiin verbiryhmiin verrattuna enemmän hajontaa eri verbien välillä. Ajattelua ja havaintoa osoittavilla verbeillä mielipiteet esitetään melko tasaisesti epäsuoraa ja suoraa mielipiteenilmaisua käyttäen. Ainoastaan *huomata*-verbi esiintyy selvästi enemmän yksikön 1. persoonan verbimuodossa. Asiointilan totuusarvoon kantaaottavat verbit puolestaan ovat yhtä verbimuotoa lukuun ottamatta aina yksikön 1. persoonassa. Myös tahtoa ja pitämistä ilmaisevat verbit esiintyvät aina yksikön 1. persoonassa. Täytymistä ja velvoitetta merkitsevät verbit ilmaistaan nollapersonalla yhtä virkettä lukuun ottamatta. Kaikista ryhmän verbeistä vain verbin *pitää* modus on konditionaalissa. Muut verbit on esitetty indikatiivissa.

Moduksista konditionaalia käytetään ylipäättäänkin koko aineistossa vähän. Adjektiivirakenteissa *olla*-verbi on 5 kertaa konditionaalissa. Verbi-ilmaisussa haluamista ilmaisevat verbit esiintyvät yhteensä 9 kertaa konditionaalissa ja *pitää*-verbi 7 kertaa. Muuten yksittäiset verbit on ilmaistu indikatiivissa. Potentiaalia käytetään vain kerran yhden virolaisen informantin tekstissä.

Konditionaali esiintyy lisäksi apuverbin *voida* + pääverbin (*voisi ajatella*) muodostamassa rakenteessa. Tällaisia tapauksia on aineistossa yhteensä 11. Konditionaalia ei siis käytetä mielipiteen sävyä lieventävänä keinona juuri ollenkaan. Sen sijaan *voida*-apuverbi näyttää modifioivan mielipidettä useasti. Apuverbi esiintyy yksikön 3. persoonassa eli lauseet on ilmaistu pääsääntöisesti epäsuorasti. Aineistossa on yhteensä 33 *voi* + A-infinitiivin muodostamaa esiintymää. Alla esimerkit (140–141) tällaisista virkkeistä.

(140) Tämä voi tuoda uutta valoa kielen kulttuurisidonnaisten ilmaisujen ymmärtämiseen.
(las2-2tt03tt10lo21)

(141) Ujoiksi suomalaisia ei kuitenkaan voi kutsua (-) (las2-33tt03te02lo13)

Voida-verbi esiintyy myös epävarmuutta ja mahdollisuutta ilmaisevassa *voi olla* -rakenteessa. Jo rakenteensa vuoksi on ilmaisu epäsuora, sillä *voida*-verbi esiintyy aina yksikön 3. persoonan muodossa. Pääsääntöisesti *voi olla* -virke on epäsuorasti ilmaistu, mutta yhteensä 28 esiintymästä 8 kertaa päälauseessa esiintyy jokin minä-tekijään viittaava sana.

Epäsuoraan ilmaisutapaan vaikuttaa yksittäisten verbien lisäksi lausetyyppi ja proposition esitysmuoto. Usein toisen entiteetin ominaisuutena tai toimintana kuvatut lauseet on ilmaistu epäsuorasti. Pääasiassa tällaiset lausetyypit ovat intransitiivi- ja transitiiivilauseita tai eksistentiaalilauseita kuten esimerkeissä (142–144). Tällaisia eri lausetyypeillä epäsuorasti ilmaistavia mielipiteitä on yhteensä 35.

- (142) Suomessa ihmiset onnistuvat yhdistää terveellisen elämäntavan ja haitallisia tottumuksia (- -) (las2-29tt03te02lo11)
- (143) Nyt uusi ongelma tuli esille (- -) (las2-29tt03te02lo11)
- (144) Venäläiset myös arvostavat suomalaista ruokaa. (las2-29tt03te02lo11)

Epäsuoraan ilmaisutapaan vaikuttavat konditionaalien, apuverbien ja minä-kirjoittajaan viittaavien kielenainesten ohella myös passiivi ja nesessiiviset ilmaisut. Passiivitapauksiakin on aineistossa vähän, sillä mielipidettä ilmaisevissa lauseissa käytetään yhteensä passiivia vain 16 kertaa. Nesessiivisiä ilmaisuja käytetään puolestaan 14 kertaa. Aineistossa esiintyy nesessiivilauseissa *minun* genitiivisubjekti neljä kertaa eli tavallista on ilmoittaa velvoitetta nollapersonassa. Esimerkissä (145) näkyy tyypillisen passiivirakenteen käyttö ja esimerkissä (146) nesessiivirakennetta hyödyntävä mielipide.

- (145) Miksi ajatellaan niin negatiivisesti? (las2-30tt03te02lo35)
- (146) Heidän on pakko omin voimin selvittää Helsingissä ja olla järkeviä. (las2-19tt03te05loxx)

6.3 Partikkelit ja adverbit mielipiteenilmaisuissa

6.3.1 Yleiskatsaus partikkeli ja adverbi-ilmaisukeinoihin

Mielipiteitä ja asennoitumista ilmaistaan teksteissä tavallisesti adjektiivi- ja verbi-ilmausujen avulla. Mielipiteen sävyyn ja asiointilaan suhtautumiseen vaikuttavat kuitenkin myös erilaiset partikkelit ja adverbit, jotka modifioivat lausuman sävyä ja lisäävät tai vähentävät intensiteettiä. Adverbit osoittavat tavallisesti jo yksistään suhtautumista niin, että adverbin vaikutusalue kattaa koko lauseen. Yksittäisistä sanoista *ehkä*-partikkelilla on suurin esiintymisfrekvenssi. Muita adverbi- ja

partikkeliryhmiä ovat modaaliadverbit, kommenttiadverbit ja *sti*-adverbit. Alla olevassa taulukossa on esitetty eri muotoryhmien esiintymismäärät ja esimerkkilause.

TAULUKKO 5. Lausumaa modifioivat ilmaisukeinot aineistossa.

Adverbit ja partikkelit	YHT	Esimerkkilause
Ehkä	33	On ehkä hyvä, että Viro ja Suomi ovat samanlaisia.
Kommenttiadverbit	9	Onneksi löysin hyvän asunnon heti.
Modaaliadverbit	45	Ilmeisesti jotkut haluavat vain juhliä ja meluta.
Sti-adverbit	18	Opin viron kielen melko nopeasti.
Intensiteettisanat		
Intensiteettiä lisäävät	138	Sain häneltä niin paljon hyviä neuvoja.
Intensiteettiä vähentävät	55	Asuminen Suomessa on melko kallista.

Adverbiaali-ilmausten ohella lauseen sävyyn ja totuusarvoon pystyy vaikuttamaan erilaisilla intensiteettisanoilla. Taulukosta 5 näkee, että tavallisesti lausuman intensiteettiä modifioidaan jollain intensiteettiä vahvistavalla sanalla. Tällaisia sanoja ovat esimerkiksi *hyvin*, *todella* ja *niin*. Intensiteettiä vähentäviä sanoja ovat esimerkiksi *melko* ja *hiukan*. Intensiteettisanojen määrä on suuri, eli erilaisten täydentävien sanojen avulla modifioidaan mielipidettä usein. Aineiston virkeitä tarkastellessa on otettava huomioon, että yksi virke saattaa sisältää useampia eri modifiointikeinoja.

Käsittelen seuraavaksi asiaintilan epävarmuuteen, arveluun ja mahdollisuuteen liittyviä ilmaisutapoja. Ensin tarkastelen *sti*-adverbiaaleja ja *ehkä*-partikkelin esiintymiä. Sitten havainnollistan aineistossa esiintyvien modaaliadverbien ja kommenttiadverbien käyttöä. Luvussa 6.3.3 käsittelen tarkemmin mielipidettä vahventavia ja lieventäviä ilmaisutapoja eli erilaisten intensiteettisanojen käyttöä.

6.3.2 Asiaintilan epävarmuus, arvelu ja mahdollisuus

Edellisessä luvussa käsittelin verbi-ilmaisuja ja modaalisten verbien käyttöä mielipiteenilmaisussa. Mielipiteiden ilmaisu voidaan jakaa karkeasti kahteen päätyyppiin, adjektiivisiin ilmaisutapoihin (luku 6.1) ja verbi-ilmaisuihin (luku 6.2). Seuraavaksi tarkastelen päätyyppien esitystapaa modifioivia, ilmaisua lieventäviä ja vahvistavia keinoja. Mielipiteen sävyä ja suhtautumista esitettyyn asiaan pystyy modifioimaan monin eri keinoin. Tavallista on käyttää esimerkiksi erilaisia adverbeja. Lausuman merkitystä modifioivia ja asiaintilaan kantaaottavia adverbeja ovat esimerkiksi *joskus*, *tietenkin*, *varmasti* ja *valitettavasti*.

Käsittelen adverbeista ensimmäisenä *sti*-päätteisiä adverbeja, joiden kantasana toimii jokin adjektiivi. Tällaisia adjektiivikantaisia *sti*-adverbeja esiintyy aineistossa 18 kertaa. Edeltäessään

subjektiivisesti arvottavaa adjektiivia, kuten *kaunis* tai *kirpeä*, *sti*-adverbi ilmaisee puhujan mielipidettä siitä, miten ominaisuus pätee kyseisellä tarkoitteella (VISK §621). Yksinään esiintyessään adverbi kuvaa muun muassa tapaa. Yleisimmin *sti*-adverbi on käytössä intransitiivi- ja transitiiivilauseissa.

Aineiston *sti*-adverbin sisältävät lauseet on ilmaistu epäsuorasti toisen ihmisen tai tarkoitteen näkökulmasta. Lauseen adverbi kuitenkin tuo ilmaisuun subjektiivista näkökulmaa kuten esimerkeistä (147–149) on havaittavissa. Myös tilalauseessa (150) ja *näkyä*-verbin sisältävissä lauseissa (151) *sti*-adverbi tuo lauseeseen merkitystä modifioivia piirteitä.

(147) Suomalainen nuoriso ystävystyy helposti baareissa ja tai yökerhoissa.
(las2-30tt03te02lo35)

(148) Suomalaiset suurin piirtein kiltisti noudattavat lakia ja sääntöjä. (las2-29tt03te02lo11)

(149) Kieli on aina vahvasti sidottu identiteettiin (- -). (las2-19tt03te05loxx)

(150) Minusta Suomen ja sen sukukielten maisteriohjelmassa ei ole riittävästi suullista taitoa kehittäviä luentoja. (las2-30tt03te02lo35)

(151) Toisaalta Suomessa näkyy hyvin vahvasti myös ruotsalainen vaikutus (- -).
(las2-4tt03te01lo47)

Sti-adverbien tapaan myös kommenttiadverbit ja asenneadverbit vaikuttavat lauseen tulkintaan. Asennoitumista ilmaisevat adverbit ja partikkelit eivät luonnehdi konkreettisia olioita tai tekemisen tapaa vaan välittävät asennoitumisen tai kannanoton esitettävään asiaan. Kommenttiadverbeja ovat esimerkiksi *onneksi*, *valitettavasti* ja *toivottavasti*. Modaaliset adverbit ja partikkelit puolestaan edustavat episteemistä modaalisuutta, eli ne ilmaisevat subjektin varmuuden astetta tai arviota sanotun todenperäisyydestä tai todennäköisyydestä. Modaalisia adverbeja ovat esimerkiksi *ilmeisesti*, *mahdollisesti*, *tietenkin*, *varmaan* ja *ehkä*. (VISK §667; §1000; §1601.)

Aikaisemmin käsittelin erilaisin verbimuodoin ilmaistavaa asennoitumista ja varmuuden asteen osoittamista. Aineiston mukaan verbien ja verbiketjujen ohella yleinen tapa ilmaista arvioita lauseen sisällön totuudellisuudesta ja varmuusasteesta ovat erilaiset adverbit ja partikkelit. Teksteissä esiintyy yhteensä 79 tapaus, joissa adverbien tai partikkelien käyttö ilmaisee puhujan subjektiivista mielipidettä, arviota tai näkökulmaa. Suurimman ryhmän muodostaa modaalisten adverbialien kategoriassa *ehkä*-partikkelin sisältävät lauseet. Muita usein esiintyviä adverbeja ovat *varmasti*, *tietenkin* ja *luultavasti*, *todennäköisesti* ja *ilmeisesti*. (ks. liite 3).

Ehkä-esiintyy teksteissä 33 kertaa, ja siten se on isoin yksittäinen epävarmuutta ja mahdollisuutta ilmaiseva muotoryhmä. Ilmaisuu esiintyy pääsääntöisesti neljänlaisessa lauseympäristössä. Useimmiten *ehkä*-partikkelia on käytetty taipuneen pääverbin yhteydessä virkkeissä, jotka muuten olisivat luettavissa täysin epäsuoriksi mielipiteenilmaisuiksi. Transitiiivi- ja intransitiivilauseista

koostuvassa ryhmässä on lisäksi ainoat negatiivisessa yhteydessä käytetyt ilmaisut. Esimerkit (152–154) kuvaavat näitä käyttötapoja.

- (152) Suomalaiset ehkä tarvitsevat enemmän omaa tilaa kuin muut ihmiset. (las2-33tt03te02lo13)
- (153) (- -) metalyhtyeitä, jotka joidenkin mielestä ehkä tekevät ärsyttävää, aggressiivista musiikkia. (las2-4tt03te01lo47)
- (154) Suomen sana rahvas ja viron sana rahvas eivät ehkä tarkoita ihan samaa (- -). (las2-2tt03tt10lo21)

Ehkä-ilmaisut kuvaavat usein asiaintilaa toisen henkilön tai ihmisryhmän näkökulmasta kuten esimerkeissä (152–153). Voi olla, että puhujalla ei ole esitetystä asiasta täyttä varmuutta kuten esimerkissä (154). Onkin ymmärrettävää, että ilmaisun varmuutta lievennetään näissä tapauksissa *ehkä*-partikkelilla.

Seuraavaksi suurimmat ryhmät ovat *ehkä* predikatiivilauseen osana sekä geneerisen 3. persoonan ja A-infinitiivin muodostama rakenne (*ehkä pitää sanoa*). Esimerkeissä (155–156) näkyy, kuinka *ehkä* modifioi predikatiivilauseen varmuusastetta. A-infinitiivin saavissa lauseissa *ehkä* esiintyy usein lauseenalkuisella paikalla kuten esimerkissä (157). Neljäntenä muotoryhmänä ovat lauseet, joissa on rakenne *ehkä + on + adjektiivi + A-infinitiivi* (*ehkä on hyvä lähteä*). Esimerkki (158) kuvastaa tällaista tapausta.

- (155) Ääritapaus on ehkä natsismin ajasta olevien käsitteiden tabusointi saksan kielessä. (las2-2tt03tt10lo21)
- (156) Ehkä kirkkoon kuuluminen ja luterilainen nöyryys ovat iso syy siihen (- -). (las2-4tt03te01lo47)
- (157) Ehkä voisi ajatella, että nämä sanat yksinkertaisesti tarkoittavat (- -). (las2-2tt03tt10lo21)
- (158) Näin ollen ehkä oli turhaa odottaa jotain muuta kuin perustietoa. (las2-2tt03tt10lo21)

Muita modaalisia adverbialleja ovat varmuutta ilmaisevat adverbit *varmasti*, *tietenkin* ja *tietysti*. Mahdollisuutta ilmaistaan adverbeilla *todennäköisesti*, *luultavasti* ja *ilmeisesti*. Eniten esiintyy *tietenkin*-adverbin käyttöä. Lauseet rakentuvat tavallisesti niin, että modaalinen adverbi aloittaa virkkeen. Esimerkiksi virkkeet (159–162) kuvastavat lauseenalkuisella paikalla olevia modaaliadverbiaalin sisältäviä lauserakenteita. Mahdollisuutta ilmaisevien adverbien käyttötavat ovat nähtävissä esimerkkilauseissa (163–164)

- (159) Tietenkin minun näkökulmani Suomeen ja suomalaisiin on ihan subjektiivinen ja kiisteltävä (- -) (las2-29tt03te02lo11)
- (160) Tietenkin päässäni oli jonkinlaisia stereotyyppisiä, että suomalaiset ovat hiljaisia (- -) (las2-19tt03te05loxx)
- (161) Tietenkin oleskelu Suomessa on paras keino saada omia kokemuksia (- -). (las2-19tt03te05loxx)
- (162) Tietysti nykyisin nuoret suomalaiset käyttävät puheessaan paljon englantilaisia ja muita vierasperäisiä (- -). (las2-29tt03te02lo11)

(163) Luultavasti se johtuu siitä, että (- -) (las2-30tt03te02lo35)

(164) Todennäköisesti se johtuu siitä, että (- -) (las2-29tt03te02lo11)

Mielenkiintoista on, että kaikki *tietenkin* ja *tietysti* -alkuiset lauseet ovat kahdelta ensikieleltään venäjänkielisen kirjoittajan teksteistä. Muilla kirjoittajilla *tietenkin* ja *tietysti* esiintyvät tasaisesti lauseen alussa ja keskellä. Ylipäätään sanoja kuitenkin käytetään vähemmän kuin venäläisten informanttien teksteissä. *Luultavasti*-adverbi esiintyy sen sijaan ainoastaan yhden liettualaisinformantin tekstissä.

Toinen lauseen ilmaisemaan proposition vaikuttava adverbiaalien ryhmä on kommenttiadverbit eli asenneadverbit. Asenneadverbiaalit tuovat esiin puhujan näkökulman. Asenneadverbit esittävät lauseen ilmaisemasta asiailasta kommentin tai arvion. (VISK §1000.) Aineistossa esiintyviä kommentti- ja asenneadverbiaaleja ovat *valitettavasti*, *toivottavasti* ja *onneksi*. Ryhmä on huomattavasti pienempi kuin modaalisten adverbiaalien ryhmä, sillä kommentti- ja asenneadverbiaaleja esiintyy aineistossa vain kuusi kertaa. *Valitettavasti* esiintyy vain negatiivisessa yhteydessä ja lauseen esikentässä kuten muutkin kommenttiadverbiaalit. Esimerkeistä (165–166) näkee kommenttiadverbiaalien esiintymiä havainnollistavat virkkeet.

(165) Valitettavasti koko opiskeluni aikana en tutustunut kunnolla yhteenkään suomen kielen opiskelijaan. (las2-19tt03te05loxx)

(166) Onneksi nykyään tunnen itseni turvallisuudessa suomalaisilla teillä. (las2-29tt03te02lo11)

Edellä esitettyjen muotoryhmien lisäksi informantit käyttävät erilaisia pikkusanoja, kuten fokuspartikkeleita, konnektiiveja, *-kin*-liitepartikkelia ja muita korostavia elementtejä. Suurin yksittäinen sana on *jopa*-fokuspartikkeli, jota esiintyy 14 kertaa. Myös fokusoiva sana *erityisesti* esiintyy useasti. Ryhmän hajanaisuuden vuoksi en kuitenkaan käsittele näitä ilmaisutapoja enempää. On kuitenkin hyvä huomata, että myös partikkeleilla on merkitystä mielipiteenilmaisussa. Alla esimerkit (167–168) *jopa* ja *erityisesti* sanojen esiintymistä lauseessa.

(167) Kerran jopa ryhdyin laskemaan kuinka usein opettaja sanoisi tuota no niin. (las2-30tt03te02lo35)

(168) Suomalaiset, erityisesti nuoret ovat avomielisiä (- -) (las2-19tt03te05loxx)

6.3.3 Intensiteettimääritteet mielipiteenilmaisussa

Intensiteettimääritteet esittävät subjektiivisia tulkinnallisia skaaloja eli vahvuusasteikkoja esitetyn asian ominaisuudesta, tavasta tai määrästä. Intensiteettisanat esiintyvät useimmiten adverbien ja adjektiivien määritteinä ja luonnehtivat adjektiivin tai adverbiin ilmaiseman laadun tai määrän astetta. Erilaiset adverbit ja partikkelit muodostavat intensiteettisanojen ryhmän. Ryhmä koostuu esimerkiksi

intensiteettipartikkeleista (*erittäin, hyvin*), intensiteettisanoista (*liian, niin*), kvanttoriadverbeista (*paljon, hiukan*), likimääräisyyttä ilmaisevista sanoista (*melkein, aika*) ja temporaalisista adverbeista (*aina, välillä*). (VISK §857; §664; §821; §853.)

Intensiteettisanat kattavat kaikki mielipiteen ilmaisutavat, sillä niitä käytetään sekä suoran että epäsuoran mielipiteenilmaisun yhteydessä. Intensiteettisanojen käyttö varioi adjektiivili-ilmaisuihin ja verbi-ilmaisuihin. Osa sanoista liittyy vain verbin tai adjektiivin määritteeksi. Sanat toimivat usein yhdessä muiden mielipiteen ilmaisevien kanssa modifioiden lausuman sävyä, astetta tai määrää. Yhteensä tällaisia sanoja esiintyy aineistosta 193 kertaa. Intensiteettimääritteet ovat iso lausuman propositionaaliseen merkitykseen vaikuttava tekijä. Intensiteettiä vahvistavia ilmaisuja hyödynnetään 138 kertaa ja vähentäviä ilmaisuja 55 kertaa. Käsittelen seuraavaksi ensin intensiteettiä vahvistavia ilmaisuja ja sen jälkeen siirryn käsittelemään ilmaisun intensiteettiä vähentäviä sanoja.

Suurin osa aineiston intensiteettisanoista vahvistaa määritettävänä olevan sanan merkitystä. Eniten käytetty astemäärite *hyvin* esiintyy teksteissä 34 kertaa. Esimerkit (169–173) kuvastavat määritteen käyttöä eri sanaluokkien sanojen yhteydessä. Adjektiivin yhteydessä *hyvin* esiintyy 23 kertaa (169) ja *sti*-adverbeja määrittäessä 6 kertaa (170). Verbien määritteenä sanalla on kahdenlaista käyttöä. Esimerkissä (171) näkyy, kuinka astemääritettä käytetään verbin yhteydessä epätyypilliseen tapaan, sillä tavallisesti *hyvin* määrittää vain adjektiivia ja adverbia. Lauseessa (172) *hyvin* on kuitenkin kontekstin perusteella ymmärrettävissä intensiteettiä vahvistavaksi astemääritteeksi.

(169) Suomalaiset yleisesti ottaen ovat hyvin kärsitömättömiä niille, jotka eivät osa suomea.

(las2-30tt03te02lo35)

(170) (- -) suoritin sivuaineen hyvin vauhdikkaasti. (las2-19tt03te05loxx)

(171) (- -) ihmisten käytäntö eri tilanteissa hyvin eroavat toisistaan. (las2-24tt03te02lo17)

(172) Se hyvin rauhoitti minua. (las2-28tt03te05lo29)

(173) (- -) siihen hyvin mahtuisivat sekä ruotsin- että suomenkieliset. (las2-19tt03te05loxx)

Kuten esimerkeistä (171–173) näkee saattaa *hyvin*-sanan sijoittuminen lauseessa aiheuttaa tulkinnallista epävarmuutta. Lauseista ei voi olla täysin varma, tarkoittaako kirjoittaja hyvin intensiteettisanan merkityksessä 'paljon' vai tavan adverbien merkityksessä 'hyvin'. Aineiston perusteella näyttääkin siltä, että osalla edistyneistä suomenoppijoista *hyvin*-intensiteettisanan merkityksessä ja sanan käytöstä tavan adverbina esiintyy vielä osalla yleiskielen säännöistä poikkeavaa käyttötapaa.

Muita intensiteettiä lisääviä sanoja ovat esiintymissuuruuden mukaan esimerkiksi sanat *paljon, niin, todella* ja *aina*. Määrän suuruutta ilmaiseva *paljon*-kvanttoriadverbi esiintyy yleensä substantiivin määritteenä. Aineistossa on 10 tällaista tapausta, joista esimerkkinä virke (174). Kvanttoriadverbit

toimivat myös komparatiivijohdosten astemäärteinä ja erilaisissa vertailua osoittavissa lauseissa kuten esimerkiksi (175) käy ilmi.

(174) (- -) sain paljon uuta tietoa Suomesta (- -) (las2-28tt03te05lo29)

(175) (- -) vaate- ja kenkälaatu on paljon parempi kuin Venäjällä. (las2-29tt03te02lo11)

Seuraavat esimerkit (176–179) havainnollistavat muiden intensiteettiä lisäävien sanojen käyttöyhteyksiä. Myönteisessä kontekstissa esiintyy vahvistava astemäärite *todella*, joka esiintyy vain adjektiivin määritteenä. *Todella* esiintyy yleensä tilalauseessa ja predikatiivilauseessa, joista esimerkit (176–177). *Niin* intensiteettipartikkeli esiintyy adjektiivin ja adverbien määritteenä (178). Temporaalinen adverbi *aina* esiintyy tasaisesti eri sanaluokkia edustavien sanojen yhteydessä (179).

(176) Suomessa on todella yleistä, että lapset itse menevät kouluun aamuisin (- -)
(las2-29tt03te02lo11)

(177) (- -) Suomi voi joskus olla todella syrjivä ja epäystävällinen ulkomaalaisille.
(las2-30tt03te02lo35)

(178) (- -) ympäristömme ovat niin samanlaisia. (las2-4tt03te01lo47)

(179) Minusta kirjallinen tentti on aina helpompi kuin suullinen (- -) (las2-33tt03te02lo13)

Intensiteettisanat *paljon* ja *niin* ovat ainoat ilmaisutyyppit, jotka esiintyvät sekä myönteisissä että negatiivisissa lauseyhteyksissä. Luultavasti tämä selittää osittain esiintymismäärien suuruudet.

Määrällisesti intensiteettiä vahvistavia sanoja esiintyy aineistossa enemmän kuin intensiteettiä vähentäviä sanoja. Intensiteettiä vähentävistä sanoista käytetään aineistossa eniten *joskus*-temporaaliadverbia. Sanaa käytetään epämääräisen ajan ja toistuvuuden ilmaisuissa yhteensä 11 kertaa. Adverbien käyttö osoittaa subjektiivista arviota siitä, kuinka usein kyseinen väittämä käy toteen. Kirjoittajan mukaan *puhekieli* esimerkissä (180) ei aina ärsytä. *Mestat* ja *safkat* esimerkissä (181) kuulostavat joskus mutta eivät välttämättä aina hauskoilta.

(180) Puhekieli ja kaikki merkityksettömät sanat joskus ärsyttää. (las2-30tt03te02lo35)

(181) Kaikki nämä bestikset ja frendit, mestat ja safkat kuulostavat joskus hauskoilta (- -)
(las2-29tt03te02lo11)

Joskus-adverbi on erilainen kuin muut intensiteettiä lieventävän ryhmän sanat sikäli, että se määrittää koko lauseen sisältöä ja voi esiintyä yksinään ilman määritettävää sanaa.

Varsinaisia intensiteettisanoja ovat esimerkiksi kohtalaista määrää ilmaisevat *kovin* ja *melko*. *Melko* ei lisää intensiteettiä eikä toisaalta vähennäkään sitä. Se on eräänlainen väitettä tasaava likimäärän ilmaisija samoin kuin *aika*-partikkeli. Alla on kuvattu esimerkeissä (182–184) *melko* ja *aika* -likimäärään osoittimien käyttöyhteyksiä. Sanat esiintyvät myönteisissä ilmaisuissa, kun taas *kovin*-partikkeli esiintyy tavallisesti kielteisessä kontekstissa adjektiivin parina (185).

- (182) Suomalaiset suhtautuvat auktoriteetteihin melko tasavertaisesti (- -) (las2-4tt03te01lo47)
 (183) (- -) itse olen melko sulkeutunut ja varovainen (- -) (las2-29tt03te02lo11)
 (184) Joskus saatan tehdä aika yllättäviäkin virheitä (- -) (las2-33tt03te02lo13)
 (185) Muuttaminen vieraaseen maahan ei ollut kovin vaikea. (las2-30tt03te02lo35)
 (186) Se kovin pelotti minua (- -) (as2-28tt03te05lo29)

Melko-sanalla lievennetään omaa mielipidettä, kun asiointilan totuudesta ei ole täyttä varmuutta kuten esimerkissä (182). Kirjoittaja kertoo suomalaisista ihmisistä omista havainnoistaan käsin, mutta lieventää ilmaisua *melko*-sanalla. Esimerkissä (183) kirjoittaja puolestaan pehmentää itseensä kohdistuvia negatiivisiksi luonteenpiirteiksi luokiteltavia ominaisuuksia. Adjektiivisen määritesanan (184) lisäksi *aika*-partikkeliä käytetään sanapareissa, kuten *aika paljon* ja *aika monta*. Esimerkissä (186) näkee, kuinka *kovin*-partikkeliä käytetään myönteisessä lauseyhteydessä, vaikka *kovin* on kieltohakuinen partikkeli. Kirjoittaja ilmeisesti pyrkii vahvistamaan lausuman sisällön totuusarvoa *hyvin*-intensiteettipartikkelin tapaan.

Monissa teksteissä käytetään edellisten sanojen lisäksi *vähän*-kvanttoriadverbia. *Vähän* määrittää tasaisesti niin adjektiivia, substantiivia kuin verbiä. Sana esiintyy yhteensä yhdeksän kertaa intensiteettiä lieventävissä ilmaisuissa. Alla on esimerkeissä (187–189) tyypillisiä *vähän*-adverbin käyttöyhteyksiä.

- (187) Tämä tuntuu minusta vähän harmittavalta. (las2-33tt03te02lo13)
 (188) Mielestäni vähän ongelmallista kulttuuri ja yhteiskunta -jaksossa oli se (- -)
 (las2-2tt03tt10lo21)
 (189) Vaihtoaikanani tutustuin vähän suomalaiseen kulttuuriin ja kieleen (- -)
 (las2-28tt03te05lo29)

Esimerkkeihin (187–188) sopisi luontevasti myös *hieman*-kvanttori, Esimerkin (189) lauseen merkitys on kontekstin perusteella tulkittavissa 'on saanut hieman tutustua', mutta *vähän*-adverbin käyttö luo lauseeseen ennemminkin merkitystä 'on saanut tutustua vain vähän'. Intensiteettimääritteiden esiintymien perusteella onkin havaittavissa, että edistyneillä suomenoppijoilla on vielä toisinaan horjuntaa asiointilaa modifioivien sanojen käytössä. Kiinnostavaa on, että aineistossa ei esiinny yhtään puhekielimäisempiä *n*-loppuisia genetiivimääritteitä, kuten *hirveän* tai *riittävän*.

Kuten edellä olen osoittanut, vahvistaa suurin osa intensiteettisanoista määritettävänä olevan sanan merkitystä. Aineiston intensiteettisanaesiintymät ovat osittain linjassa VISK:n (§853) listauksen kanssa. Listauksen mukaan yleisimmät intensiteettipartikkelit ovat *hyvin*, *erittäin* ja *kovin*. Aineistossa vahvistavista intensiteettisanoista eniten esiintyy sanoja *hyvin*, *paljon* ja *niin*. Intensiteettiä vähentävistä sanoista suurin frekvenssi on sanalla *joskus*. Myös sanat *vähän*, *kovin* ja

melko toistuvat teksteissä. Alla taulukossa 6 kootusti seitsemän esiintymisfrekvenssin mukaan suurinta intensiteettisanaa. (ks. myös liite 3).

TAULUKKO 6. Intensiteettimääritteiden esiintymisfrekvenssit suuruusjärjestyksessä.

INTENSITEETTÄ VAHVISTAVAT SANAT	ESIINTYMÄT (kpl)	INTENSITEETTÄ VÄHENTÄVÄT JA TASAAVAT SANAT	ESIINTYMÄT (kpl)
HYVIN	34	JOSKUS	11
PALJON	17	VÄHÄN	9
NIIN	14	KOVIN	6
TODELLA	12	MELKO	6
AINA	6	AIKA	5
PALJON ENEMMÄN	5	JONKIN VERRAN	4
ERITTÄIN	4	HIEMAN	3

Aineistosta nousseet esimerkkitaupukset intensiteettimääritteiden käytöstä mielipiteenilmaisun osana tukevat havaintoa, jonka mukaan mielipiteitä ilmaistaan mieluummin positiivisen kautta. Negatiiviset mielipiteenilmaisut voidaan nähdä liian voimakkaina, itsen ja vastaanottajan kasvoja uhkaavina toimintoina. Voi olla myös, että positiivisen mielipiteenilmaisun hyödyntäminen on taloudellisempaa. Negatiiviset ilmaisut vaativat tavallisesti enemmän erilaisten lieventelystrategioiden ja pehmenyskeinojen hyödyntämistä, kuten konditionaalia, modaaliverbejä ja intensiteettimääritteitä.

6.4 Muut mielipiteen ilmaisukeinot

6.4.1 Tekstin asemoiminen omaksi

Mielipide osoitetaan omaksi erilaisin *minun mielestäni* -rakentein yhteensä 49 kertaa. Tarkemmin jaoteltuna *mielestäni*-täydennystä käytetään 23 kertaa, *minusta* 18 kertaa ja *minun mielestäni* 8 kertaa. Esimerkeistä (190–191) näkee rakenteiden ilmenemismuotoja. Myös erilaiset sanonnat ja fraasit kuten *olen sitä mieltä* tuovat tekstiin subjektiivista näkökulmaa (192). Yhteensä mielipiteitä on esitetty tällaisia rakenteita hyödyntäen 15 lauseessa. Esimerkissä (193) käytetään *tulla mieleen* -ilmaisua, esimerkissä (194) subjektiivisuutta osoitetaan *minun*-pronominin ja substantiivin muodostamalla rakenteella. Esimerkissä (195) mielipide ilmaistaan puolestaan subjektin havaintoon perustuvaksi viittaamalla silmiin ja korviin.

- (190) Minusta suomalaisten negatiivinen asenne mustaihoisiin on anteeksiantamaton.
(las2-30tt03te02lo35)
- (191) Tästä on mielestäni voinut olla hyötyä (- -) (las2-2tt03tt10lo2)
- (192) Olen sitä mieltä, että moodle on mahtava asia (- -) (as2-24tt03te02lo17)
- (193) (- -) bussi tulee mieleeni nopeammin (- -) (las2-33tt03te02lo13)
- (194) Tietenkin minun näkökulmani Suomeen ja suomalaisiin on ihan subjektiivinen (- -)
(las2-29tt03te02lo11)
- (195) (- -) viro ja suomi näyttivät minun silmissäni hyvin läheiseltä (- -) (las2-2tt03tt10lo2)

Muita mielipiteenilmaisuuksiin subjektiivista kokemusta ja havaintoa esille tuovia ilmaisuja ovat *minulla* ja *minulle* -pronominimuodot (36 esiintymää), *oma*-adjektiivi (6 esiintymää) ja korostavana elementtinä *itse*-pronomini (8 esiintymää). Esimerkit (196–198) havainnollistavat rakenteiden käyttöä.

- (196) Vaikka minulla ei ollut kulttuurishokkia (- -) (las2-30tt03te02lo35)
- (197) (- -) tässä tapauksessa oma maani on eikä mansikka vaan mustikka. (las2-29tt03te02lo11)
- (198) Itse en koskaan uskonut stereotyyppijä. (las2-30tt03te02lo35)

Alla olevassa taulukossa on esitetty edellä kuvatut minä-persoonaan viittaavat kielenpiirteet, jotka muodostavat lausumaan subjektiivista sävyä. Taulukon esiintymien lisäksi yksikön 1. persoonan persoonapronominia käytetään myös virkkeissä, jossa *minä* esiintyy subjektina. Yksikön 1. persoonaa käytetään lisäksi mentaaliverbien yhteydessä ja nesessiivirakenteissa. *Minä*-persoonaan viittaavat esiintymät on havainnollistettu taulukossa 7.

TAULUKKO 7. Minä-persoonan esiintymistavat mielipiteenilmaisuissa.

Suoran mielipiteenilmaisun keinot	YHT	Esimerkkilause
Sanonta/fraasi	13	
Olen sitä mieltä, että...	7	Olen sitä mieltä, että tarvitsen aikaa.
Tulla mieleen	2	Silloin tuli minulle mieleen, että...
Viittaus silmiin/korviin	4	Minun korvilleni kielet ovat eri asia.
Minun näkökulma	2	Minun näkökulma asiaan on uusi.
Minusta	18	Minusta tuntuu, että olen kipeä.
		Minusta jalkapallo on kiva peli.
		Ihmiset minusta olivat surullisia.
Mielestäni	24	Mielestäni kurssi ei ole tarpeeksi vaikea.
		Opiskeleminen mielestäni on tärkeää.
		Juhliin sisältyy mielestäni paljon ohjelmaa.
Minun mielestäni	8	Säännöt minun mielestäni ovat tarpeellisia
Minulla on...	4	Minulla on motivaatiota opiskella lisää.
Minulle on...	32	Urheileminen on minulle vaikeaa.
		Kurssi on anatanut minulle valmiuksia.
		Minulle se on hyvä keino oppia lisää.
Oma-adjektiivi	6	Oma maani on kaunis.
Itse-pronomini	8	Itse olen saanut tästä paljon apua.

6.4.2 *Jos*-lause, vertailu ja tyylikeinot mielipiteenilmaisussa

Rakenteellisesti aineiston teksteistä on havaittavissa, että mielipiteitä ilmaistaan *jos*-lauseen ja erilaisten vertailurakenteiden avulla. *Jos*-lauseella ilmaistuja mielipiteitä on teksteissä 15, joista esimerkit (199–200) ja vertailurakenteilla ilmaistuja mielipiteitä 25. Esimerkit (201–201) kuvaavat vertailun avulla ilmaistuja mielipiteitä.

(199) Jos olet laiska, sinua auttaa opiskelukumppanien hyvä esimerkki. (las2-24tt03te02lo17)

(200) Jos olisin kirjoittanut tämän esseen heti Suomeen tultuani, se olisi ollut erilainen.
(las2-30tt03te02lo35)

(201) Suomessa yliopisto-opiskelu on paljon itsenäisempi kuin muissa maissa, esimerkiksi Venäjällä. (las2-33tt03te02lo13)

(202) (- -) sekin on pienempi maa kuin Suomi. (las2-4tt03te01lo47)

Tyylikeinojen ryhmä on sekalainen ja esitystavat vaihtelevat kirjoittajan mukaan. Omina ryhminään voinee kuitenkin mainita huudahduslauseet ja retoriset kysymyslauseet. Esimerkit (203–204) kuvastavat huudahduslauseen ilmaisemaa mielipidettä. Esimerkit (205–206) havainnollistavat puolestaan retorisen kysymyslauseen tapaan subjektiivista mielipidettä osoittavia virkkeitä.

(203) Kuinka ihmeellistä! (las2-29tt03te02lo11)

(204) Mitä vielä voisın toivoa! (las2-29tt03te02lo11)

(205) Miksei voisi suomalaisestakin ruuasta kehittää brändiä? (las2-4tt03te01lo47)

(206) Eikö se muistuta pimeää keskiaikaa? (las2-30tt03te02lo35)

Osa informanteista käyttää lisäksi typografisia elementtejä, jotka tuovat lausumaan lisämerkityksiä. Typografisia ominaisuuksia käytetään huomiota herättävänä elementtinä ja täsmentävinä ilmaisukeinoina. Esimerkit (207–208) kuvastavat typografisia lisämerkityksiä ja esimerkki (209) sitaatinomaisen vertauskuvan ja oman mielipiteen esitystä.

(207) En kuitenkin uskonut, että aivan (!) kaikki, jopa ruokakaupatkin. (las2-29tt03te02lo11)

(208) Suomessa ”painostetaan” itsenäisyyteen. (las2-4tt03te01lo47)

(209) ”Kotini on linnani” – tämä sananlasku ilmaisee ei vain suomalaisten suhdetta omaan asumukseen vaan koko maahan. (las2-29tt03te02lo11)

7 Lopuksi

Tutkimuksessani olen tarkastellut S2-oppijoiden akateemisissa esseevastauksissa esiintyviä mielipiteenilmaisukeinoja, asennoitumista ja ilmaisuja modifioivia kielenpiirteitä. Olen tarkastellut erilaisia mielipiteen lieventämisen ja vahvistamisen keinoja sekä suoran ja epäsuoran mielipiteenilmaisun esitystapoja. Aineistoni esseevastauksien esiintymistä olen havainnut, että edistyneet suomenoppijat varioivat mielipiteenilmaisuja monin eri keinoin. Lisäksi aineistosta ilmenee, että lausuman sävyä modifioidaan paljon erilaisilla modaalisilla adverbeilla ja intensiteettisanoilla.

Vahvasti ilmaistut mielipiteet, erimielisyys ja kritiikki nähdään usein kasvoja uhkaavina toimintoina (Brown–Levinson 1987: 65). Kasvoja uhkaavat viestit voidaan esittää kohteliaammin modifioivia ilmaisuja käyttäen. Pehmentämällä omia mielipiteitä ja välttämällä minä-keskeisyyttä voidaan suojella sekä vastaanottajan että viestijän itsensä kasvoja. (Nikula 1995: 131; Luukka 1995: 91.) Kasvojen suojele näkyy aineistossa etenkin intensiteettisanojen suuressa esiintymismäärässä ja modaaliverbien käytössä. Myös minä-keskeisyyden häivyttäminen toimii kohteliaisuuden keinona. Minän esille tuomisen välttäminen näkyy etenkin epäsuorasti esitetyissä predikatiivilauseissa ja yksikön 3. persoonassa esitetyissä verbi-ilmaisuihin. Mielenkiintoista on, että passiivia ja konditionaalia ei käytetä aineistossa kohteliaisuudenkeinoina juuri lainkaan. Konditionaaliesiintymät ovat keskittyneet *haluta*, *toivoo* ja *pitää*-verbeihin.

Aineiston perusteella on havaittavissa, että verbi-ilmaisuihin toistuvat useasti tunneverbit, mentaaliverbit ja yleisvaikutelmaverbit. Mahdollisuuden-ilmaisuihin *voi olla* -rakenne toimii pääasiallisena esitystapana, kun halutaan ilmaista lausuman mahdollista toteutumista tai kun tiedon alkuperästä ei ole täyttä varmuutta. Asiointilan totuusarvoon ja mahdollisuuden esitykseen hyödynnetään myös modaalisesti käytettäviä adverbeja, kuten *toivottavasti* ja *tietysti*. Mielipiteen intensiteettiä puolestaan varioidaan erilaisin vahvistavin ja lieventävin kielenpiirteiden avulla. Pääasiassa mielipiteissä käytetään intensiteettiä vahvistavia sanoja, kuten *niin* ja *hyvin*. Suomenoppijoiden teksteissä käytetään vaihtelevasti sekä epäsuoria mielipiteenilmaisukeinoja että suoria mielipiteenilmaisemisen tapoja.

Analyysiluvussa kuvaamieni esimerkkien valossa näyttää siltä, että akateemisen suomenoppijan teksteissä käytetään yksikön 1. persoonaa eniten verbi-ilmaisuihin. Saatuun tulokseen vaikuttaa luultavasti ainakin osittain tehtävänanto. Tekstit kertovat kirjoittajan omista kokemuksista Suomessa, jolloin saattaa olla luontevampaa käyttää yksikön 1. persoonan muotoja epämääräisten ilmaisutapojen sijaan. Kiinnostava havainto on, että mielipidettä ilmaistaan paljon enemmän positiivisten ilmaisujen

avulla. Negatiivisia ilmaisuja esiintyy tekstissä vain muutama. Tulos saattaa liittyä kasvojen suojeluun, sillä negatiivisia mielipiteenilmaisuja tulisi modifioida eri keinoin. Kielellisesti on luultavasti taloudellisempaa ilmaista mielipiteet positiivisen kautta, jolloin mielipiteen sävyä ja asennoitumista pehmentäviä ilmaisuja ei tarvitse käyttää niin paljon. Tutkimus osoittaa myös, että edistyneet suomenoppijat hallitsevat kirjakielen konventioita, sillä puhekielisyyksiä ei aineistossa juurikaan käytetä.

Adjektiivisten mielipiteenilmausujen tarkastelu osoittaa, että yleisin epäsuoran mielipiteenilmausun tapa on ilmaista mielipide predikatiivilauseen muodossa. Predikatiivilauseissa esiintyy kuitenkin usein intensiteettisanoja ja affektiivisesti latautuneita adjektiiveja, jotka tuovat lausumaan subjektiivista näkökulmaa. Affektiivisesti tai arvottavasti latautunut adjektiivi esiintyy tavallisesti myös substantiivilausekkeen määritteenä. Mielipiteenilmausujen tarkastelu on osoittanut, että suomenoppijat osoittavat mielipiteitään monin eri kieliopillisin, leksikaalisin ja syntaktisin keinoin. Myös erilaisten modifiointikeinojen ja kohteliaisuusstrategioiden käyttäminen on runsasta.

Tulevaisuudessa olisi mielenkiintoista tutkia, kuinka paljon suomenoppijoiden teksteissä kokonaisuudessaan käytetään eri mielipiteenilmauskeinoja. Mielenkiintoista olisi tutki myös, miten suomenoppijoiden akateemisessa tekstidiskurssissa kirjoitettujen tekstien ilmaisutavat eroavat natiivipuhujien ilmaisutavoista. Olisi lisäksi kiinnostavaa jatkaa mielipiteentutkimusta tarkastelemalla eri kontekstien vaikutusta mielipiteenilmauskeinoihin ja tarkastella mielipiteenilmausua ja asennoitumista esimerkiksi kasvokkain käytävän vuorovaikutustilanteen näkökulmasta. Lisätutkimuksille on edelleen tarvetta, mutta työlläni olen pyrkinyt avaamaan omalta osaltani mielipiteen tutkimuksen kenttää. Toivonkin työlläni herättäväni innostusta uusille tutkimuksille.

Lähteet

Aineslähteet

LAS2 = Edistyneiden suomenoppijoiden korpus. Turun yliopisto. Lauseopin arkisto.

Muut lähteet

Aalto, Eija 1998. *Mielipiteen vuorovaikutuksellinen rakentaminen syntyperäisen ja ei-syntyperäisen suomenpuhujan keskustelussa*. [Verkkojulkaisu.] Lisensiaatintyö. Jyväskylän yliopiston suomen kielen laitos, Jyväskylä. [Viitattu 20.10.2019.] Saatavissa: <https://jyx.jyu.fi/dspace/handle/123456789/11822>

Biber, Douglas 2006. *University Language: A corpus-based study of spoken and written registers*. John Benjamins Publishing Company, Amsterdam/Philadelphia.

Brown, Penelope – Levinson, Stephen 1987. *Politeness. Some universals in language usage*. Toim. Gumperz, John J. *Studies in Interactional Sociolinguistics* 4. Cambridge University Press, Cambridge.

EVK 2003 = *Eurooppalainen viitekehys: Kielten oppimisen, opettamisen ja arvioinnin yhteinen eurooppalainen viitekehys*. Käänt. Huttunen, I – Jaakkola, H. WSOY, Helsinki.

FitzGerald, Helen 2003. *How different are we? Spoken Discourse in Intercultural Communication*. Languages for intercultural communication and education 4. Cromwell Press Ltd, Iso-Britannia.

Gee, Paul 2015. *Social Linguistics and Literacies. Ideology in Discourses*. Viides painos. Routledge, London.

Goffman, Erving 1956/1967. *On face-work. An Analysis of Ritual Elements in Social Interaction*. Toim. Goffman, E. *Interaction ritual. Essays in Face to Face Behavior*, s. 5–45. Anchor Books, New York.

Göös, Marjaana – Karppinen, Mari 2014. *S2-oppijan mielipidekirjoituksen sujuvuus maallikoiden ja S2-opettajien arvioimana*. [Verkkojulkaisu.] Pro gradu -tutkielma. Suomen kieli. Jyväskylän yliopiston suomen kielen laitos, Jyväskylä. [Viitattu 14.11.2019.] Saatavissa: <http://urn.fi/URN:NBN:fi:jyu-201410102965>

Hyland, Ken 2003. *Second language writing*. Cambridge University Press, Cambridge.

Hämäläinen, Noora 2016. *Suomi toisena kielenä opiskelijoiden myönteisten mielipiteiden ilmaisukeinot*. Suomen kieli. Turun yliopisto, Turku.

Ivaska, Ilmari 2014a. Mahdollisuuden ilmaiseminen S1-suomea ja edistynyttä S2-suomea erottavana piirteenä. [Verkkojulkaisu.] Toim. Kaivapalu, Annekatrin. *Lähivördlusi. Lähivertailuja. No 24*, s. 47–80. Eesti Rakenduslingvistika ühing, Tallinna. [Viitattu 15.10.2019.] Saatavissa: <https://doi.org/10.5128/LV.1736-9290>

——— Ilmari 2014b. The Corpus of Advanced Learner Finnish (LAS2): Database and toolkit to study academic learner Finnish. [Verkkojulkaisu.] *Apples: Journal of Applied Language Studies* 8 (3), s. 21–38. [Viitattu 14.11.2019.] Saatavissa: <http://urn.fi/URN:NBN:fi:jyu-201501071035>

——— Ilmari 2015. *Edistyneen oppijansuomen konstruktiopiirteitä korpusvetoisesti: avainrakenneanalyysi*. Väitöskirja. Turun yliopiston julkaisuja C-409. Turku. Turun yliopisto.

Jokela, Hanna 2017. Se-pronomini muodollisena subjektina suomenoppijoiden teksteissä. Toim. Kaivapalu, Annekatrin. [Verkkodokumentti] *Lähivördlusi. Lähivertailuja. No 27.*, s. 107–131 Eesti Rakenduslingvistika Ühing, Tallinna. [Viitattu.13.11.2019.]

Saatavissa: <http://arhiiv.rakenduslingvistika.ee/ajakirjad/index.php/lahivordlusi/article/view/LV27.03>

- Kajaan, Paula 2012. "Esimerkiksi pissä ei ole mitään kuin Italiassa --" mielipideilmaukset ja niiden kehittyminen suomenoppijoiden teksteissä. [Verkojulkaisu.] Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopiston kielten laitos, Jyväskylä. [Viitattu 28.3.2019.] Saatavissa: <https://jyx.jyu.fi/dspace/handle/123456789/40599>
- Kalliokoski, Jyrki 1996. Kielentutkijan näkökulma kulttuurienväliseen kommunikaatioon. Toim. Vehkanen, Marjut, *Suomi toisena/vieraana kielenä - ajatuksia kielestä, kulttuurista, metodeista*. s 73–92. Oy Edita Ab, Helsinki.
- Jyrki 2002. Tekstilajin taju. Toim. Ilona Herlin, Jyrki Kalliokoski, Lari Kotilainen ja Tiina Onnikki-Rantajääkso. *Äidinkielen merkitykset*, s. 147–159. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- Jyrki 2006. Tekstilajin taju ja toisella kielellä kirjoittaminen. Toim. Mäntynen, A – Shore, S – Solin, A. *Genre - Tekstilaji*. Tietolipas 213, s. 240–265. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- Jyrki 2008. Suomi toisena kielenä ja koulukirjoittaminen. Toim. Sara Routarinne – Tuula Uusi-Hallila. *Nuoret kielikuvassa. Kouluikäisten kieli 2000-luvulla*, s. 349–370. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- Kangasniemi, Heikki 1992. *Modal expressions in Finnish*. Studia Fennica Linguistica 2. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- Kankaanpää, Salli – Piehl, Aino 1997. *Tekstintekijän käsikirja*. Suomen yrityskirjat oy, Helsinki.
- Kauppinen, Anneli – Laurinen, Leena 1987. *Tekstioppi – johdatus ajattelun ja kielen yhteistyöhön*. Kirjayhtymä Oy, Vaasa.
- Komppa, Johanna 2006. Tiedotteen rakenteen potentiaalit. Toim. Mäntynen, Anne – Shore, Susanna – Solin, Anna. *Genre – tekstilaji*, s. 303–326. Tietolipas 213. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- KORP = Kielipankki. Saatavissa: <https://www.kielipankki.fi/tuki/korp/>
- Kunnas, Maria 2008. *Kohteliaisuusstrategiat suomen- ja vironkielisissä direktiivisissä ilmauksissa*. [Verkojulkaisu.] Pro gradu -tutkielma. Suomen kieli, Tampereen yliopisto. [Viitattu 20.8.2019.] Saatavissa: <http://urn.fi/urn:nbn:fi:uta-1-17651>
- Lampinen, Arja 1990. *Suomen kielen kohteliaisuusstrategiat*. Turun yliopiston suomalaisen ja yleisen kielitieteen laitoksen pientöitä, Sykli 57. Turku.
- Latomaa, Sirkku 2013. Oma ääni ja toisella kielellä kirjoittaminen. Toim. Harjunan, Elina – Arvilommi, Riitta. *Kuinka teksti kirjoitetaan omaksi*, s. 93–104. Äidinkielen opettajain liiton vuosikirja. Äidinkielen opettajain liitto.
- Leiwo, Matti – Luukka, Minna-Riitta 2002. Lukutaidosta ja lukemisen vaikeudesta. Toim. Herlin, I. – Kalliokoski, I. – Kotilainen, L. – Onnikki-Rantajääkso, T. *Äidinkielen merkitykset*, s. 147–159. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- Luukka, Minna-Riitta 1994. Minä, sinä, hän – tieteellisten tekstien ihmissuhteet. [Verkojulkaisu] *Virittäjä* 98(1), s.25–43. [Viitattu 13.2.2019.] Saatavissa: <https://journal.fi/virittaja/article/view/38667>
- Luukka, Minna-Riitta 1995. *Puhuttua ja kirjoitettua tiedettä. Funktionaalinen ja yhteisöllinen näkökulma tieteen kielen interpersonaalisiin piirteisiin*. Jyväskylä studies in communication 4. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä.
- Minna-Riitta 2004. Tekstejä, luovuutta ja prosesseja. – Näkökulmia kirjoittamiseen ja sen opetukseen. Toim. Minna-Riitta Luukka – Pasi Jääskeläinen. *Hiiden hirveä hiihtämässä: hirveä(n) ihana kirjoittamisen opetus*, s. 9–22. AOL vuosikirja XLVIII. Äidinkielen opettajain liitto, Helsinki.
- Minna-Riitta 2009. Tekstitaidot – teksteistä käytänteisiin. Toim. Harmanen, Minna – Takala, Tuija. *Tekstien pyöryksessä: tekstitaitoja alakoulusta yliopistoon*, s. 13–125. Äidinkielen opettajain liiton vuosikirja. Äidinkielen opettajain liitto.
- Martin, J. R. – White, P.R.P. 2005. *The language of Evaluation. Appraisal in English*. Palgrave Macmillan, Lontoo.

- Matsuda P. K. – Ortmeier-Hooper, C. – Matsuda, A. 2009. The Expansion of Second Language Writing. Toim. Beard, Roger. *The SAGE Handbook of Writing Development*, s. 457–471. SAGE Publications, Los Angeles.
- Michler, Anke 2002. Saksalaisten ja suomalaisten käyttämiä suomenkielisiä mielenilmauksia ja kohteliaisuuden keinoja. Toim. Järvenpää, Maija – Siitonen, Kirsti. *Matkalla toiseen kieleen. Viisi praktikumtyötä äidinkielen ja opittavan kielen siirtovaikutuksista*. s. 15–41. Opetuksen ja tutkimuksen apuneuvoja 4. Turun yliopiston suomalaisen ja yleisen kielitieteen laitos, Turku.
- Mikkonen, Inka 2010. "Olen sitä mieltä, että ...": lukiolaisten yleisönosastotekstien rakenne ja argumentointi. [Verkkojulkaisu.] Väitöskirja. Jyväskylä studies in humanities. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä. Saatavissa: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-3826-0>
- Muikku-Werner, Pirkko 1992. "Anteeks, sainko kynänne hetkeksi" Suomen kielen oppijan pragmaattisia ongelmia. Toim. Nyssönen, Heikki – Kuure, Leena. *Acquisition of language – Acquisition of culture. Kielen ja kulttuurin omaksuminen*. s. 281–296. AFinLA Yearbook No. 50. Suomen soveltavan kielitieteen yhdistyksen julkaisuja, Jyväskylä.
- Pirkko 1993. Pragmatiikka ja suomi vieraana kielenä. Toim. Aalto, Eija – Suni, Minna. *Kohdekielenä Suomi. Näkökulmia opetukseen*. Korkeakoulujen kielikeskuksen selosteita No. 1. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä.
- Mäntynen, Anne 2009. Lukion tekstitaidoista akateemiseen kirjoittamiseen. Toim. Harmanen, Minna – Takala, Tuija. *Tekstien pyöryksessä: tekstitaitoja alakoulusta yliopistoon*, s. 153–159. Äidinkielen opettajan liiton vuosikirja. Äidinkielen opettajain liitto.
- Anne 2006. Näkökulmia tekstin ja tekstilajin rakenteeseen. Toim. Mäntynen, Anne – Shore, Susanna – Solin, Anna. *Genre – tekstilaji*, s. 42–71. Tietolipas 213. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- Mäntynen, Anne – Shore, Susanna 2006. Johdanto. Toim. Mäntynen, Anne – Shore, Susanna – Solin, Anna. *Genre – Tekstilaji*. s. 9–41. Tietolipas 213. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- Nikula, Tarja 1995. Miten sujuu suomalaisilta viestien modifiointi englanniksi? Toim. Muikku-Werner, Pirkko – Julkunen, Kyösti. *Kielten väliset kontaktit*. s. 131–148. AFinLAn vuosikirja No. 53. Suomen soveltavan kielitieteen yhdistyksen julkaisuja, Jyväskylä.
- Palmer, G. B. – Sharifian, F. 2007. *Applied Cultural Linguistics. Implications for second language learning and intercultural communication*. John Benjamins Publishing Company, Amsterdam/Philadelphia.
- Pensas, Johanna 2013. *Argumentoinnin keinot S2-oppijoiden teksteissä*. [Verkkojulkaisu.] Maisterintutkielma. Jyväskylän yliopiston kielten laitos, Jyväskylä. [Viitattu 28.3.2019.] Saatavissa: <http://urn.fi/URN:NBN:fi:jyu-201401211095>
- Räty, Anna 2001. *Väite ja perustelu 9.luokkalaisten mielipidekirjoituksissa*. [Verkkojulkaisu.] Pro gradu -tutkielma. Suomen kielen laitos. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä. [Viitattu 28.3.2019.] Saatavissa: <http://urn.fi/URN:NBN:fi:jyu-2001883068>
- Anna 2003. Mitä mieltä? Peruskoulun 9.-luokkalaisten mielipidekirjoittajina. Toim. Minna-Riitta Luukka – Pasi Jääskeläinen. *Hiiden hirveä hiihtämässä: hirveä(n) ihana kirjoittamisen opetus*, s. 25–38. ÄOL vuosikirja XLVIII. Äidinkielen opettajain liitto, Helsinki.
- Saukkonen, Pauli 2001. *Maailman hahmottaminen teksteinä. Tekstirakenteen ja tekstilajien teoriaa ja analyysia*. Yliopistopaino, Helsinki.
- Schoonen Rob ym. 2009. Towards a Blueprint of the Foreign Language Writer: The Linguistic and Cognitive Demands of Foreign Language Writing. Toim. Manchon, Rosa M. *Writing in Foreign Language Contexts. Learning, Teaching and Research*, s. 77–101. Multilingual matters, Bristol.
- Scollon, R. – Scollon, S. W. – Jones, R. H. 2012. *Intercultural Communication. A Discourse Approach*. Kolmas painos. A John Wiley & Sons Publication.

- Shore, Susanna 2012. Kieli, kielenkäyttö ja kielenkäytön lajit systeemis-funktionaalissa teoriassa. Toim. Heikkinen, V. – Voutilainen, E. – Lauerma, P. – Tiilikä, U. – Lounela, M. *Genre-analyysi – tekstilajintutkimuksen käsikirja*, s. 131–157. Kotimaisten kielten keskuksen julkaisuja 169. Gaudeamus Oy, Helsinki.
- Swales, John 1990. *Genre Analysis: English in Academic and Research Settings*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Tarnanen, Mirja 2002. *Arvioija valokeilassa. Suomi toisena kielenä -kirjoittamisen arviointia*. Soveltavan kielentutkimuksen keskus, Jyväskylän yliopisto.
- Tarnanen, Mirja – Suni, Minna 2005. Maahanmuuttajien kieliympäristö ja kielitaito. Toim. Paananen, Seppo. *Maahanmuuttajien elämää Suomessa*. s. 9–21. Tilastokeskus, Helsinki.
- Varis, Markku 1998. *Sumea kieli. Kiertoilmauksen muoto ja intentio nykysuomessa*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 717. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- VISK = Hakulinen, A. – Vilkuna, M. – Korhonen, R. – Koivisto, V. Heinonen, T-R. – Alho, I. 2004. *Iso suomen kielioppi*. [Verkkajulkaisu.] Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki. [Viitattu 1.11.2019.] Saatavissa: <http://scripta.kotus.fi/visk>
- Vähäpassi, Anneli 1987. *Todellisuuden kuvaamista, pohdintaa ja arviointia edellyttäviä kirjoitustehtäviä ja niiden arviointi*. Kasvatustieteiden tutkimuslaitoksen julkaisusarja B. Teoriaa ja käytäntöä 6. Jyväskylän yliopisto.

Liitteet

LIITE 1. Adjektiiviset mielipiteenilmaisukeinot

Adjektiivirakenteet	Esimerkkivirke	Esiintymismäärä (kpl)
Olen+adjNOM	Olen iloinen...	6
Olen+adjNOM (se), että	olen iloinen siitä, että / olen tyytyväinen siihen, että asun täällä	3
Olen+adjNOM+X:lle/X:ään	olen kiitollinen opettajalleni / olin siitä varma	3
ADJ, SL	Kauheaa kun...	6
adjPART, SL	Kauheaa, että Suomessa sataa niin paljon	2
adjNOM, SL	Hyvä, kun olet kotona	3
ADJ	Kauheaa on monet kirjat	1
adjPART+OLLA+se, SL		10
adjPART+on+se, SL	Mielenkiintoista oli Suomessa se, että täällä...	1
se+on+adjPART, SL	Se on kivaa, että voin pyöräillä täällä / Se ei ollut reilua, koska	6
on+se+adjPART, SL	On se helppoa, kun... / On se kivakin	3
On+adj+INF		39
On+adjPART+infa	On vaikeaa nähdä kauas / Sanoja on vaikeaa ymmärtää	13
Voi olla+adjPART+infa	Voi olla pelottavaa katsoa televisiota	2
On+adjPART+infa, SL	On kiinnostavaa nähdä, voittaako...	1
On+adjNOM+infa	Oli helpompi puhua kotona / On vaikea seurata tuntia	10
On+adjNOM+infa+SL	On mahdotonta muistaa, milloin... / On hyvä saada lukea, miksi...	3
X:n on+adjNOM+infa	Opettajan on hyvä osata tehtävät / Minun oli vaikea...	2
X:n on+adjPART+infa	Opiskelijan on mahdotonta osata kaikkea ulkoa	1
Olisi+adjNOM+infa	Koulussa olisi hyvä viitata	2
Olisi+adjPART+infa	Olisi mielenkiintoista tietää, osaavatko...	2
On+subNOM+infa, SL	On pakko sanoa, että täällä on kivaa	2
On+adj+subPART+infa	Lapsuus oli hyvää aikaa löytää uusi kaveri	1
On+adjNOM, SL		5
On+adjNOM, SL	On kiva, että viikonloppuna on vapaata	1
On+adjPART, SL	Oli jännittävää, kun muutin Suomeen	3
Olisi+adjNOM, SL	Olisi kiva, jos tulisit illalla kylään	1

X = tekijä/kokija, adj = adjektiivi, infa = infinitiivi, NOM = nominatiivi, PART = partitiivi, SL = sivulause

LIITE 2. Aineiston pääverbiryhmien esiintymät.

Verbiluokka	Epäsuora ilmaisu	Suora ilmaisu	Yhteensä
Tunneverbis			
Kokijasubjekti + verbi	0	12	12
ihastua	0	1	1
kaivata	0	2	2
uskaltaa	0	2	2
yllättyä	0	6	6
Kokijaobjekti + verbi	6	22	28
harmittaa	0	1	1
hermostuttaa	1	1	2
häiritä	2	0	2
jännittää	0	1	1
kauhistuttaa	0	2	2
kiinnostaa	0	9	9
maistua	0	1	1
masentaa	1	0	1
pelottaa	2	4	6
surettaa	1	1	2
ärsyttää	1	2	3
Kognitioverbis			
Ajattelu/havainto	11	15	26
ajatella	8	3+, 2-	13
huomata	1	5	6
ihmetellä	0	1	1
kuvitella	1	1	2
mieltä	0	1	1
ymmärtää	1	2	3
Asiaintilan totuusarvo	1	14	15
epäillä	1	0	1
luulla	0	5	5
tietää	0	4-	4
uskoa	0	1+,4-	5
Tahto, pitäminen, velvoite			
haluta	0	10+,1-,8c	19
kannattaa	4	0	4
on pakko	4	0	4
pitää	0	9	9
pitää	1, 7c	0	8
toivoa	0	3+,4c	7
tykätä	0	1	1
täytyä	4	1	5
Yleisvaikutelmaverbis			
Yhteisvaikutelmaverbis	30	10	40
kuulostaa	4	0	4
näyttää	7	1	8
tuntua	13	7	20
vaikuttaa	6	0	6

LIITE 3. Mielipidettä modifioivat adverbiesiintymät ja intensiteettimääritteet.

Adverbi/partikkeli	Esimerkkivirke	Esiintymismäärä (kpl)
Ilmeisesti	opettajalle se ei ilmeisesti ollut hauskaa	1
Luultavasti	Luultavasti se kertoo siitä, että...)	3, 1-
Onneksi	Onneksi nykyään pystyy ostamaan luotolla	1
Tietenkin	Tietenkin nukkuminen on hyvä tapa	13
Tietysti	Tietysti nykyään ihmiset harrastavat enemmän	8
Tietääkseni	Suomessa kaikki tietääkseni juovat alkoholia	2
Todennäköisesti	Todennäköisesti olen sanonut...	2
Toivottavasti	Toivottavasti huomenna paistaa	2
Valitettavasti	Valitettavasti se ei auttanut	3-, 1
Varmasti	He varmasti haluavat auttaa sinua	8
Välttämättä	Sanat eivät välttämättä ole tuttuja kaikille	3
	YHTEENSÄ	48

Intensiteettiä vähentävät ja tasaavat ilmaukset		
Sana	Esimerkkivirke	Esiintymismäärä (kpl)
Aika+adj	Minusta on aika kivaa asua Somessa	2
Hieman+adj	Hän on hieman omituinen	1
Hieman+adv	Laulan hieman eri lailla kuin muut	1
Hieman+verbi	Osaan hieman puhua venäjää	1
Hiukan+adj	Elokuva on hiukan pitkävetinen	2
Jonkin verran+adj	Liikkuminen on jonkin verran tärkeää	3
Jonkin verran+verbi	Ymmärrän jonkin verran suomea	1
Joskus	Joskus on hankalaa puhua ihmiseille	10, 1-
Kovin+adj	Kesällä ei ole kovin lämmintä	6-
Melkein kaikki	Melkein kaikki ihmiset ovat kivoja	2
Melkein+verbi	Suomessa melkein ei ole vanhoja rakennuksia	1-
Melko+adv	Löysin asunnon melko helposti	5
Melko+sub	Saunominen on melko hyvä tapa	1
Niin paljon	Virossa ei juhlita niin paljon	2-
Paljon+sub	Turussa ei ollut paljon tekemistä	1-
Suurin piirtein+adj	Kaikki oli suurin piirtein samanlaista	3
Tavallaan+adj	Ulkoa muistaminen on tavallaan tärkeämpää	1
Tavallaan+verbi	Opiskelijat tavallaan lintsaaavat luennoilta	1
Vähän+adj	Tilanne tuntui vähän vaikealta	4
Vähän+sub	Vinkeistäsi oli minulle vähän hyötyä	3
Vähän+verbi	Minun pitää vähän miettiä	2
Välillä+adj	Opiskeleminen oli välillä vaikeaa	1
	YHTEENSÄ	55

Intensiteettiä vahvistavat ilmaukset		
Sana	Esimerkkivirke	Esiintymismäärä (kpl)
Aina+adj	Opettajat ovat aina mukavia	3
Aina+sub	Kuunteleminen on aina ollut minulle haaste	1
Aina+verbi	Suomalaiset ovat aina ihmetyttäneet minua	2
Aivan+adj	Latvia on aivan erilainen maa	1
Ei lainkaan+adj	Minusta se ei ollut lainkaan kivaa	1
Eniten	Hän on lukenut eniten	2
Eniten+adj	Mark on eniten sopiva siihen	2
Erittäin+adj	Kurssit ovat erittäin mielenkiintoisia	4
Hyvin+adj	Uusia sanoja on hyvin vaikea ymmärtää	23
Hyvin+adv	Opiskelin hyvin nopeasti	6
Hyvin+verbi	Kirjan lukeminen hyvin rauhoittaa minua	5
Ihan+sub	Viro ja venäjä ovat ihan eri kielet	4
Kovin+verbi	Juoruilu ärsyttää minua kovin	2, 1-
Kunnon	Se oli kunnon moka	1
Liian+adj	Heidän kieli oli liian vaikeaa	3
Liian+adv	Asun liian kaukana yliopistosta	2
Mikään+adj	Uudessa rakennuksessa ei ole mitään hienoa	4-
Monta+sub	Sain koulusta monta uutta ystävää	2
Niin+adj	Asunto oli niin pieni	7, 4-
Niin+adv	Koe meni niin hienosti	2, 1
Niin paljon+verbi	Saksalaiset eivät juo kahvia niin paljon kuin me	2
Oikein+adj	Hän oli minulle oikein ystävällinen	1
Oiva+sub	Opettaja antoi minulle oivan vinkin	1
Paljon+sub	Sain Suomesta paljon ystäviä	10
Paljon+adj	On paljon vaikeampi muuttaa takaisin	4
Paljon+verbi	Hän auttoi minua paljon	3
Paljon enemmän	Tykkäsin viime kurssista paljon enemmän	5
Sangen+adj	Hän oli sangen mukava	2
Todella+adj	Kokeeseen kertaaminen on todella tavallista	12
Tosi+adj	Viron kieli vaikutti tosi haastavalta	4
Tosi paljon	Opettajat nauravat tosi paljon luennolla	2
Täysin+adj	Olen täysin tyytyväinen suoritukseeni	6
Varsin+adj	Matkani oli varsin hyvä	1
Varsin paljon	Olen opiskellut tänään varsin paljon	1
Yhtään+adj	Se ei ole yhtään hyvä idea	1
	YHTEENSÄ	138